

MÚZEUMI KURÍR

1972. DECEMBER

10. SZÁM

Felelős kiadó: Dankó István
Készült 1000 példányban — 4,75 (A/5) ív terjedelemben
72-3893 Szabadság Lapnyomda, Debrecen

MÚZEUMI
KURÍR

10.

DEBRECEN
1972. DECEMBER

„Magozott barackpálinka”

É. KISS SÁNDOR

Csemegeüzleteink és italboltjaink félliteres formás palackokban – amint a rajtuk levő címke mutatja – olyan *magozott barackpálinkát* és *magozott szilvapálinkát* kínálnak az italt szerető közönségnek, amelyet saját termései barackból, illetve szilvából főzött a Hosszúhegyi Állami Gazdaság, Sükösd.

A Debrecen környéki és általában a tiszántúli ember csak sejtí milyen, miből is készül a *magozott barackpálinka* és a *magozott szilvapálinka*. Gondolja, olyan barackból, illetve szilvából, amelyet előbb *kimagoztak*, ahogyan ő mondaná: *kimagvaztak*, *kimagváltak*, azaz magjától megtisztítottak, s csak azután készítettek belőle cefrét. Ebből párolták a szóban forgó pálinkát.

A *magoz* ts ige egyik példa a Mai magyar nyelv rendszere I. k. 364. lapján -z denominális igeképző „valamitől megfoszt, megtisztít” jelentésére. Az ÉrtSz is csak a *magoz* ts igét magyarázza. Ha fellapozzuk újabb szakácskönyveinket, bennük is csak a *magoz*, *kimagoz* alakot találjuk, pl. Faragó Ilona: A főzőkanáltól az estélyi ruháig Móra F. Kiadó, 1964. 68–69. lap; Veszsz József: A magyar konyha Minerva 1965. 207. lap. Kétnyelvű szótárainkban is csaknem ez a helyzet. Hadrovics-Gáldi: Magyar–oros szótár 1952. Ak. Kiadó, Ország László: Magyar–angol kézisztár 1964. Ak. Kiadó, Győrkössy Alajos: Magyar–latin szótár 1960. Ak. Kiadó, mind csak a *magoz*, *kimagoz* alakot szerepeltetik. Halász Előd: Magyar–német szótárában Ak. Kiadó 1952. az *entkernen* magyar jelentése még *kimagval*, *kimagoz*, de a szerző 1964. évi Magyar–német szótárában Ak. Kiadó, már csak a *kimagoz* szerepel. Eckhardt Sándor Francia–magyar kézisztárban 1960. Ak. Kiadó az *enucleer* ige *kimagval*, *kimagoz* alakban fordul elő. A Tanácsadó szótár 1961. meg sem említi *magval*, *magvaz* alakokat.

Az Akadémia Helyesírási Bizottsága, amint arról a Nyelvtudományi Intézet egyik munkatársa tájékoztatott, köznyelvi alaknak a *magozni* jelölést fogadta el, ezért nem találjuk a köznyelven írott szövegekben a *v-s* tövű *magval*, *magvaz* származékigéket.

Vajon indokolt-e a *magval*, *magvaz* teljes kirekesztése a köznyelvből? Utánajártam, már amennyire módomban volt, nem valami provinciális változat-e a *magvaz* és *magval*. Beszéltem Bereg, Szabolcs, Békés, Bihar és Szolnok megyébe való leányhallgatókkal, és szintén e vidékre való, a konyhamesterséghez értő, a mezei gazdálkodásban és kertészetben járatos asszonyokkal és emberekkel. Ők mind *magvalják*, *magvazzák*, *kimagvalják*, *kimagvazzák* a gyümölcsöt, és más termést, amikor magjától elválasztják, magjától megtisztítják. *Magvaljatok barackot, mert lekvárt főzünk!* *A meggyet kimagvaztuk, úgy csináltuk be, ám a cseresznyét nem szoktuk kimagvazni.*

A tököt is *kimagvalják*, mielőtt megetetik, hogy legyen vetőmag, meg olajnak való. *Magvalj ki néhány tököt, és tedd a ló elébe!* A magnakvaló ugorkát és paradicsomot is *kimagvalják* és nem *kimagozzák*. *Magvaljuk ki az ugorkát, mert jó érett!* *Magvaljuk* a paprikát is, mielőtt megtöltenénk.

Balmazújvároson a *kimagol* és *kimagval* ugyanazon jelentésben él egymás mellett. A Szamosháton *magolják*, *kimagolják* azt, amit magtalanítanak, magjától megtisztítanak, magjától elválasztanak.

Nem tudom, az ország más részeiben ismeretes-e és használatos-e a *magval*, *kimagval*, *kimagvaz* változat. Csak ilyen méretű elterjedése sem indokolja, hogy a köznyelvből, ennek következtében szótárainkból is kirekesszük, és nyelvünket egy szóval szegényesítsük.

Olyan példa ez, amelyben a *v-s* tőhöz járuló *-z* és *-l* képzős alak jelentése azonos, legfeljebb használati körük és hangulatuk különbözik némileg. A *-z* képzős alak választékosabb, inkább a műveltebbek körében használatos, az *-l* képzős pedig jobban az egyszerűbb emberek között. Stilis és ritmikai okokból is helyes, ha a nyíltszótagos változat mellett a zárt szótagos is megmarad. A *magval*, *magvaz*, *kimagval*, *kimagvaz* a Tiszántúlon nem érződik sem néprajzi sem nyelvújrási változatnak.

A *magoz* ige tn változatának a mi vidékünkön megvan a maga sajátos jelentése: „napraforgó- vagy tökmagot rágcslál és héját szétköpködi”.

Ahogy megérnek egymás mellett a *magos* és *magvas*, a *magja* és *magva*, a *magocska* és *magvaeska*, a *magtalan* és *magtalan* származékok, ugyanúgy megérne a *magoz* és *magvaz*, a *magol* és *magval* is, valamint kiegészítő alakjuk.

Helyesírási szempontból is vitatható a *magozott szilvapálinka*. A szabályos írásmód *magozottszilva-pálinka* lenne. Kissé nehézkes szó szerkezet. A *magvaltszilva-pálinka* már egy szótaggal rövidebb lenne. Vagy a reklám érdekében tehetnének engedményeket? Én azt hiszem – bizonyos esetekben – igen.

A Déri Múzeum hajdúböszörményi kutatóállomása

A Déri Múzeum hajdúböszörményi kutatóállomása (Király Jenő 1. Győrössi-ház) az idén kezdte meg működését. Már eddig is hasznos szolgálatot tett; több kisebb megbeszélést, tanácskozást tartottunk benne és néhány esetben már kutatókat is fogadtak.

A magyar vásárok néprajza című kiállítás a Déri Múzeumban

Az év utolsó negyedében kibővített formában került bemutatásra a Déri Múzeumban a *Magyar vásárok néprajza* című időszakos kiállítás. A kiállítás előzőleg a Hortobágyon volt látható, a Körszinben.

Jogi- közigazgatási könyvkiállítás a Déri Múzeumban

November 2–5 között a Déri Múzeumban a Jogi- és Közigazgatási Könyvkiadó Vállalat időszakos könyvkiállítást rendezett.

Mai ismereteink szerint a Dél-Európában, Ázsiában és Észak-Afrikában egyaránt élő székipacsirta, vagy régebbi nevén rövidujjú pacsirta (Calandrella brachydactyla Leisl) Magyarországon csak a tiszántúli síkzseken fordul elő, de sehol sem nagyobb számban.¹ E madárfaj elterjedési területe, amelyen több, földrajzilag és színezetében valamint méreteiben elkülönülő alfaja alakult ki egyes, hazánkkal szomszédos országok, így Jugoszlávia, Románia nagy részét is érinti. E területeken madarunk nem néhány évtizedes új jelenség, és a neki megfelelő helyeken gyakori, sőt néhol közönséges fészkelő madárnak mondható. A Kárpát-medencében első előfordulását Hausmann² észlelte Brassó mellett 1902-ben. Ezt hamarosan további megfigyelések követték. Így ugyanő 1907-ben³ Szilágy megyében (itt állítólag fészkel is?), Szemere 1911-ben Csíkszeredánál látta⁴, Lintia és Weigold az Ómoldvai szigeten 1912-ben csapatból lött ki több példányt⁵, míg Szilávy 1913-ban Csikszögödön (Csíkszereda mellett) találkozott vele⁶. Ezek nem fészkelési, hanem tavaszi vonulási adatok, és feltétlenül meg kell említeni, hogy e helyeken a székipacsirtát sem előzőleg, sem azóta nem figyelték meg. Jelenlegi határainkon belül először a Hortobágyon, 1907 júniusában észlelte Schenk egy példányt⁷. Mint írja „A rövidujjú pacsirta Magyarországon madárvilágának egyik kiváló érdekessége, mert bár igen ritka, de ennek ellenére fészkelő madarunk is lehet. Előfordulási területei főleg az ország délkeleti határszélei. . . A legérdekesebb előfordulást azonban kétségtelenül az a példány szolgáltatja, amelyet magam löttem 1907. június 21-én a Hortobágyon. Sajnos csak azt az egyet láttam a Hortobágyot benépesítő sok ezer mezei pacsirta között, de az időpontot tekintve okvetlenül fészkelő madár lehetett. 1913 óta azonban többé nem mutatkozott, pedig az 1902. és 1913. közötti években való megjelenése azzal biztatott, hogy Magyarország madárfaunája megszaporodik ezzel az érdekes délkeleti bevándorlóval. A Hortobágyon mindenesetre jó lesz figyelemmel kísérni.”⁸ Rögtön felvetődik a kérdés, vajon valóban csak 1907 nyarán jelent-e meg első ízben a székipacsirta Magyarországon? Vagy a Tiszántúlon is „öshonos” és csupán a korábbi megfigyelések hiánya miatt jelentett újdonságot? A szakirodalom áttanulmányozása során a következő megállapításokat tehetjük. Tény, hogy a Hortobágy pusztán csaknem mindegyik neves ornitológusunk megfordult, bár meglehetősen kevés alkalommal, és 1907-ig megjelent munkáikban egyikük sem tesz említést madarunkról. Kovács János, a debreceni Kollégium természetrajz tanára 1882-ben sorolja fel a puszta madarait⁹, a pacsirták közül azonban csak a mezeit, az erdeit és a búbast írja le. Madarász 1896-ban járt a Hortobágyon¹⁰. Róla el kell mondani, hogy különös szenvedéllyel kutatta Magyarországon az új madáralakokat, amely szenvedélye azonban kiváló tehetséggel is párosult, de nála sem található adat a székipacsirtáról. Chernel 1898-ban megjelent könyvében¹¹ hazánk madarai között még nem említi, de ugyanő 1902-ben már így ír: . . . . . azt mondhatjuk, hogy Dél-Európában, Közép-Ázsiában és Északnyugat-Afrikában

van elterjedve... Lehetséges, hogy Magyarországon is előkerül még s eddigéig figyelmünket elkerülte."¹² Mint fentebb láttuk, már ez évben (1902) észlelték a Kárpát-medencén belül, bár egyáltalán nem biztos, hogy a romániai megfigyelések összefüggésben állanak első hortobágyi előfordulásával. Végül Herman Ottót említem, akinek könyve egyik fejezetében: „Hány madara van Magyarországnak?” a székipacsirta szintén nem szerepel.¹³ Ha tovább folytatjuk a nyomozást, kiderül hogy mintegy kétféltizedes szünet után a székipacsirta ismét a kutatók figyelmének középpontjába került. Nagy Jenő, a Református Gimnázium természetrajz tanára 1931-ben már gyakorlatilag találta a Hortobágyon¹⁴, sőt fészkelését is feltételezte. „Álföldünknek a dél-oroszországi és balkáni steppe-területekkel kb. egyező természeti viszonyaiából következtetve már rég meg voltam győződve, hogy a Rövidujjú pacsirtának, mint fészkelőnek is elő kell fordulni Hazánkban.” írja másik munkájában.¹⁵ Ugyanebben feltételezi, hogy „Itt a Hortobágyon is bizonyára már régen él a Sziki pacsirta és nemcsak 1931 óta, amikor felfedeztem őket... Érdekes, hogy én a Sziki pacsirtát éppen 1931-ben, abban az esztendőben fedeztem fel, amikor a pusztá kiszáradása és ezzel együtt járó elszikesedése a legnagyobb fokát érte el... az egyre jobban kiszáradó és elszikesedő Álföldünk és főképpen a Tiszántúl és a Hortobágy vidéké az újabb időkben egyre kedvezőbb életfeltételeket nyújtott e madárfajnak. Így valószínű, hogy az újabb időkben nagyobb mennyiségben is él itt, mint egykor...” A székipacsirta első hazai tojásait mégis két angol kutató – Charteris és Gilbert – találta meg a Hortobágyon 1933. május 22-én, és ezzel végleg bebizonyították a fészkelést hazánkban.¹⁶ Az egy napon felfedezett három fészék is mindenképpen a pacsirta gyakoriságát jelezte. Figyelemre méltó tény, hogy ugyanebben az évben, 1933 júniusában Chernel¹⁷ Dinnyés mellett, tehát a Dunántúlon észlelt egy példányt. E tájon azonban a székipacsirtát azóta sem látták, így ez az eset vagy eltűnése, vagy sikertelen terjeszkedési kísérlet lehetett. Két évvel később 1935-ben Tarján¹⁸ Békéscsaba mellett a kétegyházi szikeseken figyelt meg több maradarat, de már fészkelés utáni augusztusi időpontban, így ezt is inkább vonulási adatnak kell tartanunk. Amit Nagy Jenő 1940-ben írt, hogy t. i. „... meg vagyok győződve, hogy a Tiszántúl más hasonló szikes területén is meg fogjuk találni ezt a madarat, csak utána kell járni.” 1956-ban valósággyá vált. Erre vonatkozóan Sterbetz¹⁹ megfigyelése szolgáltatta a bizonyítékot, mely szerint Orosháza mellett a Kardoskúti pusztán a székipacsirta néhány párja megtelepedett és azóta is évről évre fészkel. Elgondolkoztató, hogy Tarján 20 évvel azelőtt e területtől légvonalban mindössze 40 km-re látta több példányát!

A székipacsirta magyarországi történetében mérföldkövet jelentett Horváth 1956-os közleménye²⁰, amelyben a Hortobágyon élőket egy új, rokonnaitól eltérő formának (alfainak) írta le: *Calandrella brachydactyla hungarica* Horváth. Szerinte az endemikus (bennszülött) alfaj, amely tehát „csak” a Hortobágyon él, színe és testméretei alapján jól megkülönböztethető. Szárnya és farka rövidebb a székipacsirta többi alfajainál, fakó, szürkés árnyalatú tolzata pedig a szikes pusztához való alkalmazkodást jeleznék.

Ha az eddig ismert tényeket áttekintjük, két egymással kapcsolatos kérdés vetődhet fel. Mióta él Magyarországon a székipacsirta és valóban önálló alfaj-e? Az első kérdéssel kapcsolatban érdeklődésre tarthat számot Nagy J. eszmefuttatása, aki a székipacsirta első magyarországi fészkelését felfedezése alkalmából igyekszik bebizonyítani, hogy az első tojást még az 1850-es években Kovács János találta meg. „Azonban 1934 májusában a kezelem alatt álló Kollégiumi Állattudományi múzeum régi, híres tojásgyűjteményét rendezgetve a kezembe került egy fakó, kicsi tojás, amelyen ceruzával ez a felírás áll:

Alauda brachydactyla. Íme, tehát ez az első magyar Rövidujjú pacsirtatojás! Ez a felírás Kovács János egykori kollégiumi tanár, az állatgyűjtemény megalapítójának saját kezű és általam nagyon jól ismert írása, amely, habár előhely nincsen megadva – a többször sincs! – mégis feltétlenül magyar származású, mert Kovács János aprómadár tojásokat külföldről nem kapott egyet sem. A tojásgyűjtemény régi katalógusában is benne van e faj, Philermos brachydactyla név alatt. A tojás származásának idejét a többi megjelölt tojásokkal való összehasonlítás alapján a múlt század 50-es éveire teszem. Mind nagysága, mind színézése – eltekintve a hosszú idők behatásától – megfelel egy *Calandrella brachydactyla* tojás általános típusának. Feltehető, hogy a régi állatgyűjtemény katalógusában hányszik a *Calandrella*. Tehát abban az időben igen ritka madár lehetett...” Ennek azonban ellentmond egyrészt az a tény, hogy Kovács 1882-ben írt, fentebb említett munkájában a Hortobágy madárvilágának ismertetése kapcsán a székipacsirtáról nem tesz említést. Másrészt pedig Kovács János a szorgalmas gyűjtő járt Afrikában is, ahol a székipacsirta ősidők óta gyakori fészkelő madár.

Ami a másik kérdést illeti, ha az eddig elmondottak alapján tényként fogadjuk el, hogy a székipacsirta a Kárpát-medencében és hazánkban is az 1900-as évek elején jelent meg, tarthatatlanná válik Horváth elmélete a magyarországi székipacsirta alfaji önállóságát illetően. Az eltelt ötven év (1907–1956) ugyanis nem lett volna elegendő a speciális környezet hatására kialakuló forma létrejöttéhez. Ezt látszik igazolni egy Hortobágyról származó székipacsirta is, amelynek szárny- és farokhossza jelentősen meghaladja az eddig ismert hazai példányokét, és tökéletesen egyezik meg, Dél-Európában, Ázsiában és Észak-Afrikában élő alfajokéval.

Jelenleg tehát az egyik kérdés sem tekinthető még megválaszoltnak! Ha ugyanis „nemrég” honosodott meg Magyarországon, vajon melyik alfajjal azonos a Tiszántúlon élő székipacsirta és melytől jött hozzánk? Ha pedig önálló, „bennszülött” forma, vajoljában mióta lehet itt, és hogyan kerülhetett el a kutatók figyelmét? E problémák megoldását célzó kutatásaim eredményeit más alkalommal szeretném ismertetni.

IRODALOM

- Endes M., 1970: Die Kurzzeheulerche. Wittenberg.
- Hausmann E., 1902: cit. Schenk (8.)
- Hausmann E., 1907: cit. Dombrowsky: Parasité Romaniei I. 1946. Bukarest.
- Szemere L., 1911: Zoological Lapok. p. 153.
- Lintia D., Weigold H., 1912: cit. Schenk (8.)
- Szlávy T., 1913: cit. Schenk (8.)
- Schenk J., 1907: Die Heuschreckenplage auf der Hortobágy... *Aquila* 1907. p. 223–275.
- Schenk J., 1929: Brehm: *Allatok Világa* 4. Madarak I. p. 117–118. Budapest.
- Kovács J., 1882: *Allattani ösmertetés in: Zelizy: Debrecen szab. kir. város egyetemesei leírása. Debrecen.*
- Madarász Gy., 1896: Székiesér a Hortobágyon. Term. Tud. Közl. 1896. 28. p. 317–319.
- Chernel I., 1898: Magyarország madarai. II. Budapest.
- Chernel I., 1902: Brehm: *Allatok világa* 4. Madarak I. p. 222–223. Budapest.
- Herman O., 1904: A madarak hasznáról és káráról. II. bőv. kiad. Budapest.
- Nagy J., 1935: A rövidujjú pacsirta... *Aquila* 1931–35. p. 153–157.
- Nagy J., 1940: A hortobágyi székipacsirta. A Hortob. Muz. Kiadv. 3. Debrecen.
- Charteris G., Gilbert H., 1935: A rövidujjú pacsirta fészkelése a Hortobágyon. *Aquila* 1931–35. p. 346–347.
- Chernel I., 1938: Rövidujjú pacsirta a Velencei tónál. *Aquila* 1938. p. 673.
- Tarlán T., 1938: Újabb adatok Békéscsaba vidékének madárvilágához. *Aquila* 1938. p. 668.
- Sterbetz I., 1965: A kardoskúti Fehértó madárvilága. *Verteb. Hung.* 1965. p. 51–62.
- Horváth L., 1956: A new Race of the Short-Toed Lark from Hungary. *Bull. B.O.C.* 1956. p. 132.

Régi tankönyvek a Hajdúsági Múzeum könyvtárában

NYAKAS MIKLÓS

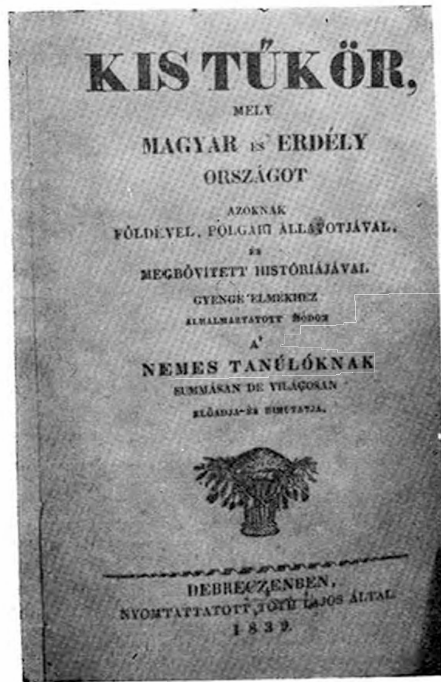
A múzeumban található régi tankönyvek természetesen nem ölelik fel az ilyen tárgyú nyomtatványok teljességét, de számuknál és érdekességükönél fogva mindenképpen szót érdemelnek. Érthető az is, hogy a protestáns iskolákban használt könyvek túlsúlyban, hiszen a vidék maga is protestáns jellegű.

A protestáns iskolák vallásos oktatásában egészen 1848-ig alapvető szerepet játszott Johan Hübner Históriai. J. Hübner német író (Türchau 1668. április 15. – Hamburg 1731. május 21.) a hamburgi Johanneum rektora volt, akinek különösen földrajzi könyvei és bibliai történetei lettek népszerűek, és a XVIII. században nálunk is elterjedtek. 1714-ben jelent meg a „Zweimal auserlesene biblischen Historien und Fragen”, amely 104 válogatott bibliai történet iskolai célra történő feldolgozását tartalmazta. A könyvet a század folyamán magyar nyelvre is lefordították Száz és négy bibliai Históriai címmel (Pozsony é. n.). A könyv még ezután számos kiadást ért meg, s népszerűségére jellemző, hogy szólás-mondás is keletkezett vele kapcsolatban. Az „Ez a dolog Hübnerre” kifejezés arra utal, hogy Hübner mindent tudó és megfellebbezhetetlen tekintély hírében állott. A könyv nem véletlenül tartalmazott pontosan 104 történetet. Az egyik kiadás előszava elárulja a szám magyarázatát: „... a gyengébb gyermekeknek, kik minden hetenként tsak egy históriát tanulhatnak meg; két esztendő: az öregebbeknek pedig, kik minden héten kettőt el végezhetnek, ezen könyv ki tanulására egy esztendő kívánatik”. Az 1824-es kassai kiadás (kiadta Ellinger István) előszavában érdekes módszertani megjegyzést is olvashatunk: „... arra is kell vigyázni; hogy a gyermekek ezen Históriai könyv nélkül ne tanulják, hanem... egész héti minden napon egynehányszor fel-szóval és értelmesen el-olvassák. Sok gyereken próbáltatott, és a jó elméjűekkel arra is vitetett már a dolog, hogy rövid napok alatt egy egész Históriai minden baj nélkül, tsak nem szóról szóra fel-mondhattanak”. A könyv fent említett 1824-es kassai kiadása a Hajdúsági Múzeumban is megvan. Egy korabelinek tűnő bejegyzés alapján valószínű, hogy Szabó Sándor nevezetű diák használhatta.

Az 1848 előtti tankönyvek másik legnépszerűbbike a Hármaskistűk. A könyv története érdekes adaléka a XVIII–XIX. századi magyar kultúrtörténetnek is. A mű összeállítója Losonczy (Hányoki) István (1709–1780). Debrecenben született, itt végezte a főiskolát. Két évig Cegléden rektor, majd 1739-ben Utrechtbe ment tanulni. 1741-ben hazatérve a nagykőrösi gimnázium igazgatójaként működött 28 esztendőn keresztül. A fent említett tankönyvek az őse 1771-ben jelent meg Pozsonyban a következő címen: „A szent históriának summája, melyben az isten anyaszentegyházának a világ teremtésétől fogva a keresztén vallásnak elterjedéséig lett dolgai a szent írásból rövid kérdésekben és feleletekben foglaltatván előadottnak, és most Magyarország kis tükrével azaz oly könyvecskevel, a mely Magyarországnak földét, polgári állapotját, históriáját sommásan kimutatta a tanulóknak nagyobb előmenete-

lére kibocsátatott”. A könyvhöz mellékként Magyarország térképe is tartozott. A második kiadás 1777-ben ugyancsak Pozsonyban, de már Erdély leírásával kibővíve jelent meg. Megjelent még Vácon 1781-ben, Kassán 1793-ban, Pesten és Kolozsvárott ugyancsak 1793-ban, majd 1796-ban újra Pozsonyban. Nyolcvanhárom év alatt több mint huszonöt-ször adták ki. Óriási népszerűségének oka alighanem abban rejlett, amit maga a szerző mond az első kiadás előszavában: „Gyermekeknek írtam, azért is gyermeki elméhez alkalmaztatott módot szükség vala követnem. Tudjuk, hogy a gyermekek a ritmizálásban igen gyönyörködnek, és a Verseket örömmel tanulják; ez okból indítatván, a Vármegyékben levő nevezetesebb Helységeket Versetskétkben foglaltam, hogy azokat minden unalom nélkül meg-tanulván állhatatosan elméjekben megtartsák: hogy pedig érthessék, alájok tettem rövid világosi-tásokat.

Magyar gyermekeknek magyarul írtam, nem idegen nyelven, melyet nem értenek. Sőt vajha már valaha fel állíttatnának a mi Nemzetünkben is

A Hármaskistűk debreceni kiadása

Haynau kiadványa a Hármás Kistükörben

Gyermekrajzok Cellarius Grammatikájában

a Magyar Oskolák, a mellyekben a szükséges dolgokra Magyar nyelven taníttatának elsöben gyermekeink! úgy sem ezek idejeiket; sem Szülék költségeket hasznatlanul el-nem vesztének.

De ez a mi Oskoláink nagy fogyatkozása, hogy mindenütt, minden külsöbbség nélkül, a Gyermekek, Cellariusra, Deák rudimentára szoríttatnak, a mellyeknek paraszt állapotjokban soha semmi hasznát nem vehetik.

Sokkal hasznosabb volna a Falusi Gyermekekét magyar olvasásra, éneklésre, könyörgésre, írásra, Aritmétikára, Historiára és a Keresztény Hitnek ágazatára tanítani, mint gyermeki elméjüket hat, hét Deák Declinázióknak vagy Réguláknak tanulásával gyötöreni, jövénd meg-síráthatatlan károkkal." A magyar nyelv e lelkes pártfogása feltétlenül közrejátszott a könyv nagy sikerében.

A munkát a sok kiadás közben alaposan átdolgozták, részben az újabb követelményekhez igazították, részben kibővítették. Számos átdolgozója közül az 1836-os komáromi kiadáson megnevezi magát Holcsey Mihály. Az 1839-es debreceni kiadás kihagyta a könyvből a Szent Historiát, „s ehelyett inkább a Historiához és geográfiához adódott némely az újabb idökhöz esett változásokhoz képest megkívántott javítások és pótlások". A Hajdúsági Múzeumban található példány a bejegyzés alapján: „Balogh Imrője 1841” volt.

Érdekes az 1843-as pesti (Trattner-féle) kiadás a múzeumban levő példányának a sorsa. A könyvben azonos kézírással (grafit) a következő bejegyzések találhatók: Lacskó Susanna, Szabó Susika, K Tóth Suska, Kovács Klára, Sz Marika, B Tóth Susika, Bajza Sára, Silye Mária, Takács Sára, Balogh Susika, Cs Tóth Erzsébet, Szombati Suska, Szabó Sára, Zólnai Mariska, Fábjián Mária, Fejér Klára, Varga Mária, B Kati Rebeka, Szabó Mariska, Sipos Susanna, Szólnoki Erzsébet, Erdős Julianna, Szelye (?) Rebeka, Csiba Susanna,

Dobó Sára, Konyári Sára, Barkó Mária, Böldög Erzsébet, T. Bácsi Erzsébet, Oláh Julianna. Ez a névanyag azt bizonyítja, hogy a könyvet Hajdúböszörményben használhatták. Bizonyos az is, hogy a felsoroltak valakinek az ismerősi köréhez tartoztak, valószínű, egy kislány osztálytársai lehettek. Egyáltalán nem állíthatjuk, hogy a teljes osztálylétszámmal állunk szemben, a névsor valószínűleg töredék. A könyv kétséget kizáróan a Györfi-familijé lehetett. Tíntával bejegyezve találunk is egy Györfi lány nevét: „györf fizszanna”. Elképzelhető, hogy a fenti lányok az ő iskolatársai voltak, bár a cruzas bejegyzéseket később kellett írnia, mert az írás kiforrottabb, s olyan primitív helyesírási hibákat sem ejt, mint saját nevében. Másból azt találjuk, hogy „Györfi Zsuzsanna írta 1862-be”. Ha a fentiek igazak, úgy egy 1861-es, vagy 1862-es osztállyal állunk szemben. A könyvet újonnan Györfi Sámuel vette fiának, Istvánnak, 1843-ban. Az egyik beírásból ugyanis ezt olvashatjuk: „Györfi István ez a Kis Tükör Az 1843 évbe Györfi Sámuel írta”. Az írás felöltös hatású. A gondos apa nyilván bejegyezte, hogy a könyv a fia tulajdona. A Kis Tükörnek pedig feltétlenül újnak kellett lenni, hiszen abban az évben adták ki. Még az 1840-es években rendetlenkedő gyermekek nevét is meg tudhatjuk, hiszen ugyanott olvasható: „Lármázók: Sajtos Bálint, Hatházi István, Nagy Sándor.” A könyvet úgy látszik a családban adták-vették, ugyanis alább és más kézírással áll az új tulajdonos neve: „Györfi Zsófián ez a kis tükör vétetett 1864 dik esztendőbe.” A két 1860-as évekbeli bejegyzés azért is érdekes, mert tudomásunk van arról, hogy a könyvet a császári hatóságok 1854-ben betiltották. A tilalom ellenére az 1860-as évek viszonylag szabadabb légkörében – úgy látszik – újra használhatták.

Jellemző kordokumentum a mű 1849/50-es pesti kiadása. A könyv kiadója a „Kegyes Olvasó”-hoz intézett bevezetőjében említést sem tesz a közel-múlt tragikus eseményeiről, ellenben megjegyzi, hogy ezen munkácska olcsó

áron juthat az olvasó kezébe. Figyelemre méltó, milyen példákat hoz a tulajdonnevek helyesírására: „Pest-Buda, Debreczen, Temesvár, Tápió-Bicske, Izza-Szegh, Nagy-Sarló, R.-Komárom, Szöny, Világos-Vár, Arad, Bécs, London.” A magyar helynévanyagról lehetetlen rá nem jönnünk, hogy világos utalással állunk szemben részint a tavaszi hadjáratra vonatkozóan, részint a magyar szabadságharc más állomásait tekintve. A felhasználást illetően pedig a kiadó a „széles tudományú Nevelőknek, Oskola-Rectoroknak és Tanítóknak” ítéletére bízta, hogy mit emeljenek ki a könyvből. A kor allegorikus nyelven jelenthette ez azt is, hogy báró Haynau főszertábornok elnevezését a birodalmi alkotmányról nem nagyon fontos a magyar gyerekek koponyájába bevésni. Az ország teljhatalmú ura ugyanis szükségesnek találta az iskolás tankönyvbe a következő buzdítást bevétetni: „Ausztria nepei! Seregüljetek önkézz Császártok mellé, vegyéték őt körül ragaszkodásokkal és tettleges közremunkálásokkal, s a birodalmi alkotmány nem maradandó holt betű, hanem leendő szabadságtoknál védbástyája, és a Monarchia hatalmának, fényének és egészségének biztosítéka. Nagy a munka, de sikerülend egyesült erőknél.” A múzeumban ebből a kiadásból két példány is található. Az egyikben a tulajdonos nevét is olvashatjuk: „Löki Jánosé ez a Hármaskis Tükör Vétett az 1851-dik évben. Ha eltévededik szerelmes barátom szolgálatod kezemhez bizony megiszolgálom.”

Az 1848 előtti anyagból feltétlenül figyelmet érdemel Ceilarius grammatikája, amelyet Landerer Mihály adott ki 1804-ben. Christoph Cellarius (Schmalckalden 1638. november 22. – Halle 1707. június 4.) német filológus és pedagógus. A weimari, zeitzi, merseburgi gimnáziumokban rektorkodik, majd 1693-tól a történelem és az ékeszsólas tanára a halléi egyetemen. Tankönyvét magyar igényekhez alkalmazva nálunk is szívesen használták. Így pl. a „Latinitatis probatae et exercitae liber memorialis”-t Bél Mátyás alkalmazta magyar viszonyokhoz (Lőcse 1735). Latin grammatikájának első magyar kiadása Kolozsvárt 1771-ben jelent meg. A múzeumban található pozsonyi kiadás nemcsak megkapó gyermekrajzai miatt érdekes, hanem azért is, mert több egymást követő tulajdonos neve található benne. Így: „Gajdány Gáboré volt 1807-be, Gyorfai Sándoré volt 1811-be, Most Rab Mihályé 1813-ba, Most Löki Istváné 1816.” A könyvet tehát adták-vették, egy-egy fiúgyerek átlag három évig használta. Lány névvel nem is találkozunk, mert a lányok nem tanultak latint, míg a „deák nyelv” oktatása még faluhelyeken is általános volt a fiúk számára.

A múzeum tulajdonában van Táncsics Mihály Magyar nyelvtanának harmadik kiadása. (Pest, 1845) A nagy magyar plebejus forradalmárt felesleges bemutatni, közismert az is, hogy számos iskolai tankönyvet írt. Az említett magyar nyelvtan nevének még Táncsics Mihály-ként szerepel. Ez a „harmadik és javított kiadás” tulajdonképpen teljesen megegyezik a másodikkal. A bejegyzések alapján Tóth Sámuel és Magyar Borbála használta. Tóth Sámuel neve mellett az 1848-as évszám is szerepel.

Az 1848 előtti tankönyvek közül végezetre két felsőbb iskolában használatos szeretnék bemutatni. Ezek közül az egyiket a protestánsok, a másikat a katolikusok forgatták.

Csoma Mihály Római Literaturáját Sárospatakon használták, ott is adták ki 1839-ben. Csoma Mihály (1807–1877) 1814-ben kerül Sárospatakra mint diák, 1822-ben pedig az akadémia lépett át. 1833–34-ben Bécsben tanul, majd hazatérve a szónoklati osztály tanára lesz. 1848-ban a főiskola nemzetőrsgének parancsnoka. Élete további szakaszában sok hányattásban és keserűségben volt része – míg 1863-ban nyugdíjba vonult. Az említett Római literatúrájának a második része 1841-ben jelent meg. Ez utóbbi a múzeum könyvtárából sajnos, hiányzik. Az 1839-ben megjelent első részben a szerző

a következőket írja: „Czélja e munkának tulajdonképpen a legfőbb gimnaziális osztályban tanuló ifjak az egész római literatúra ismeretébe vezettségének be.” A könyvet tulajdonképpen kézikönyvnek szánta, mivel „az ebben foglaltakat mind megtanultatni sem lehet”. A könyv felépítése, mint maga a szerző is mondja, Baehr rendszerét követi (Chr. F. Baehr: Geschichte der römische Literatur Calsruhe, 1828.), majd második bővített kiadása 1832, majd folytatása Christlich-Römische Literatur, Carlsruhe, 1836/37.).

Katolikusok használták Bolla Márton történelem könyvét, amelynek teljes címe a következő: „Martini Bolla e Scolis piis primae lineae historiae universalis in usum studiosae juventutis Claudiopolitanae. Tomus II. Complectens Historiam aetatis mediae: A migrationem Gentium, quae fuit saeculo Christi quinto, ad inventionem Americae.” Mint a címe is elárulja, kolozsvári ifjaknak készült, és a középkor történetét dolgozza fel a népvándorlás korától Amerika felfedezéséig. A könyv felépítése a következő: A középkor történetét három nagy periódusra osztja, melyet további két részre bont.

A Ratio Educationis címlapja

Mindegyik periódus első részében áttekintést ad a népek jelleméről, a politikáról, a vallás helyzetéről, a művészetek és tudományok állapotáról, végül a különböző királyságok formájáról. Mindhárom periódusnál a második részben találkozunk az egyes államok történetével. Az elsőben tárgyalja a keleti birodalmakat, Perzsiát, az arabok történetét. Külön fejezet foglalja közli Itáliát, Pannoniát és Dáciát, a frankok, Hispaniát és Afrikát (Észak-Afrikát), valamint az angolszászok történetét. A második periódusban találkozunk a Frank birodalommal, Németországgal, Franciaországgal, Spanyolországgal és Portugáliával, Angliával, az északi államokkal (Dánia, Norvégia, Svédország). A kelet-európaiak közül Cseh, Lengyel-, Oroszországot egy fejezetben tárgyalja. Külön rész foglalja Magyarországot és Erdély történetét. A bizánci történelem után az arabok, a törökök és a mongolok története következik. A harmadik periódus felosztása lényegében megegyezik a másodikéval. A különbség annyi, hogy külön fejezetet szentel Svajc történetének, valamint Tamerlán új mongol birodalmának. Megjegyzendő még, hogy a magyar történelemben Zápolya koráig megy el.

Bolla Márton (1751–1831) kegyesrendű tag, iskolai főigazgató könyvének második és átdolgozott kiadása van meg a múzeumunkban. Pesten adta ki Trattner, 1820-ban.

Az 1848 előtti kép teljessé tételéhez a múzeum könyvtármunkájának még két darabját szükséges bemutatni. Nem tankönyvek ugyan, de a magyar oktatásügy rendszerén maradó nyomokat hagytak.

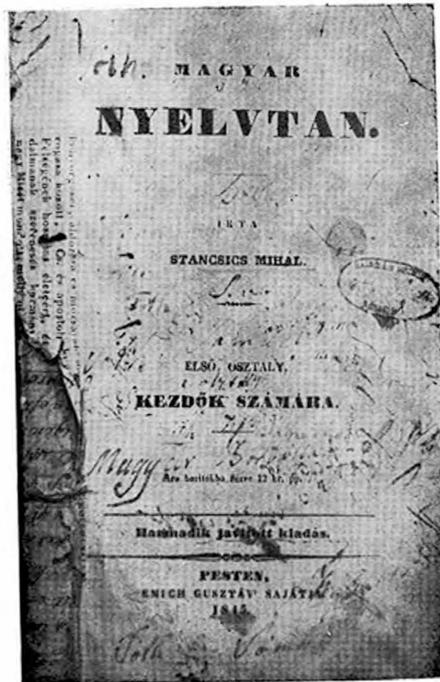
A Ratio Educationis jelentőségét sokat és kimerítően méltatták, így nem áll szándékomban azt megismételni, csupán jelzem, hogy eredeti példánya megtalálható a múzeum könyvtárában.

A „S. Pataki Helvetica Confessiót tartó Collégiumban tanító ifjúság számára” készült Tóthpápai Mihály „Gyermeknevelésre vezető útmutatás”-a. A könyvet Kassán adták ki Ellinger János nyomdájában. Tóthpápai Mihály (Sárospatak, 1753 körül – Sárospatak 1831. augusztus 15.) Sárospatakon tanult, majd Sátoraljaújhelyen tanított. Ezután Bécsbe ment orvostan tanulni, ahol doktori oklevelet szerzett. Majd hazahívták Sárospatakra pädagogarchának (tanfelügyelő) és a főiskola orvosának. 1796-ban a neveléstan, természetrajz és egészség tanításával bízták meg. A fent említett könyvét névtelenül jelentette meg. Nézzük, milyen követelményeket támasztott a tanítókkal szemben. A jó tanítónak a következő tulajdonságokkal kell rendelkeznie: Legyen istenfélő, tanítványait szeresse, legyen jókedvű, békességtűrő, „Söldjával megelégedő... hogy ne a fizetésnek tsekélységéhez, hanem hivatalának fontosságához szabja kötelességének folytatását.” „Nem csak elegendő Tudományúnak, hanem a tanításra is alkalmasnak kell lennie”, szorgalmatosnak, okosnak, „Tanítványait illendő függésben tudja tartani” stb. A könyv ezután sorra veszi az egyes tantárgyakat, s mindegyiket megfelelő módszertani megjegyzésekkel látja el.

Az 1848 utáni tankönyvek közül hármat szeretnék röviden bemutatni. Mind a három lényegében a kiegészítésig terjedő időszakra jellemző.

Időben első – bár a kiegészítés utáni időszakban is használták – Ballagi Károly német nyelvtana. Ballagi (családi név Bloch) Károly Ballagi Mór testvéröccse, a Szabolcs megyei Buj községben született 1824-ben. Rendkívül nehéz körülmények közül indult, de a pápai, majd a debreceni főiskolákon nagy szívóssággal behozta lemaradását. A főiskola elvégzése után Aradon tanítókodott, a szabadságharcot honvédként harcolta végig. Ennek bukása után Pesten, Kecskeméten tanított, majd Nagykőrösön a német nyelv és irodalom tanára lett. 1860-tól 1869-ig az ott felállított tanítóképző tanára. Az 1888-ban bekövetkezett haláláig előbb Sopron és Moson megyékben, majd Miskolcon tanfelügyelő. Számos tankönyvet és módszertani tanulmányt írt, a földrajz

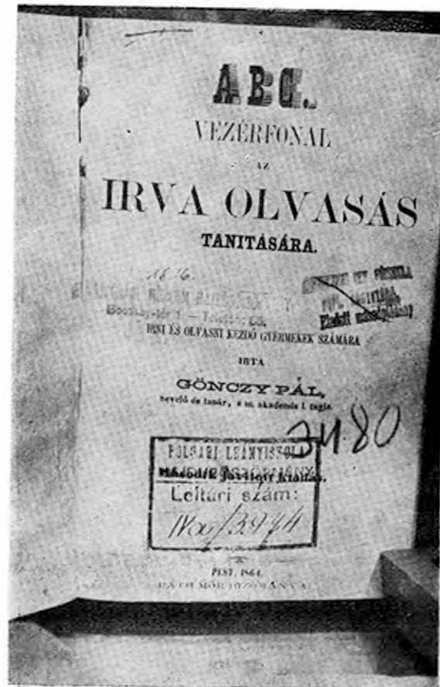
tárgyköréből pedig jelentős ismeretterjesztői munkát is végzett. A fent említett német nyelvtan első kiadása Pesten 1848-ban jelent meg. A múzeumban ennek a könyvnek hetedik kiadása található, amelyet a szerző „N.-Körös, sept. hó végén 1867”-ről datál. Népszerűségére jellemző, hogy az első kiadástól a fenti időpontig több mint húszszer példányban jelent meg. A javítások és átdolgozások nem érintették a könyv rendszerét, az 1867-es bővítés pedig a megfelelő szógyűjtemény hozzáillesztéséből állt. A szerző megjegyzi, hogy bár ez a kiadás három évvel több az előzőnél, az ára változatlanul 1 forint maradt, „és ez bizony nem sok ily terjedelmű műért, kivált ha meggondoljuk, hogy ezt a tanulók három-négy éven keresztül használhatják.” Az előszóban ma is megszívlelendő pedagógiai útmutatást ajánl a tanítók figyelmébe: „Addig soha tovább ne menjenek a tanításban, míg a tanítvány teljesen magáéval nem tette, a mit már végzett, és a tanultakra gyakran visszatérjenek.”

Táncsics Mihály Magyar Nyelvtana

A következő darab Zákány József tankönyve: „Szent Biblia ismertetése hely, vallástétel szerint. Kijelentett vallás elemeit tanuló fiú- és leányiskolák számára.” Zákány József (Derecske 1785–Vajda 1857) debreceni tanár és pedagógiai író volt. Debreceni tanulmányai után a kisújszállási gimnázium igazgatója, majd 1825 és 51 között a debreceni kollégiumban a neveléstan tanára. A fenti munkája – bár nem tartozik a jelentősebb művei közé – nagy népszerűségnek örvendett. A könyv először 1852-ben Debrecenben jelent meg. Ennek előszavában megjegyzi, hogy került a homályosságot okozó rövidséget, az unalmas hosszúságot és a pongyola stílust. Fő célja az volt, hogy a tárgy könnyen felfogható legyen. A múzeumban a könyv ötödik kiadása található, ami ugyancsak Debrecenben 1870-ben jelent meg.

Az utolsó bemutatás kiszemelt munka Gönczy Pál tankönyve. Az „ABC. vezérfonal az írva olvasás tanítására” 1864-ben Pesten jelent meg. Gönczy Pál személyét a Hajdúságban felesleges bővebben bemutatni. A hajdúszoboszlói születésű, a debreceni kollégiumban tanuló nagy pedagógus személye átvezet

Gönczy Pál tankönyve

a dualizmus korának iskolatörténetéhez, hiszen a modern magyar oktatásügy egyik megeremlítője. A fenti könyv – amelynek egyik példánya a múzeum tulajdona – Ráth Mór bizományából jelent meg. A kiegyezés után a közoktatásügyi minisztérium is kiadta. A könyvhöz Gönczy Pál készített egy „Vezérfonyvet” is a tanítók számára. Már az 1864-es kiadásban arra hívja fel a tanítókat, „...szíveskedjenek kijelenteni: óhajtják e ezen ABC-hez megkívántató vezérfonyv megjelensét? – Mihelyt száz aláíró jelentkezik, azonnal sajtó alá bocsátom”. A vezérfonyv ennek ellenére csak a kiegyezés után jelent meg.

A régi tankönyvek az illető kor kultúrtörténetének becses dokumentumai. A cikk természetesen nem törekedhetett teljességre, hiszen célja a Hajdúsági Múzeum tankönyvanyagának bemutatása volt. Egy-egy könyv fennmaradása sok szempontból a véletlen műve, az a tény azonban, hogy a fenti könyvek mégis bekerültek a múzeumba, jelent valamit. A nagy számok törvényénél fogva főleg az elterjedt tankönyvek vészeltek át az idők viharait. Egyáltalán nem elhamarkodott az a feltételezésünk sem, hogy a könyvek zömét Hajdúszoboszlóban vagy környékén használhatták.

Év végén bezár a Déri Múzeum

Ahogy arról a különböző hírforrásokból már értesültünk, a Déri Múzeum az év utolsó napján bezár és január 2-án megkezdí az épületből való kiköltözést. A Déri Múzeum kiköltözésére 3 épület, illetőleg épületrész áll rendelkezésre. A gyűjtemény egy része a Péterfia u. 1. sz. alatti volt Református Gimnázium földszintjének felén kap helyet. Itt, a Péterfia utcán helyezkedik el az igazgatóság is. Ezen a helyen nyílik a lehetőségekhez képest szerény, ideiglenes, átmeneti állandó kiállítás is. A városi tanács a múzeum rendelkezésre bocsájtotta ezen kívül az Erzsébet utca 24/a számú, úgynevezett „nyolclakásos” házat. A harmadik hely ahova költözünk, az a Hámán Kátó u. 5/a sz. ház földszintjén levő munkásmozgalmi állandó kiállítás. A munkásmozgalmi állandó kiállítás zavartalanul nyitva tart; hétfő kivételével minden nap 10–18 óráig tekinthető meg.

Múzeumi Kurír kötetei

A Múzeumi Kurír előző számában is hirt adtunk már arról, hogy a Kurír 10–10 számát egy-egy kötetnek vesszük. A kötetekhez készílt tartalomjegyzék, mutató és angolnyelvű összefoglaló. Ezúttal is kérjük olvasóinkat, hogy az első 10 számot köttessék össze. A jövőben az egyes továbbfutó Kurír-számok mellett feltüntetjük a kötetszámot is.

A Déri Múzeum és a Múzeumbarátok Köre postai irányítószáma

A Déri Múzeum és a vele egy épületben működő Múzeumbarátok Köre postai irányítószáma: 4001 Debrecen, Pf. 61. Kérjük mindazokat, akik levelekkel, küldeményekkel keresik fel a múzeumot ezt az irányítószámot használják címzéseiknél.

XIX. századi fegyelmi ügyek a debreceni kollégiumban

– A Ferenc József elleni merénylet kollégiumi visszhangja –

CSOHÁNY JÁNOS

Irodalmi tanulmányaink kapcsán széles körben ismert az a tény, hogy Csokonai Vitéz Mihálynak volt pere a debreceni Kollégiumban, és hogy a költőt végül is kicsapták. Az is ugyancsak ismert, hogy Möriz Zsigmond: Légy jó mindhalálig című regényének cselekménye ugyancsak egy kollégiumi fegyelmi ügyben csúcsosodik ki. A Jókait szerető olvasók aztán az És mégis mozog a Föld című regényben bősegesen olvashatnak a Csittvári-krónika szerkesztőinek kicsapásáról. Jókait másutt is visszatér a debreceni diákelet leírásához, felhasználja saját – pápai diákemlékeit.¹ Baksay Sándor és a néhány éve elhunyt d. dr. Nagy Sándor volt kollégiumi vallásánár és levéltáros, a Kollégium történetének buzgó kutatója és feldolgozója, számos kollégiumi tárgyú szépirodalmi műve a feledés homályába süllyedt.

Csokonai ügyét Jókait értette meg és írta meg igazán És mégis mozog a Föld című regényében. Ott Jenő Kálmánék lázító, felségsértő stb. tilos dolgokat írtak a Csittvári-krónikába. A tanári kar ezt tudta, de nem túlságosan firtatta a dolgot, hanem kicsapta őket mulatozásért. Csokonai részese volt a magyar jakobinus mozgalomnak. Gyógykezeltetése mellett azért is időzött Pesten a Martinovicsék pere alatt. A professzori kar a világi bíróságot mentette meg a költőt azzal, hogy ő büntette meg, de nem ám összeesküvésért, hiszen az az akkori időkben még gyenge lábón álló protestáns vallásszabadság miatt az iskolára súlyos következményekkel járt volna, hanem közönséges diák vétségekért, amiktől Csokonai tényleg nem volt mentes.² Csokonaira nem haragudott a Kollégium, azért is helyezte el csurgói partikulájába segédtanárnak. A Kollégiumnak mint anyaiskolának az egész országot behálózó kihelyezett iskolái, ún. partikulái voltak. Ezekben az iskolákban a tananyag, tanmenet, tanítási mód, és a törvények, követelmények teljesen megegyeztek a debrecenivel. Tanerőkkel szintén az anyaiskola látta el őket. Csokonai csak a Kollégium akaratából kerülhetett Csurgóra. Nem is haragudott a Kollégiumra. Nagyon jól tudta azt a költő, hogy mitől mentették meg kicsapás árán. Azon meg igazán nem csodálkozhatunk, hogy milyen hallgatott az igazi okról. I. Ferenc titkosrendőrsége nagyon jól működött, és a francia háborúk idejét élő országban örökre jakobinusok után szaglászott.

Möriz Zsigmond Légy jó mindhaláligja ugyan Debrecenben játszódik, de az csak színhely. Az író mindössze néhány hónapig volt I. gimnazista a debreceni Kollégiumban. A sárospataki Kollégiumban és Kisújszállason járta a gimnáziumot. Patakon szerzett keserű élményeket. A debreceni Kollégiumban aztán teológus volt még rövid ideig. Nyilas Misi kálváriájában azonban nem is patakí keserveit írta meg csupán, hanem sokkal inkább nehezen induló pályájának küzdelmeit. Meg nem értették, kiszolgáltatottnak érezte magát egy magával szemben ellenségesnek látott, fölé emelkedő, őt elnyomó, rosszhiszemű, vaskalapos és lélektelen társadalomban. Ez mind ott van Nyi-

las Misi alakja köré szövés és a debreceni Kollégiumba, mint színhelyre vetítés. Az író haláláig rajongásig szerette a debreceni Kollégiumot és úgy rendelkezett, hogy unokája a Kollégiumban végezze el a gimnáziumot. Möriz Imre, az író unokája, valóban a Kollégiumban lakott és járt gimnáziumba, ott is érettségizett 1953-ban.

A Kollégium valóságos fegyelmi ügyeit gazdag levéltári anyag őrzi. Volt fegyelmi ügy szép számmal, de nem több, mint más iskolában. Törvényei szigorúak voltak, de semmivel sem szigorúbbak a korabeli hasonló törvényeknél. Az derül ki mindebből, hogy a munkának nagy volt a becsülete a debreceni Kollégiumban. Nem hiába jelmondata a Kollégiumnak: Orando et laborando, meg is követelték tanároktól és diákoktól, hogy annak második felét is szigorúan megtartsák. A munkára szükség esetén szigorú eszközökkel is rászorították a diákok, és ha nem volt hajlandó rá, kicsapták.

A következőkben három fegyelmi ügyet tárgyalunk jó részt forrásközlési formában: egy korcsmában mulató és verekedő diák kománia ügyét 1800 nyaráról; aztán bálozás és verekedés miatt kicsapott diák késő bánatának és makulatlan elbocsátó bizonyítványért ügyeskedésének esetét; végül annak a diáknak kázusát, aki 1853-ban I. Ferenc József merényletét celtette nyilvános helyen.

Hat diák a Gilányi-korcsmában

Az iskolai törvényszék 1797–1801-es jegyzőkönyvi kötetében rendre a következőket olvassuk:

„Sessio VII. Extraordinaria habita est d. 18-a Junii 1800.

Præsentes Cl. Cl. D. D. Professoribus Steph. S. Kotsi, Paulo Szeplaki Esaiá Budai Paulo Sarvári et Josepho Lengyel; item Petro Lázár Contrascriba et Juratis Sedis Scholasticæ Assessoribus omnibus.

In hac Sessione sequens, Causa decisa est: In taberna vinaria Gilányi dicta potarunt, saltarunt, Cum Civitatensibus Certarunt; et partim extra Collegium pernoctarunt, partim media nocte ingressi sunt: Casparus Csohány Stephanus D. Szilágyi Josephus Tanárki Alexander Kováts Gregorius Döme Joseph. Pál.

Inquisiverunt in hanc rem D. D. Stephan. Lukács et Stephanus Szöllösi Jurati hac ratione:

(A VII. rendkívüli ülés tartott 1800. június 18-án.)

Jelen vannak tiszteleter méltó S. Kotsi István, Szeplaki Pál, Budai Ézsaiás, Sarvári Pál és Lengyel József professor urak, úgyszintén Lázár Péter contrascriba és az iskolai Sedes valamennyi esküdt ülnöke.

Ezen az ülésen a következő ügyben határoztak: a Gilányinak nevezett borivó házban ittak, táncoltak, városi polgárokkal verekedtek és részint a Kollégiumon kívül éjszakáztak, részint éjfélkor tértek vissza: Csohány Gáspár, D. Szilágyi István, Tanárki József, Kováts Sándor, Döme Gergely és Pál József.

A vizsgálatot erre az ügyre nézve Lukács István és Szöllösi István esküdt urak végezték a következő módon:)

I. D. Szilágyi István Novitius Deák ezeket vallja K(érdés). Június 3-k napján. Pünköst után való Keddek az éjtszakáján benn halt é a Collegiumban?

F(elelet). Nem hanem Darabos Utszán a Tanárki József Gazdaasszonyánál.

Ks. Mikor ment ki, hova, és kikkel?

F. Dél után 1 órakor az Epres Kertbe ki mentem Csohány Gáspárral, Szabó Istvánnal, és Báthori Sámuellel, ott voltam hat óráig akkor vissza jötünk a Collegiumba: innen ismét 6 óra után ki mentem Csohány Gáspárral

a Gilányiba, már akkor ott voltak Pál József, Tanárki Josef, Döme Gergely és Kováts Sándor.

Ks. Mikor jötték el onnan és együtt jöttek e?

F. Nem együtt jöttünk el, hanem Kováts Sándorral és Döme Gergely, 9 Óra tájban jöttek el; én pedig nem Csohányval a kivel kimentem volt: hanem Tanárki Józseffel 10 Óraker jöttem el s mentünk a Collegium Asztalosához Darabos utzsára a kinél betegenn feküdt Pólya Dániel praeparandus, ennek látogatására mentünk. Innen egy fertály Óra múlva mentünk ugyan tsak ketten Tanárki Józseffel az ő Gazdasszonyához reggel hat óra tájban jöttünk be.

K. Míg a Gilányiban voltak mit csináltak?

F. Külön szobát kértünk. Ott volt egy verbunkos Katona esmerősöm, a 'Sido feleségostól, három Musikus Czigány, ott tántzoltunk ittunk, 9 óraker a Musikusok onnan eljöttek Kováts Sándorral, és Döme Gergellyel; mi tsak négyen maradtunk. Mikor már tsak négyen voltunk bé tsodült a bor ivő házból a nép, a többek közt pedig valami Német Mester-Legények, a Gyertyát el ütötték, lökdösteek bennünket; a katona a fejemet megütötte. Mi ezután felöltöztünk eljöttünk.

Ks. Miért lökdösteék az emberek, s miért ütötte meg a Katona a fejét?

F. Nem tudom tsak láрма tamadt.

II. Kováts Sándor és Döme Gergely egyezően ezt valják:

Ks. Hol voltak Kedden Pünköst után való nap.

F. Estve hét óraker hatan együtt u: m: Tanárki Josef, D Szilágyi István, Csohány Gáspár Pál Josef és mi ketten ki mentünk a mezőre, onnan vatsorát készítetteti be mentünk a Gilányiba.

Ks. Mikor jöttek onnan vissza, hányan és hova mentek?

F. Onnan elindultunk 9 óra után öten, Csohány Gáspár nem tudjuk hol elmaradt. Jöttünk együtt öten a Collegium ajtajához: ott be n(em) bötstötöttak, onnan m(in)d az öten a Collegium Asztalosához, ott egy fertály Óráig Völtünk; vissza jöttünk a Collegium Asztalosától a Collegium Ajtajához, és 11 óra kor bocsátodtunk be, de nem jöttünkbe mindnyájan hanem tsak mi ketten; Szilágyi István és Tanárki Josef Mester utzsára tértek, Pál Josef pedig vissza ment a beteghez.

Ks. Míg a Gilányiban voltak mi történt?

F. Mikor a Gilányiba mentünk ott találtunk egy ifjú Német kereskedőt, és egynehány Német festő Legényeket. Azután oda jött egy Verbunkos Katona is. Ez a Musikusokt kik négyen voltak bé hozta abba a különös szobába a mellybenn mi voltunk; a Musikusok után bejöttek sokann nevezetesen valam Juhászok, de láрма nélkül tsendesen. Azután tsak hamar történt hogy D Szilágyi István le tette a Dohanyos Zsacsokját az asztalra, azt onnan valaki elloptta; ő kereste de nem találta. Ekkor Tanárki Josef ezt mondta: tudom hogy német el nem vitte hanem Magyaraknak kellett elvinni. Ezen a Katona és a Juhászok felindultak s ezt mondták: Hát mi loptuk el? ezen Sokáig lár-máztak de mi le tsendesítettük. Ekkor verekedés n(em) történt: hanem tántzolni kezdtünk. Azonban a Tántz közbe ez esett: Vól ott egy Leány azt hitva Tanárki tántzolni: de ugyanakkor a Katona is küldte a Leányt Semyéért, Tanárki nem bötstötötte; a Katona mondta h(ogy) hát derekabb ember Kend mint én? Tanárki ezt felelte: A vagyok. A Katona káromkodott: Csohány ezt a Katonát pofonn vágta; a Katona Csohányt a földhöz ütötte azután Tanárkiba kapott. Tanárki az ágyba vágta a Katonát. Mi ki jöttünk mert nem szenvedhettük hogy Szilágyi mindennel kötekedett, a ház előtt voltunk nem tudjuk mi történt oda benn. A többi is tsak hamar utánunk jött: ha nem Csohány valahol a mezőn elmaradt.

III. Pál Josef Praeparandus ezeket valja:
Az első és második Kérdésre ugyan azt feleli a mit Kováts Sándor és Döme Gergely.

Ks. Mint folyt a dolog a Gilányiban?

F. Az igaz hogy ök tántzoltak: de én nem tántzoltam sőt hivatam hogy jöjjenek haza: nevezetesen Tanárkinak mondtam, hogy láttam hogy jó kedve akar lenni, hogy hagyja félbe; de nem jött, hanem tántzolt a Mesterlegényekkel együtt és a több Deákokkal. A Deákokat a Legények taszigálták abból lett a veszekedés: deaz alatt én magamat meg hízttam. A veszekedés esett 9 Óra után mindjárt. Szilágyit és Tanárkit megverték a Setében. Szilágyinak a homlokát bötörték. Tanárki a karját fájlalta. Azután gyertyát hoztak a Musikusnak vége lett, s öszve békélték. Mi eljöttünk de Csohány megütötte magát hogy ő nem jön hanem a mezőn hál. Mi ott hagy tuk, be jöttünk Togában a Portáig 10 óra után mindjárt. Onnan Pólyához mentünk ott voltunk egy fertály Óráig; onnan fel jöttünk a Collegium felé, Kováts és Döme bejöttek, Szilágyi hogy nagyon rosszul volt vissza ment Tanárki Gazdasszonyához Tanárkival. Én vissza mentem Pólyához ott voltam 12 óráig akkor a Vigil Deákokkal bejöttem.

IV. Csohány Gaspar 1-ső esztendő Deák ezeket valja:

Ks. Hol volt Pünköst után való kedden és kikkel?

F. A Gilányiban azokkal a kiket már mások előszámláltak.

Ks. Hány Óraker mentek oda és mit csináltak?

F. Oda ki mentünk estve 6 Óraker, a 'Sidotól különös házat kértünk: adott, de a melybe már 6 német kártyázott akkor. Mi ettünk, 8 óraker bejöttek a Musikusok, tántzoltunk a Katonával és a Német Legényekkel. Egyszer én kifordultam, és mikor be mentem már akkor veszekedtek Szilágyi és Tanárki Döme pedig és Kováts ki szaladtak. Szilágyi és Tanárki a Katonát és Németeket ütötték Azok meg öket. Egyszer be jött egy Juhász (mert a 'Sido is ki szaladt s talan a hitva be) Azt mondta hogy vége a veszekedésnek. Akkor le tsendesedtek, meg békültünk s béke pohárt ittunk. Ezután a Tanárki Togájában mint hogy azt kaptam közelebb, hogy majd egy kevéssé a mezőn azon heverek. Mentem a földem falvi kert felé, és ott eltaláltam aludni. A Társaim a mint mondják enqem kerestek de megn(em) találván haza indultak, és a dolmányomat is elvitték maqokkal. En más nap hálnalba felköltem és egy ingbe 's togába mentem a Gilányiba; kértem egy itze Pályinkát és két Musikkussal együtt meg ittam, le feküdtem ott elaludtam. 8 óra tájban elakartam jönni de a Pályinka árában a Togát töllem elvettem.

Babus Musikus oda érkezvén egy ingbe vele a házához mentem, és a köpönyegjét elkértem, abba a Városonn voltam jöttem, és Naqy Mester után ki mentem s estvig a Szőlös kertek közt vigtam, estve bejöttem benn háltam és másnap a köpönyeget haza küldöttem.

Ks. Hát a Tanárki Togáját kihozta haza?

F. Más nap dél után Pál Joseffel ki ment, és egy f(orin)ton váltotta ki a mint mondia.

V. Tanárki Josef praeparandus ezeket valja:

Ks. Hol volt Pünköst után való Kedden és kikkel?

F. Dél után 3 óraker Kováts Sándorral Ketten ki mentünk a Gilányi felé, a Gilányi körül találtuk Szilágyit és Csohányt; bé mentünk egy Szobában ott voltak a Musikusok és hogy mi oda mentünk a Musikusok ki mentek; egy darab idő múlva ismét vissza jöttek; mi ittunk tántzoltunk Egyszer a Szilágyi Dohány Zsatskoja elveszett, ezen öszve vesztünk szóval a Katonával és a Czigányokkal, de már akkor azok készültek a veszekedéshez. Azután a Katona Szilágyiba és belém kapott. Valaki hátulról a Szilágyi szemét megütötte. Ezután mindnyájan elszaladtak rajtam kívül: hanem kevés idő múlva

vissza jöttek csak Csohány nem jött vissza. Megbékéltünk a Katonával s másokkal. Vissza indultunk a Collegiumba.

Ks. Ki vette a bort és mennyit?

F. Én vettem fizettem 2 forintnál valamivel többet: de nem mind borért: hanem tézsa Suteményt is vettem.

Ks. Hányan jöttek vissza és hova?

F. Öten mert Csohány elmaradt. Jöttünk együtt a Collegium kapujáig. Innen mindnyájan elmentünk a Collegium Asztalossához. Onnan egy fertály múlva vissza jöttünk mindnyájan a Collegium Kapujába: de be nem mentünk: hanem hogy a Szilágyi fejét be kötéssük az én Gazdasszonyomhoz mentünk Szilágyival Darabos Utszára Nagy Ferentzné Özvegy Asszonyhoz, a ki nekem főző és mosó Gazdasszonyom. Ott háltunk, reggel 6 órakor jöttünk be én Tógában a Társam nem tudom Tógában és vagy Kopönyegben.

VI. Nagy Ferentzné Özvegy asszony mint egy 30 esztendő megkérdeztevénn ezeket felelte:

Ks. Gazdaasszonya é az Asszony Tanárki Josef Deáknak?

F. A vagyok.

Ks. Volt é az Asszonynál Tanárki Josef Pünköst után való nap Kedden, és hanyad magával?

F. Vólt másod magával, de a társát nem esmertem, hanem egy véres keszkenővel vólt a szeme be kötve.

K. Mikor jöttek ide és meddig voltak itt?

F. Estve 10 óra táján itt haltak reggel 6 óra tájban mentek el.

Ks. Moa (Mitsoda) ruhában jöttek ide, és mitsoda ruhában mentek el?

F. Ide mind a ketten hosszú Deák ruhában jöttek: Tanárki József abba ment vissza is; de a Tarsa kinek a szeme fájt Kopönyegbe ment el innen.

VII. Mezei János(na)k a Collegium Asztalossának a Felesége nem lévén odahaza a ferje, ezeket feleli.

Ks. Voltak é itt Innep után való Nap Kedden valami Deákok hányan voltak és meddig voltak itt.

F. Voltak ötven valami egy fertályig, 10 Óra tájban jöttek vólt ide, egynek közzülök be vólt kötve a Szeme valamí véres keszkenővel.

Ks. Milyen ruhába voltak?

F. Mind hosszú Deák ruhában.

Ks. Miért jöttek ide.

F. Azt nem tudom és őket nem esmertem, itt valami egy fertályig együtt suttogtak azután elmentek.

Ks. Nem jött é valamelyik vissza közzülök.

F. Egy vissza jött és 12 orakor ment el.

VIII A Gilanyibeli 'Sido Kortsmáros Bort merő Szolgája Jakób Isák nevű 14 esztendő ezeket mondja:

Ks. Voltak é itt Pünköst után való Kedden valami Deákok?

F. Voltak hatann a többít nem esmerem az egyiket Csohányan hívják.

Ks. Mikor jöttek ide és meddig voltak itt?

F. Estve felé m(in)tegy 5 v 6 Óraker jöttek ide: itt voltak 10 Óráig.

Ks. Mit csináltak itt?

F. Itt különös szobába vóltak ittak. Voltak ott masok is egy Katona, Musikusok, parasztek is voltak. Egyszer megborosodtak, verekedtek azután öszve békélték, elmentek.

Ks. Nem jöttek é többször vissza?

F. A többi nem hanem Csohány itt hált valahol a Mezőn. Ő reggel vissza jött, szilva Pályinkát kért egy itztét, én azt gondoltam van pénzé adtam neki; azt egyszerre megitta, az üveget a földhöz vágta. Meg meg többet kért, azt nem ihatta a földhöz vágta. Adós lett egy forintig. Én a ruháját elvettem

ő lefeküdt részegenn a hosszú székre. Azután 9 Óra tájban dél előtt ide jött Babos Hegedus, a felköltötte egy ingbenn ahöz ment, a neki Kópönyegét adott azután nem tudom hová lett.

Ks. Hát a hosszú ruha holvan?

F. Dél után akkor nap ide jött valami két Deák ki váltották el vitték.

Ks. Kik vóltak a kik kiváltották a Ruhát.

F. Nem tudom, nem esmerem.

IX. Babos Josef Musikás megkérdeztevénn ezeket feleli:

Ks. A Gilanyibann vólt e akkor estve mikor ott a Deákok verekedtek?

F. Ott vóltam de én nem tudom hogy vesztek össze mert én részeg vóltam, elföttem hamar még akkor nem verekedtek.

Ks. Hát azután nem látta é azokat a Deákokat?

F. Nem láttam hanem más nap reggeli Templom után oda mentem akkor ott találtam a Fiam Doctorát Csohányt, ott feküdt egy ingbe a Székenn, felköltöttem mondtam hogy szögyen ott feküdni inkább jöjjön az én hazához. Oda jött egy ingbe és én a Kópönyegemet oda adtam Csohány Uram(na)k melyet más nap küldött haza. – Délbenn kerdeztem a kis fiamtól: Otthon vann é már Doctorot? Azt mondta h(ogy) nints. Estve ismét kerdeztem akkor is tsak azt mondta: nints. Nem tudom mikor ment haza tsak hogy nekem más nap küldte haza a Kópönyegemet.

Deliberatum est.

Cum ex fassionibus his manifestum sit: reos non eadem omnes ratione peccasse: hinc diversa etiam ratione eosdem Sedes Scholastica puniendos decernit: ita quidem ut

1. Josephus Pál qui non nisi adfuit in Taberna Vinaria (nec enim aliud quidquam Contre eum prodiit) Carceris Septem dierum in pane et aqua poenam Subeat, privetur insuper portione quam Occasione Divisionis Canicularis acciperet.

2. Alexander Kováts quod et saltavit, et conpotavit Sedeat in Carcere per duas Septimanas pane et aqua macerandus, Cumque ordo ad Festa exeundi eum tanget binis viabus non erimittatur, et Careat Divisione Caniculari

3. Josephus Tanárki et Gregorus Döme is quidem quoniam et Certamini Cum Civitatis interfuit, et totam noctem in Civitate extraxit: Carcerem pariter duarum septimanarum Subeat: at praeter portionem quae ipsi ex Divisione Caniculari obtingeret per totum annum Festorum beneficio privetur. Hic vero Gregorius Döme eadem quae Tanárki poena adficiatur, quod et conpotavit et Saltavit, et de malis moribus speciatim Contumacia iam notatus est.

4. Johannes Szilágyi vero tamquam Princeps Certaminis orti Causa proque totam noctem a Collegio absens, et insuper negligens Schola hac exesse iussus.

Sic et Casparus Csohány qui eliminationem quam metuebat fuga antevertendam existimavit Sententia quoque Sedis Scholasticae proscriptus est.

Protocollo inseruit d. 18 Junii 1800 Petrus Lázár mpr. Contrascriba.⁷³

(Elhalározatott):

Mivel ezekből a vallomásokból nyilvánvaló, hogy a vádlottak nem mindnyájan ugyan azon a módon vétkeztek, ezért az iskolai Sedes úgy is határoz, hogy különböző módon büntetendők; mégpedig úgy, hogy

1. Pál József, aki csupán jelen volt a borivó házban (ugyanis semmi más nem derült ki róla) hét napi carcerrel büntetessék kenyéren és vizen, ezen felül fosztassék meg attól a részesedéstől, amelyet a nyári segélyosztás alkalmával kapna.

2. Kováts Sándor mivel táncolt is és italozott is, üljön a carcerben két héten a kenyéren és vizen sinylődvén, amikor pedig az ünnepekre való kimentel rendje reá esik, két alkalommal ne küldessék utra, és a nyári segélyosztást nélkülözze.

3. Tanárki József és Döme Gergely, mégpedig amaz azért, mert a városi polgárokkal verekedésben is részt vett és az egész éjszakát is a városban töltötte: hasonlóképpen két heti carcer-büntetést töltsön le; és azon a részcsédésen kívül, amely a nyári segélyosztásból megilletné, egész éven át fosztassék meg az ünnepi jótéteményektől; emez pedig, Döme Gergely ugyanazzal a büntetéssel illetessék mint Tanárki, mivel italozott is, táncolt is és rossz erkölcsi, különösképpen macakcsága folytán már megbélyegeztetett.

4. Szilágyi István pedig, aki mintegy kezdeményezője volt a keletkezett verekedésnek és az egész éjszakán át távol volt a Kollégiumtól, ezen felül pedig hanyag is volt az iskolából való távozásra kényszerítetük.

Csobány Gáspár, aki eltávolítását, amelytől tartott, megfutamodásával vélte megelőzendőnek, az iskolai Sedes véleménye szerint is szintén elküldődik.

(Jegyzőkönyvbe foglalta 1800. június 18-án Lázár Péter sk. contrascriba.)

Varga Imre kicsapott diák új elbocsátó bizonyítvány kérési ügye

Aki megütköznék a Gilányiban verekedett diákok szigorúnak tűnő elítélésén, vegye figyelembe, hogy mindaz, amit azok tettek súlyosan büntető cselekmény volt. A színházak, korcsmák, balok, kávéházak, vendéglők látogatása szigorúan tilos volt a diáknak. Éspedig nem a professzorok önkényeskedése miatt, hanem királyi rendeletből. Következésként idezzük a vonatkozó királyi rendeletet, amelyet a Tiszántúli Református Egyházkerület, mint a Kollégium fenntartó testülete és felettes hatósága tudomásul vett, s saját végrehajtási utasításával megtoldva érvényesített az igazgatása alatt álló iskola tanuló ifjúságára. Igaz, hogy az idézendő királyi rendeletet csak 1802-ben iktatta be az Egyházkerület, de 1800-ban is hasonló volt a törvény. E rendelet előrebocsátása a Varga Imre ügyét is segít megértenünk: Varga Imre ugyanis báiban volt, és utána éjjel katonákkal verekedett, amit aztán ő idézendő kérvényében elismer ugyan, de meg is magyarázza egy lélekzetre. Persze a törvény törvény, az elkövetett tett elkövetett tett marad.

„A Tiszántúli levő Fő Tiszteletű Superintendencia 1802-ik esztendőben Márczius 28-dik napján költ Protokollumának ki íródott Czikkelve. –

Felséges Királyunk kegyelmes Rendelése ez: hogy a' Tanulók sem magok, sem szüleikkel vagy atyafiaikkal a' Theatrumokba, Báll vagy Táncházakba, Kávéházakba, és Vendégfogadókbá, vagy ezekben lévő Játék Szobákba bé menni ne bátkodjanak.

A' Magistratusnak pedig meg parancsolódott, hogy gyanus erkölcsű személyeket meg ne szenvedjen, a' gyanus helyeket gyakorta megvizsgáltsa, és az ott találatandó tanulókat a Városházához vitesse, és más nap az Oskolai Felelőségnék adja által.

A' Fő tiszteletű Superintendencia végzése ez: hogy a' kik a' nem togátus Deákok közül ezen Felséges rendelésre nem hajtván arra a' vakmerőségre vetemednek, hogy akár magok oktábol akár Szüleikkel vagy Attyokfiával a' Theatrumokba, Báll vagy Táncsoló Házakba úgy a' Kávéházakba és Vendégfogadókbá vagy ezekben lévő Játék Szobákba bé menni bátkodjanak: Első Bémenetelekért kenyerenn vizenn háromszor huszonöngy óráig tartó Arestommal büntetődjenek meg: másodszeri Bémenetelekért ez a büntetés kettöztessek a' Contrascribának szorgalmatos vigyázása alatt, harmadszeri Bémenete-

lekért pedig ismét küldődjenek el, elküldődéseknék ezen oka Testimonia-lissaiukba beletevődvénn.

Az Oskolai Székszámára kiadta d 4. Febr. 1804. Professzor Sárvári Pál mk.¹⁴

Varga Imrét 1835-ben csapták ki a Kollégiumból és az előbb közölt rendelet értelmében kicsapásának okát testimonialisába bevezették. Varga Imrénék használt a fenytés, megjavult. Igen ám, de bárhol elő kellett mutatnia utolsó iskolai bizonyítványát, látták benne a kicsapás tényét. Ez a tény bizony nem volt éppen a legjobb ajánlólevél, de azért csak boldogult. 1837-ben már Pesten volt törvénygyakorlaton. Ennek a megkomolyodott fiatalembernek aztán az volt minden gondja, hogy új testimoniumot könyörögjön ki magának, amelyben fegyelmi ügye nem szerepel. Ez ahogy ma képtelen és teljesíthetetlen, ugyanúgy az volt akkor is, De Varga Imre nem hiába töltötte idejét a törvénygyakorlaton. Jeles fiskális tehetsége előtt nem ismert lehetetlen. Jogi tanácsért sem kellett messze mennie. Kérvényekkel ostromolta a professzori kart, majd az egyházkerülethez fordult. Utóbbi helyen eredményes zörgetett. Az 1836. október 8-i 203. számú egyházkerületi határozat elrendelte a professzori karnak, hogy Varga Imrénék makulátlan iskolai bizonyítványt adjon ki. A professzori kar azonban helyes nevelési szempontból szembe szállt az egyházkerületi közgyűlés felelőtlen, lágy szívűkődő határozatával és nem adta ki az új bizonyítványt.

Varga Imre ezek után 1837 tavaszán, mint kunsági születésű a nagykunsági és hevesi egyházvidék gyűléséhez (heves-nagykunsági egyházmegyei közgyűlés) fordult pártfogásért, hogy az egyházmegyei közgyűlés terjessze kérését az egyházkerületi közgyűlés elé és így bírják rá a Kollégiumot az új testimonialis kiadására. A következőkben Varga Imrénék ezt a kérvényét idézzük teljes terjedelmében:

„Nagy Tiszteletű Egyház Vidéki Gyűlés Kegyes Pártfogó Uraim –

Alólírott Ifjúságom túlzó kicsapongásait, 's vétkeim szivem teljességéből megbánt, 's a' tiszta erkölcsiség, és szeplőtelen virtus útjáni járásra magamat szilárd akarattal eltökéltet könyörögve zörgetni bátor vagyok azon nemes lelkek színe előtt, kik dicső rendeltetésöknek mindenkor megfelelő, kitűzött czélul embertársaik boldogíthatását vévük; buzgó bizadalommal remélvén a' kegyes meghallgatást. – De még könyörgésem tárgyát tisztelő alázatosság-gal elő adnám, vérző szívvel ugyan, de őszinte vallást tészek elkövetett vétkeim miben léttükről, az azt követett 's megérdemelt sújtó büntetéséről, és azon jövendőmet elketlenítő, 's engem a' boldogság egeblől kizáró jelen sorsomról, mellyből most könyörgő szavaim felemelem. – Ugyan is:

Elhalgatom azon próbb tetteimet, mellyeket Debreczenyi Oskolai pályám alatt a' józan ész 's lelkiösméret szavára nem ügyelve, és az ifjúsági vétkek kecsesgétől külsejétől megrészegedve követtem el; nem említem azon erkölcsi nemesbüdséssel viszás irányban álló idő töltés nemeit, mellyek szenvedélyem-mé válva, velem az oskolai rendszert, 's törvények szentségét meg sérteték; nem szólok azon szigorú büntetések nemeiről, mellyek – ha tan egy szivhez szóló szelid, 's okokkal támogatott atyai intéssé váltakvala, – foganatosbák lehetének, 's mellyek bennem nem javulták, de reactió szülnék; nem szólok mondom ezekről, 's csak azon tettemről tészek nyílt homlokkal vallást tételt, melly a' jelen semmiségbe taszíta. – Nevezetesen:

1835-ki Augustus közpe táján mint a' felsőbb tudományokat tanuló 6-k évben, vásári alkalmatossággal éjeli 2 óra tájan báblól szállásomra menve néhány részeg katonára bukkanék, kik elől (megvallom) büszkeségből felszólításukra sem térvén ki, általok szitkokkal illettém. – Lelkem viszapattanósága, 's Testi erőm érzete először szavakban, majd tettekben mutatkozott, – a' fegyverzett többség győzött, s' fejem és karom tetemesen szabdalatva a'

közéllő kávéházba menekültem. – Ki ölthatlan a' boszú érzete, ha kivált a' különben is lángoló tüzre olaj töltetik. – Kávé házban részvevőkre találek, engem elszántat boszúra ösztönzőkre. – Esetem az Ifjúság (tudtomon kívül) híradásból meg tudá, 's hozámi vonzódását kirohanási védelemben a kará kiönteni, de azt, – hála az égnek – meg nem tehették. Szóval ezen esetemért – a' természeti büntetésnek lelkiekkel páruult 1 hónapig tartó súlyos szenvedése, tetemes költségeim; 18 évi, – 's a' csak végében hibázott – tanuláson, szülem reám tett nem kevés költsége, kétségbe eső aggodásai, 's jövendő boldogtalanságom, leendő javulásom határozott ígérése mellett is semmi figyelemre nem méltatva, – érdemlett ugyan, de fölőtte szigorú büntetésem az leve: hogy iskolai pályafutásom leg végső napján, – midőn különben is elmenendő valék – az iskolából kirekesztődtem.

De szenvedjen a' bűnös, azt mondja az igazság, – Én nem nyithatám panaszokra számat, lelkembe valának írvaik tettem, le vert érzetek, 's az iltelen nyugodt valék; de azon szilárd eltökélés 'az élet örömeivel nem élni viszen többé soha, 's majd a' boldogság üdvözítő itala' viszonyerése után szür-csőbe, 's ajakimhoz szorítva üríteni ki a' vará 's kelyhet' szállámeg egészen még elnem fajult, a' jónak és nagynak elfogadására képes keblemem. – Rend szerint aként józanodunk, a' mint öröm elfogódásunkat, 's így boldogságunkat is vesztjük. –

De Nagy Tiszteletű 's Tekintetű Egyház vidéki Törvény szék, bűnek követke-zése a' büntetés, büntetés czélja (mivelt Európánk szerint) a' javítás, javultságunk következése, – mondhatnám jutalma – a' büntetés alóli fölmentés. – Bűneimért az iskolai jótéteményektől megfosztás, becsületvesztés, 's lelki és testi fájdalmak özöne lakoltatt meg, csak nem két évig függék remény 's csüggedés között; de 'a' bűnhődés alatt felébredve kábultságomból, a' büntetés czélja (szerényen említve) bennem nem hibázott, 's – hála Isten-nek, hála szüleim, és kegyes jóakaróm szives intéseinek oktatásainak, példájának, – meg lettem, meg markoltam azon munkát, melly a' virtus útjani járásban történhetőt tántorodástól meg fog menteni; a' szokás ön eröm után hozám simítá az előtt tölem ellálló munkásságot, a' munkásság meg ismerté az élet beszét, – melly a' honnak, s nemesb önnünknek kis körünkhoz képesti lelkiismeretes szolgálásban határozódik – az élet becének ismérte javított, oktatott, 's bizonyalgetített volna is a' kívánt czél elérésére. – Hajh! de hűtlenek, 's bizonyalgetített volna is a' kívánt czél elérésére. – Hajh! de haltak a' boldogság édenét elszigetelő sirok között, halottak, ha tettek létre nem segíthetik. – Kiszenvettem, 's a' bűnök sorvasztó tömlőczéből a' javulás templomába léptem át; de a' büntetés nyommasztó terhe alatt útra nem indulhatok, azután úti levellem sincsen; iskolai Testimoniumom határtalan Infamiával beleyegezve lévén kinézéseim a' jövő kietlenbe remény nélkül halnak el. – Eszközökről gondoskodtam, s' mit lettem, kezeim közül használatlan kisiklani nemhagytam. Folyamodtam a Főtiszeletű Superintendensához 'a' megjavultság következeséért, a' büntetés alóli fölmentés 's az erkölcs-telenséggel bélyegzett bizonyítvány javítása végett, zörgettem kértem könyörögtem ismét és ismét, újra, meg újra már 5 ízben, megtéresémet először becsületszóval, majd edes honom közönsége, 's annak buzgógn tisztelt Jegyzői bizonyítványaival mutatván meg. – De a' könyörögve esedlőnek kesergő zörgetéseire meg nem nyitottat a' könyörület temploma, 's szavai haszaltalan hangzának el. Én folyamodásaimra (mik irásban adódtak N. T. Sup. Fő Notarius Úr kezeihez) nem csak hátírást melllyből sorsom miben létéről bizonyosságot merítheték – nemvettem; de (nem vád 's panasz kép említve) végső folyamodásom elsemvettett. 's a' bé adó alkalmatlankodónak nevez-tett. – N. T. 's T. Egyház vidéki Gyűlés! Nem szándékom fejtegetni a' Fő T. Superint büntetési jogának határait, ha valljon adhat é örökös in famiát,

sújthat é örökös kárhozatra egy elbukott, de felkelhető 's felkelt 23 éves Ifjút; kételkedni folyamodásaimnak a' Fő tiszteletű Superint. kegyes színe elejebjutásáról; mert amaz fejtegetve tilosba járnék, 's akaratom ellen sérte-nék; ebbe pedig kételkedni nem merek – pedig hátírást soha sem vevek – E mellőzzöm mondom ezeket; de lehetetlen meg nem említenem még pedig vérző kebellem: hogy ember vagyok, leendő haza polgár, – én is ösmérem a' természeti, 's polgári méltányosság azon elnem maradható elvét, *audiatur et altera pars*' jogaim közé tartozik a' folyamodhatás, 's még is bizonyítványok-al támogatott folyamodásim utóbbika elnem véteett, 's így engem – az em-lekezet tükrébe fájdalommal tekintőt – az igaz megbánás, 's színeli nélküli javultság szülte reménytől is idestova meg fosztanak. Pedig bűnek követke-zése büntetés, büntetés czélja a' javítás, javultságunk következése a' bünte-tés alóli fölzsabadítás. De elnémulok, hiszen a' Fő T. Superint. kegyes tagjai tovább nézhetek, 's tán engem további próbára kívántak kitenni. – Hol a' bírák bölcsék, hol a' jelszó igazság, méltányosság, könyörületesség, onnan csak bölcsesség, igazság, méltányosság, 's könyörületesség származhatik. – Bocsnáton N. T. 's T. E. V. Gyűlés ha ezen igazságoknak hívese mellett is bizodalmatlanság leple látszik tettemen; Bocsnáton, ha többet a' Fő tör-vény Székhez egyenest magamban menni nem merek. – Határtalan ugyan bizodalalm a' Fő T. Superint. iránt, – mit még most is pislogó reményem bizo-nyít – de kegyes színe eleibe pártfogók, 's kegyes kalauzok után vágják a' kicsin hitű. – Hol találnék kegyes vezérekre, mint kis hazám' környező ro-kon szomszéd helyütt, kiknél találhatnék melegebb pártolást mint azon nemes lelkű férfiaknál, kik midőn egyik szemökkel a' bűnösre tekintve az igazság dictala büntetését kimondják, másik szemökben, a' könyörületesség, 's szá-nakozás drága gyöngye csillog. – Idejöttem én, itt 's a' N. T. 's T. Egyházi V. gyűlés érdem koszorúzza tagjainhoz pártfogásért, 's kegyes közbenjárásért esdekelve. – Erdemem nincs, mit ajánlásul felhozhatnék, okaim nincsenek, mellyekkel ügyem igazsága mellett harcolhatnék – mert tán igazságom sincs – nem kérek nem kérek, nem kérhetek egyebet, mint méltányos könyörüle-tességet. – Oda járul tehát alázatos kérésem hogy meghálálhatlan kegyes köz-be vetésük által a' Fő T. Superintendens sorsom mostohaságát edesreváltoztatni, 's meleg pártfogásuk által az érdemnélküli esedezőt a' büntetés alól felmentve, czélja elérésében segédkarokkal támogatni kegyesen méltóztat-sanak.

Melly esedezősem ha meg nyerem, mostani mindenem, múlt, de forró kö-szönetem, 's örökös hála ígérése mellett kegyes kezeikbe tészem a' becsület szót életemnél szentebbet, hogy minden törekvésem az erény békés útján ha-ladásra irányozva, tettekkel gazdag férfiként fogom hazám boldogultatásáért eszközölni, 's buzgó bizodalommal reménylett kegyességüket meg hálalni. – Mély tisztelettel maradván Pesten Mart. 24-én 837.

A'

Nagy Tiszteletű, 's Tekintetű Egyház Vidéki Gyűlésnek
Kegyes Pártfogó Uraimnak

legalázatosabb szolgálások
Varga Imre mk.¹⁰³

A kérvény hátíratán az áll, hogy azt az 1837. március 30-án Burán tartott gyűlésen felolvasták, és mivel a gyűlés néhány tagja igazolta folyamodónak megjavulását, megkérték az esperest, hogy az egyházkerületnél igyekezék kieszaközölni Varga Imre kérésének teljesítését.

Az esperes megbízatásához híven eljár Varga Imre ügyében, az egyház-kerület véleményét kért a professzori kartól. A kar a következőket válaszolta:

„Fő Tiszteletű Egyház-kerületi Gyűlés!

Méltóztatott a' Fő Tiszteletű Egyházkerületi Gyűlés, múlt esztendő Octo-

ber 8-kán tartott köz Gyűlése 203. és 219-dik Számaiban azt határozni, hogy Varga Imrénnek, és Kóródi Istvánnak kik a helybeli kollégiumból tetemes erkölcsstelen tetteikért, az Oskolai Szék által elküldtek, az Oskolai Bizonyosság-lévl, megrovatt, 's büntetett vétségeik elmellőzésével adassék-ki. Ennél fogva kérték is a' nevezett ifjak, Testimoniumainknak a' nevezett módon való kiadását, de azon kérést mi, a' Fő Tiszteletű Egyház kerületi Gyűlés eleibe alázatos tisztelettel terjesztendő igen fontos okoknál fogva, nem teljesíthet- tük.

Ugyan is: elhallgatván becstelünknek, 's hitelességünknek az Ifjúság, 's mások előtt is, ez általi veszedelmzetését, – mind két ifjúnak erkölcsstelen tettei, sőt már az előtti egész magokviselete is, mint ez, az 's 's alatti kivonatból nyilván vagyon, oly közönségesen ösmeretes a' helybeli Tanuló Ifjúság előtt, hogy a' jobb erkölcsűek ezen küldött, amaz ifjak' jó calculusá- ban bizonyosan meg fognának botránkozni, a' rosszra hajlandóbbak pedig igen veszedelmes példát fognának venni magoknak.

Ha midazáltal a' Fő Tiszteletű Egyház kerületi Gyűlés, böles ítélete szer- rint jobbnak látja, a' nevezett ifjakra nézve, a' szoros, és példaadó igazság helyett kegyelmet gyakorolni: azt kérjük alázatos tisztelettel, hogy miután mi, a' nevezett ifjak' tetteit, 's azoknak törvény szerinti megrovását meg nem tetté nem tehetjük; miután azon ifjakról a' hivatalos tudósítás a' N. M. M. K(irályi) H(elytartó) Tanácshoz is felküldett, 's itt is úgy van minden hiteles Jegyzőkönyveinkbe beiktatva: méltóságos a' Fő Tiszteletű Egyház kerületi Gyűlés ama kegyelmi közlésére, más valamely módot ki gondolni.

Melly alázatos előterjesztésünk mellett, alázatos tisztelettel vagyunk

a'
Fő Tiszteletű Egyház kerületi Gyűlésnek
Debreczenben Apr. 20-kán 1837.
alázatos szolgálói
a' Debreczeni Ref. Kollégium'
Professzorai Közönségesen.¹⁶

Az egyházkerületi közgyűlés 1837. április 22-én kezdődött ülészaka a professzori vélemény alapján elutasította Varga Imre kérvényét.⁷

A professzori véleményben hivatkozott 1836. október 8-i 203. számú egyházkerületi határozatról Varga Imre nem értesült, hiszen annak végrehaj- tását a professzori kar megtagadta. Ez a magyarázata annak, hogy idézett kérvényében Varga arra nem hivatkozott – pedig milyen ragyogó jogászi stílusban hivatkozott volna.

Varga Imre az audiatur et altera pars jogi elvét említette, lám, nekünk is jó volt a másik felet, a professzori kart, meghallgatnunk. A professzori véle- ményben világosan benne van, hogy Varga már kicsapását okozó kázusa előtt is olyan magatartást tanúsított, hogy az éjszakai kimaradás, bálózás, vereke- dés, kávéháza menés csak az utolsó néhány cseppet adták az egybeként is szinültig tölt pohárba. Maga Varga is beszél kérvényében korábbi élet- módjáról, még ha azzal kezdi is, hogy „elhallgatom”. Konkrétan tényleg el- hallgatta és apróbbaknak igyekezett beállítani vétségeit, amelyeket a józan ész és a „lalkiösméret szavára nem ügyelve, és az ifjúsági vétkék kecsesgötöl külsőjétől megrészegedve” követett el. Tudta ő, miért nem említette „azon erkölcsi nemesbűdéssel viszás irányban álló idő töltés nemeit, melyek” szenvedélyévé váltak és vele „az oskolai rendszert, 's törvények szentségét meg sértették”. A professzori vélemény ezeket a virágnyelven megírt sorokat egészen más megvilágításba helyezi. Új bizonyítvány kiadására nem volt mód, az okirat hamisítás lett volna, ellentétbe került volna az újlaj kiadott bizonyítvány az egész iratanyaggal, sőt a Helytartótanácsnak beadott jelen-

téssel is. De a nevelési szempont is döntő volt és ezt nagyon következetesen érvényesítették a professzorok. Végso soron még Varga Imrénél is célt ért a nevelési szándék, hiszen megjavult. További érvényesülésére pedig rendes, igyekvő életével már megteremtette a lehetőséget.

„Eljen a' ki rosszul szírt!”

A magyar szabadságharc bukása, az azt követő megtorlás és a Bach-rendszer miatt érzett hazafias bánat adta Libényi János szabólegény kezébe a kést, mellyel 1853. február 18-án Bécsben merényletet követett el I. Ferenc József császár ellen. A merénylet rosszul sikerült, a császár nyakán ejtett sebet néhány hét alatt kiheverte. Libényi elfogatásakor Kossuthot és a köztársasá- got éllette, a hadbíróság előtt is hazafias érzésével magyarázta tettét. És mi- közben a birodalom hivatalos szervei hódoló nyilatkozatokat kértek és gyűj- tettek indítottak fogadalmi templom építésére, a hazafias magyar közvélemény szemében Libényi János tette hőstette magasztosult. Így értékelte azt a Kol- légium ifjúsága is, bár erről nyíltan nem volt szabad beszélnie. Nekik ugyan- is nemcsak személyüket, hanem iskolájukat is félteniük kellett az abszolutiz- mus megtorlásától. A Bach-rendszer szemében a protestáns iskolák a rebellió fészkei voltak. A debreceni Kollégium meg különösen az, hiszen 1849-ben a Pestről elmenekült kormány hivatalai, a bankóprás, a képviselőház műkö- detek falai között. Érthető, hogy ez ellen az iskola ellen megkülönböztetett szigorral lépett fel a rendszer, és csak hosszas csendes küzdelem árán sike- rült működését biztosítani.

1853. február 22-én azonban mégis akadt egy diák, Kovács Márton I. éves teológus, aki barátaival búcsúpoharat ürítve Libényit éllette a kávéház- ban. Az eset csak több mint egy hónap múlva tudódott ki, akkor aztán az iskolai hatóság lefolytatta a nyomozást, bár Kovács Márton már nem volt diákja a Kollégiumnak. A következő forrásközleményekben a Kollégium hi- vatali rendszerének működését is bemutatjuk, miközben végig kísérik ennek az izgalmas ügynek az elintézését.

Révész Bálint igazgató vizsgálatot elrendelő irata az első: „Tudomásra esvén, hogy f. e. Febr. 22-én, midőn O Cs. K. Apostoli Felsége szentesges személyének, az ellene elkövetni szándékolt gyilkos merénylet ellenében, az isteni gondviselés által lett megvédettéért háláadó isteni tisztelet tartat- tott, némely tanuló ifjaknak déli XII óra körül egy Czegléd utcai kávéházban botránys tettet követtek el: hivatalosan meghagyom Contrascriba Úrnak, hogy ez ügyben haladéknélkül szigorú vizsgálatot tetessen. Debreczen Apr. 6-án 853 Révész Bálint mk Igazgató tanár”⁸

A contrascriba rögtön továbbította az ügyet: „Folyó évi Február 22-kén a' Czegléd utcai Kávés bőltnak Pákozdi Lajos Figura Károly Soltész Károly 5- Kovács Márton 4- Oláh Miklós 2- Klein Lajos Kiss Kálmán és Patay András 1 éves tanuló ifjak, a' mikor ott bizonyos botránys történt jelen levén, az ide vonatkozó, – Nagytiszteletű Igazgató Tanár Úr rendelete szerinti szigorú, hivatalos vizsgálat rögtöni megkezdése 's hova hamarabbi bevégzésére Mé- száros László és Gonda László Esküdt Urakat ezennel felhivom. Debreczen Apr. 6-án 1853. Fülöp Mihály Contrascriba”⁹

A diák önkormányzat két megbízott esküdött diákja másnap a nyomozást megejtette, és arról a következő jegyzőkönyvet vette fel:

„Hivatalos Nyomozás Soltész Károly, Klein Lajos, Oláh Miklós, Pákozdy Lajos, Patay András, Kiss Kálmán, Kovács Márton és Figura Károly főiskolai tanuló ifjak ügyében, kik f. év Febr. 22-kén a' Czegléd utcai tejes bőltnak jelen voltak 's ottani botránys viseletök a' főiskolai igazgatóságunk tudomá- sára jutott:

Soltész Károly II-od éves theologus, 19 éves, református derecskei születés Bihar megyében – Kikérdezése.

Folyó év Febr. 22-kén volt ön a' Czegléd-utcai tejesbóltban 'S kikkel?...

Voltam, Kovács Márton, Figura Károly, Kiss Kálmán, Fényes Mórizzal. Később jöttek Oláh Miklós, Klein Lajos, Patay András, Pákozdy Lajos.

Mi czélből mentek a' tejesbóltban?...

Kovács Márton a' Főiskolából távozandó, hívott be bennünket járkálás-közben búcsúpohárra.

Hallott é ott Ön bizonyos felkösztést 'S kitől?

Hallottam Kovács Mártontól ilyforma kifejezést: Éljen a' ki rosszul szúrt!

Viszonoztatott é az éljenzés, ürítettetek é reá poharak?...

Nem viszonoztatott az éljenzés, sem poharak nem ürítettetek, – pohár sem vól több egynél, az is a' Kovács Márton Kezében vól.

Nem vól valaki ittas azon alkalommal?...

Kovács Márton ittas vól.

Klein Lajos 1-ső évi bölcsész 16 éves izraelita Nánási születés Szabolcs megyében. – Kikérdezése.

Vól Ön Febr. 22-kén a' czegléd utcai tejes bóltban, – 'S ha igen: Kik vóltek ott?

Voltam, 'S Oláh Miklóssal menvén oda, ott találtuk Kovács Márton, Figura Károly, Soltész Károly, Kiss Kálmán és Fényes Mórizzal. Később jött Patay András, – utána ismét Pákozdy Lajos.

Hallott é Ön ott bizonyos felkösztést 'S kitől?...

Hallottam, Kovács Mártontól ilyesmi kifejezést: Éljen a' ki rosszul szúrt!...

Történt é viszonzás 'S reá poharazás?

Nem.

Vól é valaki ittas? 'S kicsoda?

Kovács Márton ittasnak látszott.

Oláh Miklós II-d éves bölcsész helv. hitvallású, Nánási Születés Szabolcs Megyében, 17 éves – kikérdezése.

Vól e Ön Febr. 22-kén a' tejes bóltban?

Voltam.

Kikkel ment oda?

Klein Lajossal.

Kiket talált ott?

Kovács Márton, Figura Károly, Soltész Károly, Kiss Kálmán – Fényes Mórizzal; – kevés idő múlva jött Patay András 'S végül Pákozdy Lajos. –

Hallott é ön valami felkösztést? – 'S ha igen, – kitől?

Hallottam a' másik asztalnál vóltek között Kovács Mártontól, – ha jól emlékezem ily forma szavakat: Éljen a' ki nem jól szúrt!

Hallott é ön viszonoztatást 'S látott é valakit reá inni?

Nem; Különbön is csak egy pohár vól Kovács Márton kezében.

Pákozdy Lajos – II-d éves theologus 20 éves helv. szikszói születés Abaúj megyében – vallomása.

Beszélje el ön, vól é Febr. 22-kén a' czegléd utcai tejes bóltban – 'S kicsoda körülmények között és meddig?...

Délelőtti mintegy 10 óra után Szálásomról a' tejes bólt előtt jöttem el. Ekkor Soltész Károly hívására, ki már Kovács Márton, Figura Károly, Kiss Kálmán, Fényes Mórizzal, Oláh Miklós, Patay Andrásal együtt ott vól, – főleg Patay Andrásra nézve – bementem. Ekkor már elmúlt a' felkösztetés, – arról én mit se hallottam. Addig vóltem benn csak, míg a' cath. egyházból kijövök a' bólt előtt elvonultak. Utánuk nem sokára az utcára az udvaron keresztül Patay Andrásal együtt kijöttem, – valamint kevéssel utánunk 'S úton Kovács Márton is.

Patay András – I-ső éves bölcsész, 15 éves, Madai születés helv. hitv. Szabolcs megyében – Vallomása.

Mondja el ön, hogyan ment Febr. 22-kén a czegléd utcai tejes boltba? Kiket talált ottan? Mi körülmények között? Meddig volt ott? ..

A' IV-ik Teremből kevéssel 10 óra előtt kérdéses helyre kávézni mentem, kevéssel előttem Klein Lajos és Oláh Miklós. Itt voltak még Figura Károly, Soltész Károly, Kovács Márton, Kiss Kálmán és Fényes Móríc. Egyik asztalon egy üveg pálinka volt, melyből Kovács Márton a' jelenvoltakat sorra kínálta 'S időközben maga emelven fel a' poharat ilyformát mondott: 'Eljen a' ki nem jól szúrta! Ezt senki nem viszonozta, reá nem ivott. Ezután jött Pákozdy úr 'S vele együtt az udvaron keresztül egyszerre jöttem az utcára.

Kiss Kálmán – I-ső éves bölcsész, 16 éves, helv. hitv. Nváradai születés Bihar megyében – vallomása.

A' IV-ik Teremből egymaga ment reggelizni a kérdéses helyre és időben. Meglátta előtte menni Figura Károly, Soltész Károly Kovács Márton 'S Fényes Mórícot. Ő Patay Andrással, ki nem sokára utána ment oda, egy asztalnál kávézott. Kovács Márton maga hozott a' pitvarból egy üveg pálinkát 'S abból a' jelenvoltakat kínálván, egy pohárral ő is elfogadott. Közben maga emelte fel a' poharat 'S ily formát mondással: 'Eljen a' ki nem jól szúrta! kiürítette. Senki nem éljenzte vagy viszonozta é felköszöntést. Ezután érkezett Pákozdy Lajos, de kevés idő múltán Patay Andrással együtt eltávozván, – utánuk 'S velök egyúton Kovács Márton is; többiek mindnyájan eljöttek a' boltban utca felőli ajtaján kettesével, hármasával a' ref. N. Templombani hálaadó Istentiszteletre.

Fényes Móríc – II-d éves bölcsész, helv. hitvallású 16 éves, B. Újfaluból Bihar megyében – hivatalosan kikérdezettvén, felebbiekkel ugyanazokat vallja.

Figura Károly és Kovács Márton jelen nem lévén, ki nem kérdezethettek. Debreczen, 1853. Apr. 7.

Mészáros László mk.
Gonda László mk.
vis'gáló esküdtek."10

Figura Károlyt csak május 6-án tudták kikérdezni, aki a következőket vallotta: „Folyó év Febr. 22-kén ezen városban délelőtt tartatott hálaadó Isteni tisztelet előtt kevés idővel néhányan a' Czegléd-uszán tejes boltban vártuk az Innepély kezdetét; Itteni időzésünk alatt Kovács Márton, kezében tartott pálinkás pohárral megrémülésünkre ilyesmi esztelen kifejezést használt: 'Eljen a' ki rosszul szúrta! En borzadva figyelmeztettem az ilyesmi vesztélyt hozható kéteskifejezések mellőzésére, 's ő (az akkor magáról nem igen eszmélő ittas) ezután csendes lett, 's a' tejes boltot nem sokára elhagytuk. Kelt Debr. Máius 6-kán 853 Mészáros László msk"11.

A vizsgáló esküdtek állásfoglalása világosan látszik abból a visszatérő kérdésből, hogy nem volt-e valaki ittas, s ha igen, kicsoda? A megkérdezettek elrétették és Kovács Mártont ittasnak vallottak. Ez abban az időben mentő körülmény volt. Figura Károly vallomásából a Bach-korszak politikai légköre is jól érzékelhető. Borzadva figyelmeztette Kovácsot a „vesztélyt hozható kéteskifejezések mellőzésére”, mire az állítólag ittas Kovács Márton is azonnal kijózanodott és elcsendesedett, az egész társaság pedig hamarosan elpárolgott a kávéházból.

A tanári kar az ifjúsággal egy hódoló nyilatkozatot íratott, melyben elhatárolta magát Kovács Mártontól – bár név szerint nem szerepel – és elítélte tettét. A tanári kar saját kísérőlevelével küldte szolgálati úton Szoboszlai Pap István püspöknek az ifjúság nyilatkozatát. Mindkét iratnak az a lényege, hogy a Kollégiumban nem olyan nevelés folyik, aminek a merénylő életése a szükségszerű következménye, hanem éppen ellenkező, tehát ez az eset csak kivétel. Az iskola féltése dominál mind a két iratban.

A tanári kar kísérőlevele hiteles másolatban maradt meg és így hangzik: „Császári Királyi Tanácsos! Főtisztelétű Superintendens Úr! A' mily megdöbönt volt ránk nézve, eddigi meg győződésünk után a' legjobb erzelletű lelkesült tanulóifjúságnak, egy elvetemült tagja által f. é. Február 22-kén elkövetett vétkes merény hallása: éppen oly meg nyugtató érzelmeket támaszt keblünkben összes felsőbb tanulóifjúságunknak, az e tárgyban saját szivegullatából keletkezett s elébünk terjesztett ószinte nyilatkozata; melyben azon erőkölség megromlott társuk vétkes merényét közmegevetéssel kárhóztatva, Ő Császári Királyi Apostoli Felsége leg kegyelmesebb Urunk felséges Személye iránti részvevő legtisztább szeretetét, határt nem ismerő ragaszkodását, 's a' Felséges Uralkodó Ház iránti legmélyebb hódoló engedelmisséggel párosult tántoríthatatlan hűségét, az ifjú kebel legőszintebb szavaival nyilvánítja; s mellyben egyúttal félreismerhetlen zálogot ad nekünk azon kedves tudomásra: hogy nevelési elveink 's tanuló ifjúságunk boldogsága előmozdítására törekvő folytonos működéseink – mellyek szerént a' békés rend szeretetét, törvények iránti engedelmisségét, alatt valói hűséget csepegtetni 's szilárdítani meg az ifjú kebelben, legfőbb feladatunknak ismerjük – meg termendik gyümölcsöket. – Összes felsőbb tanulóifjúságunk ezen ide mellékelt ószinte nyilatkozatának felsőbb helyre leendő felterjesztését – ha az Nagyságod jónak látja – kérjük alázatosan, méltóztatssék Nagyságod eszközölni és elő segíteni. Mindenhai alázatos tisztelettel maradtunk Debreczen Máius 7-kén 1853. Nagyságodnak alázatos szolgálói a' főiskola tanárai közönségesen, különösen Veres László a tanárk. gyűlések jegyzője. –”12

Százkilenc eredeti aláírással a következő szövegű nyilatkozatot tette a Kollégium főiskolai tagozatú hallgatócsoporthoz:

„Fájdalommal, de ártatlanságunk tiszta ön-érzetével lépünk a nyilatkozat terére; fájdalommal, mert lehetetlen mélyen el nem keseredni szívünkben, lehetetlen elfojtani keblünkben a méltó aggodalom érzetét, midőn látjuk, hogy közülünk egy elvetemült 's méltatlan egyén vétkes merényein az iskolai-Kormány 's saját áldozatink 's törekvéseink hajótörést szenvedhetnek; – de ártatlanságunk tiszta ön-érzetével egyszersmind, mert keblünk legőszintébb érzeménnyel nyilvánítjuk, hogy egy megromlott társunk saját magunktól kárhözottatott 's bennünk megvetést előidéző magaviselése által tiszta ön-érzetünkre, tantoríthatatlan hűségünkre és hő ragaszkodásunkra homályt erőlni nem engedhetünk.

Nincs toll, mely képes volna leírni a pirulással vegyes fájdalomérzetet, nincs nyelv, mely ki beszélni tudná megilletődését kebleinknek amaz átkos emlékü merény felett, mellyel egy ön- 's testületünk becsületével nem gondoló könnyelmű egyén éppen azon nap követte el, – élete a milliók átkától kísért fejedelmi gyilkost, – mellyen az öszves Birodalom hű népei ég fele szálló háláadó fohászaival mi is egyesítünk buzgó imáinkat Urunk Felsőges Császáruk népei boldogítására czélzó dicső életének a Mindenható általi csudás megmentéséért.

Es annál inkább feltűnt előtűnk és kebellázító e' meggondolatlan vétkes merény, mivel az iskolai Igazgatóság részéről minden lehetőséget elkövetett a tanuló ifjúságot a loyális érzületben 's a Magas thron iránti tantoríthatatlan hűségben szilárdítani; – mivel különösen Főtisztelendő Superintendens Ur Ó Nagysága egy felől, más felől Nagy tiszteletű Igazgató Tanár úr éppen akkor hívta fel mindnyájunkat osztozni a közös részvétben 's egyszersmind a Gondviselés örökösége feletti közörmében, a mit mi a szeretet legőszintébb ragaszkodásával teljesítünk is, Istenuknak mutatván be előbb hála-örömlőnk, – majd alattvalói leghűbb hódolatunkat az iskolai Kormányának nyújtván át, azon tiszteletteljes kérelemmel, hogy azt Felsőges Urunk thronja zsámolyához juttassa el, zálogául keblünk legszentebb érzeménycinek, alattvalói tantoríthatatlan hűségünknek 's a thron iránti őszinte ragaszkodásunknak. 'S im míg mi keblünk Istennek áldoznak; addig egy elvetemült idegen Istenek előtt hajtja meg térdeit, nem látva a vést, mellyel őt az igazságos Bíró ítélete sújtandja.

De mi ünnepélyesen jelentjük ki, hogy azon elvetemült érzeményciben nem osztoztunk 's nem osztozandunk soha. Megőriz minket illy eltántorodástól keblünk jó szelleme, a rend, engedelmesség, belénk csepegtetett érzülete, mely teszi növeltetésünk alapját, őszinte alattvalói ragaszkodó hűséggel párosult szeretetünk, mellyel törvényes Fejedelmünk, boldogságunkat kegyesen eszközölő Atyánk iránt viseltetünk – az iskolai – Kormány éber figyelme 's hatályos gyámoltatása 's az ellen örökös, mellyel egymás tetteit kísérni fogjuk.

E' nyilatkozattal tartozunk ön-becsületünknek, melly szenyfoltot magán nem szenvedhet 's tartozunk az intézet javának, – nehogy az irányábani magas kegy 's bizalom, mellyel jelen korig dicsekedni szerencsése volt, – egyes könnyelmű bűne következtében, ingattassék meg, – 's tisztelettel kérjük a Nagy tiszteletű 's Tekintetes Tanárkart e' nyilatkozatunkat Fő tisztelendő Superintendens Ur Ó Nagyságának tudomására juttatni 's nála ennek fensőbb helyre leendő felterjesztése tárgyában közbejárulni.¹³

A kollégiumi fegyelmi ügyek jegyzőkönyvében Kovács Márton esetéről nincs feljegyzés, de nem is lehet, hiszen az április 6-án felvett nyomozási jegyzőkönyvben Soltész Károly megmondta, hogy „Kovács Márton a Főiskolából távozandó, hívott be bennünket járkálásközben búcsúphárra”. Ezt

megerősíti az a tény is, hogy Kovács Márton nem hallgatták ki, róla úgy nyilatkozott a jegyzőkönyv, mint jelen nem levőről. Kovács Márton februári távozását erősíti meg a főiskolai osztályzatok sorjegyzéke 1852/52. tanév I. félévi kötetének bejegyzései. Eszerint Kovács Márton 20 éves, h(elyét) h(ít)val(ás)u, magyar, szül: Derecske, Bihar, apja Mihály k(öz) r(end)ü uo. „szigorlatok előtt eltávozván Oszlály jegyzéket nem nyert.”¹⁴

Egyetlen probléma maradt még megoldatlanul: Hányad éves hallgató volt Kovács Márton? Fülöp Mihály contrascriba 1853. április 6-án kelt nyomozást elrendelő iratában Kovács Márton 4. éves tanuló ifjunak említi, a főiskolai osztályzatok idézett sorjegyzékében viszont I. éves teológus. Szó sincs elírásról, sem két azonos nevű diákról. A Kollégium akkori iskolarendszeréből érthető a kétféle évfolyam megjelölés. 1849-ig a Kollégium nem volt tagozatokra bontva és a főiskolai hallgatók évfolyamokba sorolása folyamatos szamosz szerint történt. Az abszolutizmus új iskolarendszert vezetett be. A Kollégium tagozatokra bontása azonban a régi évfolyamba sorolás használatát nem szüntette meg. A contrascriba iratában megjelölt évfolyamokat összevetve a jegyzőkönyv által használt évfolyam-megjelölésekkel, pontosan az jön ki, hogy Kovács Márton 4. éves diák I. éves teológus volt.

Jó felévszázados korszakból választottuk ki a letárgyalt három különböző fegyelmi esetet, hogy némi betekintést adjunk a forrásanyagba. Szoros értelemben vett iskolatörténeti adatoknál sokkal többet találunk a közöltekben is. A magyar történelem számos szakterületének nélkülözhetetlen a Debreceni Ref. Kollégium történeti forrásainak kutatása.

JEGYZETEK

1. Tóth Endre: Jókai és Pápa, Pápa, 1943.
2. Reimartósi Egnáz 1955. március 1. 99–100. dr. Tóth Endre beszéde 1955. február 6-án Csokonai halálának 150 éves jubileum ünnepén. Juhász Géza debreceni egyetemi tanár véleménye ugyanez volt.
3. A Tiszántúli Református Egyházkerület Levéltárában (Debrecen, Káivn tér 16.) Acta Sedis Scholasticae ab anno 1797–1801. 197–204. Jelzete: II. 25. a.
4. Uo. II. 1. f.
5. Uo. II. 1. f.
6. Uo. II. 1. f.
7. Uo. II. 1. f.
8. Uo. II. 1. f.
9. Uo. II. 1. f.
10. Uo. II. 1. f.
11. Uo. II. 1. f.
12. Uo. II. 1. f.
13. Uo. II. 1. f. Az iraton a 109 aláírás eredeti.
14. Uo. 24–25. pagina. II. 1. c.

A balmazújvárosi helytörténeti gyűjtemény sorsa

A Balmazújvárosi Tanács a múzeumi szervezet rendelkezésére bocsájta a volt r. kat. iskola egész épületét. Az épületet a múzeumi szervezet kivánságának megfelelően felújítja. Ebben a műemlékjellegű épületben fogjuk elhelyezni a Veres Péter Művelődési Központban levő helytörténeti gyűjteményt. Jó lehetőségekhez jutva a balmazújvárosi helytörténeti gyűjtemény a jövőben erőteljesebben ki óhajta venni részét Balmazújváros közművelődéséből.

A Bihari Múzeum ügye

A már régebben tervezett Bihari Múzeum ügyében némi előrehaladás történik a közeljövőben. A berettyóújfalui Járási Művelődési Központ két helyiségben állandó kiállítást nyit a múzeumi szervezet, ami kiindulópontja, alapja lesz a későbbiekben szervezendő Bihari Múzeumnak.

Mitől hangos a magyarózdi toronyalja?

K. SZABÓ IRÉN

Horváth István paraszti sorból, autodidaktaként került a romániai magyar irodalom művelői közé. Most 63 évesen tizenöt verses, három elbeszélés, három mese kötettel és három regnnyel maga mögött megírta a **MAGYARÓZDI TORONYALJA** című 470 oldalas falurajzot (Dacia könyvkiadó, Kolozsvár 1971.)

A könyv megírásával köből rakott toronynál maradandóbbat emelt szülőfaluja fölé. A fakuló szokások, a történelem, a halványuló etnikai sajátosságok, a táj és az emberek között az odatarozó, de már kiszakadt és csak vissza-visszatérő fiú áhítatos szenvedélyével olykor csendre intve vezet végig az olvasót.

Az előszóban kitér arra, hogy a gyűjteményt nem érzi teljesnek, hiszen a tájszavak gyűjtését még nem fejezte be, s a néprajzi gyűjtés is foghíjas, bár ethnográfiai gyűjtést, éppen Horváth István felkérésére az ötvenes években már végzett a faluban ifj. Kós Károly, Szentimrei Judit és Nagy Jenő. A népzenei és néptánc gyűjtést pedig 1969-ben dr. Martin György készítette el.

Végezetül az előszóban így ír: „Nem a szaktudós címét igényelve, de azért szigorú tárgyilagossággal törekedtem minden tény, adat hiteles rögzítésére. Iróként próbáltam élvezetessé tenni az egyszerű olvasó számára ezt a sokszínű, múltba vezető útirajzot. Magyarózd monográfiáját.”

Az első fejezetben a magyarózdi őskori települési nyomokkal foglalkozik, maga is szenvedélyes régészkedő lévén élvezetes leírást ad a határban talált kő, bronz, vaskori, majd római és népvándorláskori, elsősorban szkíta leletekről, s a leletek sorsáról. Finom humorral megemlítve régészkedő korszakának megmaradt emlékeit, az ereszeljumba dobott két, kora vaskori, pattintott kovakés sorsát, amit édesapja a háború idején, mivel nehéz volt gyufához jutni, elcsiholt.

A második fejezet címe „A helytörténeti Magyarózd”. A falu Magyarózd a Maros és a Kisküküllő között a Malozsa völgy egyik legelégdugottabb települése. „Hogy mikor települtek, kik telepítették a falukat, nem sokat gondoltunk rá, csak az ősi nagy sarak, csikorgó hidegek idején, s akkor is csak úgy, hogy: „az is baland vót, aki ide a legerső karót leszúrta”, s leginkább mi ózdiak szidtuk azt a bolondot, mi, akik a legtávolabb voltunk Ludastól, s a rossz út miatt a világtól elzárva, kényszerből mégis hányzóra le kellett, hogy gyalogoljunk Dicsőszentmártonig a tizenhat, Ludasig a húsz kilométert sárban, hidegben.”

A névetimológiai fejtegetésekben Uzdod vagy Ózd vezérnévből származtatja a község nevét, nem gondolva az uzok népre. Felsorolja azokat az okmányokat amelyekben a település neve előfordul, majd birtokosait is, a falu nagy múltú családok hajléka volt. A Simon somogyoni báné, a Baládiaké, a Kemény családé, majd 1702-ben Pekri Lőrinc kuruc brigádérosé, aki jelenlegi formájában építette ki a falu közepén fekvő kastélyt, melynek falai között felesége Petróczy Kata írta verseit. A kastély közül a meghatározott terü-

leteket birtokló nemzetségek, nagycsaládok települtek le. Vázlatos térképen szemléletesen elénk kerül a falu települése.

Részletesen leírja az egyes nemzetségek települési helyét, az utcák elhelyezkedését azok beépítését. Az egyes telkek utcához legközelebb eső részén az istállók, legtávolabb eső végébe a lakóházak helyezkedtek el.

A lakóházakról az előszóban említett néprajzi gyűjtésekre való hivatkozással kicsit szegényes leírást kapunk, s mire belépünk a házba már a nagycsalád életét szemlélhetjük. A nagycsalád rendszer érdekessége Magyarózdon, hogy a legkisebb fiú marad otthon és a nagyobbak építenek új házat maguknak. Az egytől évés szigorú rendje akár a palócoknál csak a férfiaknak engedte meg, hogy üljenek, az asszonyok állva ettek. A mezőn a férfiak jobb oldalon félkényőkre dülve, az asszonyok bal oldalon felhúzott térdel ülve étkeztek. Mint a palóc nagycsaládoknál, itt is a családfő hozta haza egy rúdon a vásárban vett csizmát az asszonyok számára, s kiki kiválasztotta a lábára valót. A nagycsalád rendje Magyarózdon a huszas években bomlott fel véglegesen.

A nagycsalád közösség fejezetben a kender munkára, szövésre, viseletre, festésre és cséplésre találunk néhány érdekes néprajzi adatot.

„Hiedelmek, varázslások, tilalmak” címet viseli a negyedik fejezet. Megelevenednek, s itt láthatóan Horváth István is szabadjára enged a régi emlékeket, a fehéremberről, az üveglábúról, a prikolicsról, a boszorkányról és a táltsokról szóló történetek, amelyeket át meg átszór a szerző és a falubeliek gyermekkori félelme, s a sok „megtörtént” mesét olykor megbocsájtó ironia kíséri. A téhen tejénc elvétele ellen azzal védekeztek, hogy a fejés közben vizelő tehén vizeletét főzni kezdték, s azt tartották, aki elviszi a tejet, annak ilyenkor főni kezd a vére, s megjelenik a háznál. Így aztán meg kellett gondolni, hogy fejés időben látogatába menjen valaki, hátha éppen főzték a „bizonyítékot” „boszorkánysága” mellett. Boszorkány Magyarózdon nő és férfi egyaránt lehetett.

A szentbot halványuló emlék már a néphitben, csak a legöregebbek emlékeznek rá, hogy régen a 60 évüket betöltött férfiakat a szentbot elé vitték és az agyonlőttötte őket. Régi pogánykori, sámánisztikus szokások maradványát árj.

A búza- és a kendertermesztéssel kapcsolatos kultikus szokások, majd az állatokhoz, elsősorban a szárnyasokhoz fűződő hiedelmek és varázslások vezetnek át a jeles napok hiedelemvilágához, a szerelmi jóslásokhoz, hogy a fejezet a kuruzsló mondókákkal érjen véget, amelyek közül nem egyet szerzőnk is mondogatott játék közben:

„Kuruzs kuruzs
bakantys
barzafaba
bikintys”

Külön fejezet foglalkozik a népi gyógy módokkal, gyógyszerekkel. Huzsonhat oldalán át. A fejezet alighanem azért is ilyen részletes, mert mint a szerző írja „az igizés”-ben „öntés”-ben még jónéhányan hisznek, s „vizez vetnek” bár kórorvosi rendelő van a község központjában.

A szülőbásonnyal és a csecsemőgyógyítással kapcsolatban a „vátat” gyermekre (tisztátalanok által elcsérelt gyermekre) vonatkozó hiedelmek a legzagdagabbak. De a fejfájásra, napszúrásra, ijedségre, hasfájásra, szárazbetegegre, hűlésre, csömörre, sárgaságra, kelésre és még számtalan betegségre egyaránt megvoltak a tapasztalatokon, gyógynövények főzetein nyuavó gyógymódok, amelyek mellett nem hiányzott a ráolvasás sem, amibe mondó-

ja sem hitt, s a szerző kedves humorral megjegyzi, legtöbbször akkor mondták el, amikor a pokolvar éppen kifakadás előtt volt, s azt a látszatot kelthette a mondóka, hogy a ráolvasás fakasztotta ki a varit.

Horváth István saját tapasztalatait is elmeséli: kartörését, az agybavizeléskor kapott tüzesesprűs elnásypárolgását, a derékficamakor kapott kemény masszírozást, a hugos agyaggal és katanvirággal való sebvéggyógyítást, s a nyelv szélén képződött fájdalmas dudorok gyógyítását az érdes meszelt fal háromszori megnyalásával, s az

„Akalam, bakalam,
falat lett a nyelvemre,
aki nem köpi
ragaggyan a nyelvire.”

versesce elmondásával, miközben háromszor ki kell köpni.

A hatodik fejezet címe JÁTEKOK. „Agy valami játékát a kezibe” mondta, amikor öt-hat hónapos volt a gyermek, kezdődik a fejezet, s az első játékoktól, rongyoktól, kendőktől, cserebogár szélmalomoktól a sípokon, bodzafa puskákon át a fonóbeli játékokig vezet. Különösen figyelemre méltó a pásztorjátékok leírása, melyek között a nyilas játék itt leírt formáját Hajdú Gyula: Magyar népi játékok gyűjteményében sem találjuk meg. Ezt a játékot lúdpásztor játéknak említi, s gondolatban végig játszva néhány, pásztorlelettel kapcsolatos szokást is megemlíti.

Az „Ünnepi szokások” fejezete a legnagyobb ünneppel a kántálás karácsonnyal kezdődik. A református Magyarorszádon legények és gyermekek jártak kántálni, egyházi eredetű szövegekkel köszöntötték faluszerte. A kántálást az ünnep első napján a falu muzsikusai folytatták, a zenés kántálással kalácsot gyűjtve. Ilyenkor jönnek át a szomszéd falubeliek is kántálni.

A tánc és a mulatság csak karácsony második napján kezdődött, s ez a hangulat már újesztendőig eltartott a faluban. Aprószentekezőkre már csak a legöregebbek emlékeznek. Szokásanyagban az újesztendő napja a leggazdagabb. A hiedelmekkel teli napot éjfélkor harangkondulás jelenti, s mindenki korán kel fel, hogy az új esztendőben is korán keljen. A hainali pirkadás előtt már csattogni kezdenek az ostorok, csendülni az ökörcsengők és sütik az asszonyok a pánkót, hogy kinálhassák a köszöntőket:

„Eljött újesztendő
Borzas szakállával,
Fenvegetnek csattogva
Kétágú korbáccsal.
Ne fenyegess gazda,
Tégy bort az asztalra.
Majd én is eljűvök,
A zsíros pánkóra.”

Pirkadatkor indul el az „Aranyestítő”, rendszerint felnőtt férfi, s ott ahol kisebb gyermek volt, csengőit rázza nyilván, hogy az aító előtt, „majd az ajtót megnyitva, moqyórot, diót, almát szart bé az aítönylason”.

A párvalasztással kapcsolatos és lakodalmi szokások leírásában a néprajzi pontosságon és részletességen túl, a szerző saját élményeinek átélésével szinte mesevilágba viszi az olvasót. A pitvárazást, a közös táncokat, a bokrételevést, majd a leánykérést át-meg átszövik a piruló lányarcokra való emlékezések, a régi vőfélyhívogatók, násznagyszónoklatok, rigmusok, amelyek a lakodalmi menetben minduntalan meg-megszakítják a trefás „rikítózást”,

nemegyszer pajzán szövegekkel. A felkontyolás és a menyasszonytánc általánosan ismert szokását Ozdon a bikavivés szokása is tartkítja. A lakodalom éjszakájának második felében a vőlegény násznagya egy csoport férfivel bikát visz a menyasszonyos házhoz. A bika egy letakart férfi volt, aki nagy, rossz cserépfazekakat tartott boton a feje felett, s a lányos ház vendégei igyekeznek agyonütni vagy alkudozni az árára. Ugyanígy visznek a lányos ház vendégei lovat a vőlegényes házhoz. Valószínűleg ősi szokásunk fakuló emléke őrződik benne.

A külön könyvecskének is beillő fejezet végén szomorúan csendesedik el Horváth István hangja, amikor megemlíti, hogy a mai lakodalom már elvesztette szépségeit „kispolgári mintára szabódott át”. Talán ez is egyik oka volt, hogy az írás a régi lakodalom felé is emelt egy „tornyot”.

A lakodalom az élet legszebb pillanata. Az ember élete során már csak egyszer kerül így, egy falusi közösség középpontjába, amikor meghal. A lakodalom fejezetét így követheti a halálózással kapcsolatos szokásoké. Gyermekkori emlékek, haldoklók, sirató asszonyok énekei kavarognak a kiterített halottak körül, s a gondolatokba halkán, majd hangosabban beledúlnak a virrasztó férfiak, majd a torba gyűlők hangja. A halottak visszajárásának hiedelme lejegyzett történetekkel egészül ki, s a fejezet néhány szép sirató énekek záru.

A vasok kötet következő része magyarozói népköltési gyűjtemény címet is viselhetné. Mesék, közmondások, találos kérdések, táncszók, szerelmes levelek, népdalok, balladák, és gyermekmondókák gyűjtését adja közre szerzőnk.

Egy találos kérdés kapcsán 1968. május 26-án Magyar István Pikó 66 éves magyarozói ember az Oidipusz legenda átfomált történetét mondta el Horváth Istvánnak, aki a mesélővel közösen „Aki az apjának testvere vót” címet adta a mesének. A történetet őszövétségi legenda is átszövi, s kifejeletben eltér az ismert mondától. A találosok következtében vízbe dobott és onnan szerencsésen kimenekülő, felnőtt fiú apja házához kerül szőlőcsösznek, s véletlenül lelövi apját. Elveszi anvját feleségül, gvereke is születik tőle, s jöllehet az asszony mindent megtud, sőt a gverek is, a gyilkosságért (apja megöléséért) elítélt férfi-fiút a fent említett találos kérdéssel kiszabadítja a börtönből, felcseperedett fia. Hogy hogyan jutott, s hogyan formálódott át ez a legenda Magyarorszádon senki sem tudja, szerzőnk közrebocsátásával a kutatók fíavelmét szeretné felhívni rá.

A többi magyarozói népmese közreadását a mesélés funkciójának változásai, a mesélők jellemzése vezeti be. Az aranydisznó. Az égig érő jegenyefa, Porsszem farkó. A sárkányszeretője lány és A jegenye a magyar népmese kincs gyönyörű variánsait csillogtatják, s valószínűleg egy újabb gyűjtemény népmese kiadásban helyet kaphatnak.

A „Közmondások és szólások” fejezetből talán Ö. Nagy Cábör: Mi fán terem? kötetének újabb kiadásába is kerülhetne megfajteni való: Nem a lovat üti csak a nyeret rajta: Üti cifra, házi rossz; Várhatsz, mert Fehérvár is vár;

Harminc találos kérdést követ a táncszók fejezete, az ismeretlenebbekre magyarozatot adva.

Még a népköltési gyűjteményekben is „szokatlan költészet” jelenik meg a könyvben a ma 70 éves Korádi Ferenc Kurinádó és felesége egymáshoz írt szerelmes leveleinek közreadásával. Az összeváltott ósrégi keservesek, szerelmes keservesek, balladák, átkozódók, káromkodók és katonadalok már érdeklik, hogy a közösségi élet, az összejárások ritkulásával a dalok lassan feléledésbe merülnek. Az anyag gazdasága elsősorban Horváth István személyének köszönhető, aki azokat még a közös éneklések virágzó korából ismer-

te, s egy-egy töredékekkel visszaidézhetette az énekesekben a régi dallamokat. A „Magyarózi toronyalja” kezdetű dal a szerelmes dalok egyik legszebbike méltán lett címadója a kötetnek.

Végezetül a könyv ismerteti az eddig felgyűjtött magyarózi tájszavakat, szigorú nyelvészeti munkálkodással értelmezve azokat, s ezzel a délmagyarózi nyelvjáráskutatás számára is jelentős anyagot ad. Az olvasóban felmerül hogy mennyi szín és íz keveredik a régi kifejezésekben, mint a „fagagattya a száját” azaz feltünően, büszkeséget, kacérságot kifejezően tartja az ajkát.

Magyarózon nemzetségek, nagycsaládok laknak, s a sok azonos családnév mellett a keresztnevek is több embernel azonosak. A megkülönböztetésre így szükségessé vált a ragadványnevek felvétele.

Az összegyűjtött nevek öt csoportra oszthatók: a szép-, ük- vagy dedápa kereszt- és vezetéknevekből (pálminya, pálmari) keletkezettek, az egyén fizikumára utalók, az egyén mondására, foglalkozására mutatók és a beházasodással, telekvásárlással öröklődők. Így megtudjuk azt is, hogy Magyarózon Horváth István apjától örökölt ragadványnevével Horváth István Náci. A becenevek felsorolásánál megüti szemünket gyakori Erzsébet nevünk néhány szép becéző formája: Pendzsi, Pengő, Penyő.

A nagyállatok neveinek közreadását Magyarózi helyneveinek, határ- és utca neveinek gyűjteménye zárja.

Huszonnyegye oldalas képanyag mutatja be búcsúzóul a magyarózi tájképi, építészeti, népművészeti, régészeti érdekességeket, felvillantva egykori fényképeken a régi viseletet, s mosolygós meg keményszemű asszonyokat, férfiakat, akik most már örökre ott maradnak a magyarózi toronyalján.

Hajdúsági helytörténeti monográfiák

Hajdú-Bihar megyében pár évvel ezelőtt példamutató helytörténeti feldolgozó munka indult meg. Ennek a munkának a gyümölcsei napjainkban érnek be. Már elhagyta a sajtót a *dr. Komoróczy György* szerkesztette hajdúdorogi és hajdúhadházi helytörténeti monográfia. A közeljövőben megjelenik a *dr. Rácz István* szerkesztette nánási, a *dr. Szendrey István* szerkesztette hajdúböszörményi és a *dr. Bencsik János* szerkesztette polgári monográfia. 1973 végén kerül nyomdába a *dr. Dankó Imre* szerkesztette hajdúszoboszlói összefoglalás. 1974-ben kerül sor a püspökladányi monográfia elkészítésére. Tekintve, hogy a hat hajdúváros közül 1974-re ötnek elkészül a monográfiája, lehetségesnek véljük, hogy a későbbiek során elkészítsük a Hajdúság, jobban mondva a Hajdúkerületbe tömörült hajdúvárosok nagy történeti összefoglalását. Sajnálatos, hogy a hatodik hajdúvárosnak, Vámospercsnek, nem kínálkozik lehetőség története feldolgozására.

A Boeszkai István Múzeum állandó kiállításának ügye

A hosszabb idő óta vajdó kérdés eldőlt. Hajdúszoboszlón december 7-én országos tanácskozás volt az állandó kiállítás ügyében. A tanácskozáson az a határozat született, hogy Hajdúszoboszlón 1973 első felében reprezentatív népművészeti kiállítás készül. A kiállítás címe: A Hajdúság népművészete. A kiállítás megrendezésében részt vesz a HÍSZÖV is. A kiállítás forgatókönyvét *dr. Varga Gyula* és *Varga Mariann* írja.

A munkássá válás folyamatának főbb szakaszai

Magyarországon

KATONA IMRE

A fiatal és meglehetősen vegyes összetételű magyar munkásosztály nem máról holnapra, mindenesetre viszonylag gyors fokozatossággal alakult ki. Míg a mezei munkásság zöme voltaképpen szellemi: falun vagy mezővárosban maradt, nem szakadt el a földtől, legfeljebb vándormunkásként kereste a kenyerét, addig az ipari munkásság többsége városiak, életformája és gondolkodása merőben más; minden szempontból új társadalmi csoportot alkot. A mezei munkásság lényegében önmagát reprodukálta, sorait legfeljebb tönkrement kisparszokok duzzasztották, az ipari munkásság azonban mindig is más társadalmi rétegek és csoportok rovására gyarapodott. Még 1930-ban is mindössze 25 százalék a származott munkáscsaládokból, ezzel szemben 20 százalék a kisiparos, 30 százalék a pedig paraszti szülőktől. Az 1950-es évektől pedig az ipar gyors fejlesztése, továbbá a mezőgazdasági termelőségtervezetek szervezése miatt is éventénként 30–80 000 paraszt szakadt el a földtől és ezeknek 40 százaléka már az első években munkás is maradt. Így 1954-ben a nagyüzemi munkások 45 százaléka 5 évvel korábban még nem volt munkás! Még az 1960-as években is 2 millió volt azoknak a száma, akik *kettős*, tehát mezőgazdasági és ipari bérrel, illetve jövedelemmel rendelkeztek!

A munkássá válás sohasem oly látványos, gyors és főként nem zökkenőmentes, mint felületes szemléletre gondolni lehetne. Különösen nehéz volt a múltban egyszerre munkakört, lakóhelyet, életformát és tudatot cserélni és kétszeresen nehéz volt annak, aki a földtől szakadt el! A munkássá válás a kapitalizmus fejlődésének mind nagyobb tömegeket érintő természetes társadalmi kísérőjelensége ugyan, de kimos, egyéni szempontból pedig hosszas és meg-megszakított ütemű folyamat. A termelőeszközektől megfosztott vagy azokkal nem rendelkező agrárnépesség mind nagyobb tömegei voltak kénytelenek ipari jellegű munkát vállalni s ezzel nemcsak foglalkozásukat, hanem egész addigi életformájukat, továbbá régi lakóhelyüket stb. is feladni. A munkássá válás vidékenként, koronként, társadalmi csoportonként, sőt egyénenként is meglehetősen eltérő volt, de a fokozatosság valamennyinek közös jellemzője.

A mezőgazdaság és az ipar közötti közvetítésben eleinte nagy szerepük volt az ún. előkészítő munkálatoknak (út- és vasútépítés, ármentesítés és folyószabályozás stb.), melynek az átmeneti munkástípusokat kialakították, akikről azt írták a kortársak, hogy *már nem parasztok, még nem munkások, parasztok és munkások egy személyben, léleg még parasztok, léleg már munkások* és hasonlókat. Erre a csoportra sokáig jellemző volt a *kétlakosság*, többnyire a *vándorlás* és kisebb részben az *ingázás* is. Még ilyen átmeneti típusú munkássá is csak fokozatosan válhattak.

A meglehetősen tiszta típust képviselő *kubikosság* 110–120 esztendő. Az első nemzedék a kubikolást még a mezőgazdasági munkák szünetében folytatta: kora tavasszal és késő ősszel, sőt enyhébb teleken is több volt a kubikos, mint a nyári mezőgazdasági munkák idején, tehát a kubikmunka a me-

zőgazdaságának teljes mértékben függvénye volt. (Ennek megfelelően, eleinte legfeljebb 1-2 napi járóföldre mentek el dolgozni.) Később a fontossági sorrend fokozatosan felcserélődött: fagytiltó fagyig (tavasztól őszig) igyekeztek – bármily távolban is – kubikolni és csak a téli „fagyszabadság” idején vállaltak otthon különféle alkalmi munkákat. Végezetül egyesek építő- és egyéb ipari szakmunkásokká szakosodhattak. E folyamat jóval az 1950-es évek után fejeződött be.

Hasonló a helyzet a sok tekintetben rokon vasúti munkások is: előbb az építkezések közvetlen közelében lakó, majd a mind távolabbról érkező szegény emberek vállalkoztak rá; minél kevesebb földjük volt otthon, annál hosszabb időre és nagyobb távolságokra követték a munkálatokat, míg végül kis részük pályamunkássá szakosodott.

A helyben maradó vidéki munkások iparhoz kötődésében is hasonló fokozatosság figyelhető meg. A mezőgazdasági (cukor-, dohány-, kendergyár, malomipar, szeszgyár stb.) és az építőipari (fa- és fűrésztelep, téglagyár stb.) üzemek többsége vidéken létesült; bár e munkák szorosan kapcsolódtak a mezőgazdasághoz és zömükben különösebb szakértelmet vagy nagyobb gyakorlatot nem kívántak, a munkások eleinte mégiscsak télen kerestek ipari munkalehetőségeket és nyaranként visszaözönltek a földekre. Így pl. az 1894-ben alapított szegedi dohánygyár az első évtizedekben összesen kb. 3000 munkást foglalkoztatott, ennek kétharmada volt mezei munkás, akik kizárólag a téli hónapokban vállaltak üzemi munkát és egy részüket csak éves szerződésekkel sikerült fokozatosan gyárhoz kötni.

E vidéki üzemek munkásainak többsége helybeli vagy a közvetlen környékből való volt, legfeljebb az első szakmunkásokat vitték távolabbról. Bár az ipar fejlődése országos viszonylatban mindig is lassú és egyenetlen volt, a viszonylagos munkaerő-felesleget soha nem tudta teljes egészében felszívni, mégis egy-egy gyár vidéki megjelenése a közvetlen környékben pillanatnyilag felboríthatta a korábbi munkaerő-egyensúlyt. A hatvani cukor- és a sellyi téglagyár miatt pl. összesen hat környező községben lépett fel állandósult mezőgazdasági munkaerőhiány.

Az „idegen” szakmunkások megjelenése is helyenként döntő változást eredményezett, mert a helybeli munkavállalók előbb törvényszerűen segéd- és betanított munkásokká váltak s csak kis részük és főként hosszú idő elteltével léphetett előre szakmunkásnak. Különösen jellemző volt ez a „vidékiek” jellegű bányászatra. Palóc vidékeken pl. eleinte élesen elkülönült a jövevény telepi és a bennszülött falusi bányászok tábora: az elsőik külön negyedben laktak, egész évben dolgoztak és többségük szakmunkás volt; az utóbbiak megmaradtak félig parasztnak s eleinte csak a téli hónapokban szálltak a mélybe. Egy-két nemzedék múltán egységesült a vidéki bányászág is, a kétlakiak állandó bányamunkásokká váltak, sokan szakosodtak is; a két réteg között pedig megkezdődött az összehazasodás.

Ez az életformaváltás össze lehetett kötve lakóhelyváltoztatással is, ami tovább nehezítette a társadalmi beilleszkedést. A munkássá válás lényegében a család átköltöztetésével vagy a beházasodással zárodott el teljesen. 1914 előtt az Udvarhely megyei magyar parasztok túljárólag Petrócsény és Lupény környékére mentek dolgozni a szénbányákba. Előbb éveken át próbálkoztak annyi pénz összegyűjténi, hogy otthon földet vehessenek, illetve a meglévő célszerűségekre kiegészíthessék; ez azonban vajmi ritkán sikerült, a többség még tenyéri parcellát is eladta és a bányák, ipartelepek köré települt.

Ilyen fokozatos átmenetekkel történt meg az iparhoz való teljes kötődés, melynek során lassanként elkülönült a segéd-, betanított, valamint a szakmunkások csoportja. Am az ipar erősen fejlődése, felszívó erejének általános gyengesége miatt a mezőgazdaságból kiszorult munkaerő-felesleg kénytelen

volt nagyobb városokba özőnlenni, vagy Amerikába kivándorolni. Magyar viszonylatban roppant egészségtelenül alakult a helyzet: iparunk és ipari munkásságunk fele Budapestre összpontosult (máig 47 százalék körüli az arány!). Győr, Miskolc és más nagyobb ipari városok külön-külön is csak néhány százalékkal voltak képviselve. Budapest munkásságát az egész történelmi Magyarország, majd az egész magyarság szegényesége duzzasztotta fel. (A fővárosból és közvetlen környékéről viszont gyakorlatilag nem volt kivándorlás.) A városokba elsősorban a 18-40 év közötti mindkét nembeli fiatalok és középkoriak özönltek, Amerikába viszont csak ezekhez a korosztályokhoz tartozó férfiak!

A városba költözés és ott az ipari munkássá válás éppoly fokozatos, mint a „vidéki”: az ipari város előbb saját környéke „felesleges” munkaerőjét szívfia fel, majd mind távolabbról érkezik az utánpótlás. A „vidékiek” először éppúgy keresik a könnyebben elsajátítható munkaköröket, mint egyebütt: előbb törvényszerűen segéd- és betanított üzemi munkások lesznek, továbbá a közlekedésben és az ún. szolgáltató iparokban is ők helyezkednek el első sorban. A századforduló idején pl. a vasmunkások, továbbá általában a szakmunkások, valamint az ún. örökletes réteg tagjai között alig volt még paraszti származású. Ezzel szemben ők alkották az ipari tartalékserget, belőlük kerültek ki a portások, a ház mesterek, a különféle aliztek stb. Ők laktak a város peremén, bizonyos idő elteltével talán már kertés házikóban. Mindenesetre a „beolvadás” gyorsabban megtörtént, ha a családfenntartót hozzátartozói is követték. E vidéki eredetű munkások még sokáig tartották korábbi lakóhelyükkel a rokoni és a gazdasági kapcsolatokat, leghamarabb a nyelvjárás kopott le ajkukról, asszonyaik is viszonylag gyorsan kivették, hiszen a fejlettebb és felvilágosultabb szakmunkások gyűnődésainak épp ezek a külsőségek jegyek voltak a legkedveltebb celtáblái; a hazai konyha ízei azonban sokáig megmaradtak és legkésőbb váltott át a tudat.

A vidékiek sokszor valóságos előőrsoket küldtek ki és sikeres „felderítés” után követték csak a többiek: eleinte igyekeztek egy-egy munkakörön vagy üzemben belül elhelyezkedni, sőt sokszor még a munkáslakások is egymás szomszédságában épültek fel. Ez a lokális kötelek azonban rendkívül laza volt, az első szelfúvára el is szakadt: a ritkább konjunktúrák és a túlságosan sűrűn ismétlődő dekonjunktúrák hullámain hánvódva folytonos volt az ún. átrétegződés. Mindenesetre elég szélsőséges példákat is láthatunk: Tura férfalakossága pl. a legjobb időszakban lepte el a vasutas munkaköröket, úgyhogy az egyenruha valóságos népviseletté vált; a palóc falvak egy része pedig az építőipari munkára szakosodott és így tovább. Mások viszont mielőtt valami kevés munkalehetőség adódott sietve tértek vissza – ha átmeneti időre is – a mezőgazdasághoz, csak keveseknek adatott meg hogy a városból pénzzel térjenek vissza és földet vásároljanak. (Erre még az amerikai kivándorlók közül is több a példa.) A városba szakadt második-harmadik nemzedék többségében igazi, szervezett és öntudatos munkássá vált.

A munkássá válás folyamata az idegen nyelvi környezet ellenére is gyorsabban zajlott le Amerikában, ahol a nyelvi-kulturális beolvadásig a paraszti (táji) ízek is jóval tovább fennmaradtak. Itt kevesebb volt az ún. közvetítő iparág, és bár a kivándorlók túlnomló többsége itthon még mezőgazdasági munkás volt, kint szinte kivétel nélkül az iparban és a bányászban helyezkedtek el; eleinte természetesen segéd- és betanított munkásokként. (Keresztüket önmaguk kizsákmányolásával növelték: a többség túlnomló, két műszakot vállalt.) Az ismeretlen, idegen környezetben jobban összetartottak és a takarékoság kedvéért eleinte az itthoni bandarendszerre, illetve a közös kunyhótársaságokra emlékeztető ún. *kompania-budok*ban laktak: közösen

béreltek olcsó szállást (esetleg a nappalosok-éjszakaiak ugyanabban az ágyban „váltották” egymást), ahol esetleg szintén közösen fizetett gazdasszony főzött, mosott és vasalt is rájuk. (Ez utóbbi ugyancsak a bandák közös szakcsoportjaira emlékeztet.) Amerikában később is megmaradt a nemzeti-etnikai összetartozás tudata; amilyen gyors volt az ipari munkára való áttérés, oly vonatottan haladt a nyelvi-kulturális beolvadás. A magyarok első nemzedéke igyekezett egymás közelében lakni: Cleveland, Bridgeport, South Band, Toledo és más városokban valóságos magyar negyedek épültek, sőt nagyobb településeken belül még etnikai csoportok is összetelepülhettek: az aradiak, szabolcsiak pl. New York Cityben, a somogyiak és soproniak South Bandben, South Bethlehemben, a székelyek West Dullmannben, Martinsterben stb. laktak nagyobb számban.

A munkássá válás általában véve a kisiparosság és a birtokos parasztság számára társadalmi süllyedést, míg az agrárszegénységnek határozottan emelkedést jelentett, ezért is léptek mind többen és többen erre az útra, mely a paraszti életforma csődjét volt hivatva felszámolni. Az átváltás fokozatos volt, de *folyamatosságát* a múltban az ipar nem tudta biztosítani, csak 1945. után néhány évvel oldódott meg a helyzet. Fejlődésünkre a sok átmenet, ketlétség és megtorpanás a jellemző, továbbá a paraszti-munkási tudat birkózása, melynek vizsgálata nemcsak a néprajztudományak, hanem egyéb társadalomtudományoknak is máig elérhető és megoldható feladata. Bp. 1972. őszén.

Fontosabb szakmunkák:

- Dékány Mihály*: A mezőgazdasági munkáskérdés. Bp. 1895.
Engels, Frigyes: A munkásosztály helyzete Angliában. Bp. 1954.
Erdői Ferenc: A magyar paraszttársadalom. Bp. é. n.
Földes Ferenc: Munkásság és parasztság kulturális helyzete Magyarországon. Bp. 1941.
Kádár Iván (szerk.): A munkásosztály helyzete a Horthy-rendszer idején. Bp. 1956.
Katona Imre: Parasztságunk életének átalakulása. Gyula, 1962. A Gyulai Erkel Ferenc Múzeum Kiadványai, 37–38. sz. Szerk. *Dankó Imre*.
Lackó Miklós: Ipari munkásságunk összetételének alakulása, 1867–1941. Bp. 1961.
Lenin: A kapitalizmus fejlődése Oroszországban. Bp. 1949.
Meggyesi János (szerk.): Vasszínú égbolt alatt. Bp. 1961.
Milhoffter Sándor: A mezői munkásviszonyok hazánkban. Bp. 1898.
Rácz István: Parasztkérdés elvándorlása a faluból in.: A parasztság Magyarországon a kapitalizmus korában, 1848–1914. Bp. 1965. II. köt. Szerk. *Szabó István*. 433–483. old.
Rézler Gyula: A magyar gyári munkásság. Bp. 1940.
Sándor Vilmos: Nagypari fejlődés Magyarországon, 1867–1900. Bp. 1954.
Szabó Zoltán: A tardi helyzet. Bp. é. n.
Szabó Zoltán: Cifra nyomorúság. Bp. é. n.
Voigt Vilmos: Napjaink néprajza in.: Magyar Filozófiai Szemle 1972: 282–292.

A korszerűség, modernség, szépség jelentősége és a divat a képzőművészetben

KISS ZOLTÁN

„Ez a te szellemed ez a te igazi szépséged gyönyörű testézet, noha egyre öcsárolnak, félreismernek.”
 Delacroix

A képzőművészet, egy alkotói módszer eredményeként létrejövő alkotásokat foglal magába. A műalkotás – amit csak a legtehetségesebb alkotók képesek létrehozni – kifejezi az alkotóművészt, a kort amelyben született és mindazt amit az alkotó megteremtteni képes tehetsége birtokában. Ebben jut kifejezésre mindaz, ami abban a korban érték. Ezek az alkotóművészek átérzik, megértik és kifejezik koruk minden megnyilvánulását a legjobbakból a legrosszabbakig egyaránt. A legérzékenyebben veszik észre és a legtekélyesebben mutatják meg mindazokat a jelenségeket és problémákat, amit koruk felvet és eljűk tár. Alkotásaik pedig mindezeket meg is választják, alkotói tehetsége szerint. A legjobb műalkotások adják meg mindig a leghevesebb választ. Az igazi és egyben a legértékesebb műalkotás ezért örök forrása a kimeríthetetlen értékeknek. Ezért meríthet belőle korlátlanul az emberiség minden időben. Ha pedig az igazi műalkotásból a kor nem tudja magáévá tenni az értéket, akkor a hiba a megítélésben, a művészet, illetve az érték félreismerésében van.

Mindig korszerű – tehát valamennyi kornak szól – az az alkotás, ami korát legjobban és legmélyrehatóbban képes kifejezni és megmutatni. Ami pedig a modernséget illeti, a képzőművészetben is mindig az a legmodernebb ami a legjobb, legtekélyesebb alkotás, hiszen ebben van meg mind az az érték ami egy kort a legjobban jellemezhet művészi módon. Erre azonban csak a legtehetségesebb alkotók képesek és csakis ezeket lenne szabad modern alkotóknak, alkotásaikat pedig modern alkotásoknak nevezni. Ezért maradhatnak és maradnak is mindig korszerűek, modernek, tehát igazi értékek Greco és Rembrandt művei. Nagyon fontos ismérve még a modernségnek annak haladó jellege. Ami igazán modern, az mindig és minden időben a haladást szolgálja.

Alapvető jelentőségű a szépség megnyilvánulása a képzőművészetben. A szépség megítélése koronként változó lehet. Változatlan azonban a szépség tartalma, az érték. Szép kizárólag csak az lehet ami jó, tehát ami igazán érték, ami mögött küzdelem, „vérrel megszenvedett” munka van, és amit csak igazi tehetség képes létrehozni. Tehát csak az, amit a legtehetségesebb alkotó hoz létre a maga egyéni absztrakciójával. Ez a műalkotás lesz mindig annak a szépségnek az örök forrása amit aztán a közvélemény a szépség értékévé fogad el. Ez időszakosan csak hosszabb folyamat, fejlődés eredményeként mutatkozik meg. Ami igazán szép, az valójában azért szép, mert értéket rejt magába, amit a szépség értékére vágyó szemlélő próbál és gyakran képes is feltárni a műalkotásból a maga és esetleg mások számára is. Szavak-

kal kifejezni a szépséget, a mű értékeit pl. egy festmény esetében emberfeletten nehéz és szinte lehetetlen is. A legtehetségesebb művészek (Delacroix naplója, Van Gogh, Cézanne, Gauguin levelei), műtörténészek és művészeti írók is csak töredékeiket voltak képesek szavakkal kifejezni a legértékesebb műalkotások szépségeinek, értékeinek. Természetesen ez igen értékes és hasznos tevékenység – a felsorolt nehézségek ellenére is – az egyetemes művelődés és a képzőművészet iránt érdeklődő egyének szempontjából.

A divat-modernség és a divat-szépség természetesen nem rendelkezhet és nem is rendelkezik az előbb ismertetett teljes értékű tartalommal. A divat mindig múltó és az értékeknek legfeljebb csak töredékeit foglalhatja magába. Így a mai „modern”, nonfiguratív alkotások „szépsége” is ilyen múltó divatjelenség. Napjainkban is csak azért maradhat fenn – ha időlegesen is –, mert voltaképpen a nagy üzlet „great business” érdekeit, céljait szolgálja és ennek a propagandagépezete próbálja a közvéleményt befolyásolni és ráerőszakolni az értéktelen nonfiguratív képek tömegét.

Kelet-magyarországi képzőművészek kiállítása a Nemzeti Galériában

1973-ra átnyúlóan került bemutatásra Budapesten, a Nemzeti Galériában a Kelet-magyarországi képzőművészek reprezentatív kiállítása. A kiállítást december 21-én Kiss Imre a Hajdú-Bihar megyei Tanács elnökhelyettesé nyitotta meg. A kiállítást Solymár István rendezte. A rendezésben közreműködött Sz. Kürti Katalin, a Déri Múzeum munkatársa is. A kiállításon a Déri Múzeum gyűjteményének több darabja szerepelt. A kiállításhoz gazdagon illusztrált, a kiállító művészek életrajzi adatait is tartalmazó katalógus is készült.

Új kiadványok

Megjelent az *Ej-haj gyöngyvirág* című bibliofil kiadvány, amely Holló László 20 színes virágképen kívül Papp János 20 debreceni gyűjtésű virággal kapcsolatos népdalát és Újváry Zoltán tanulmányát tartalmazza. A bibliofil kiadvány után rendkívül nagy érdeklődés nyilvánul meg. Elkészült a Déri Múzeum 1971. évi évkönyve is. Postázására azonban csak 1973-ban kerül majd sor. Az évkönyv a korábbiakhoz hasonlóan több szerző értékes, legtöbb esetben eredeti kutatásokon alapuló tanulmányait tartalmazza. Megjelent dr. Komoróczy György szerkesztésében, a Múzeumbaráti Kör kiadványaként *Hajdúhadházi története* című kiadványunk is. Ugyancsak Komoróczy György szerkesztésében napvilágot látott a *Levéltári Ismertető* 2. kötete is.

A Múzeumi Kurír 11. és 12. számáról

A Múzeumi Kurír 11. száma püspökladányi, a 12. száma pedig hajdúhadházi szám lesz. Az illető számok megjelentetéséhez a püspökladányi, illetőleg a hajdúhadházi tanács jelentős anyagi támogatást biztosított. Ezeknek a számoknak a zömét Püspökladánnyal, illetőleg Hajdúhadházzal kapcsolatos közlemények töltik majd meg.

A Hajdúság újabb néprajzi irodalmából

LUKÁCS LÁSZLÓ

Hajdúböszörmény város tanácsának és a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Néprajzi Intézetének összefogásából a közelmúltban két új munkával gyarapodott a Hajdúság néprajzi irodalma. „Tanulmányok Hajdúböszörmény néprajzához” főcímet viseli az a három kötetre tervezett vállalkozás, amelyből eddig két tanulmány jelent meg: *Bencsik János: Paraszi állattartás Hajdúböszörményben* (Közlemények a debreceni KLTE Néprajzi Intézetéből 24. Debrecen, 1971.) és *Dám László: A hajdúböszörményi szőlők népi építkezése* (Közlemények a debreceni KLTE Néprajzi Intézetéből 25. Debrecen, 1972.) című munkája. Az 1973-ra tervezett harmadik kötetet a debreceni Néprajzi Intézet oktatóiból és hallgatóiból álló szerzői munkaközösség írja.

A megjelent két tanulmány írói Hajdúböszörmény népi kultúrájának eddig még feltáratlan területei felé irányították figyelmüket és ezzel nemcsak a Hajdúság, hanem az egész Tiszántúl néprajzi kutatásához is nagyban hozzájárultak. Az alábbiakban Dám László könyvét szeretném bővebben ismertetni.

A népi kultúra kutatói előtt régóta ismert, hogy a határbeli kezdetleges épületek (tanyák, csöszkunyhók, pásztorhelyek, szőlőbeli hajlékok) a népi építkezés ősi formáit őrizték meg és egyben kifejezői a hagyományos gazdálkodási viszonyoknak is. Néprajzi vizsgálatuk azért is fontos, mert ezek az épületek nemcsak a népi gazdálkodásnak, hanem a paraszi társadalom életének is jelentős helyei voltak. Dám László könyve a határbeli kezdetleges építmények közül a hajdúböszörményi szőlőspajták mutatja be.

A szerző munkája első részében a szőlőbeli hajlékok népi építkezésének magyarországi irodalmát ismerteti. A kutatástörténetből kitűnik, hogy az ethnográfusok eddig elsősorban a történelmi borvidékek építkezését vizsgálták. A fiatalabb alföldi szőlőkultúra területének nagy része feldolgozatlan a népi építkezés szempontjából. Az ide vonatkozó kevés publikáció nagy része viszont éppen Hajdú-Bihar megye területéről származik, de itt sem rendelkezünk az egész területre kiterjedő összefoglalással. Pedig „valamely terület, település, etnikum népi építkezésének teljes feltárása csak ezeknek a kezdetleges épületeknek a vizsgálatával érhető el – írja Dám László –, hiszen éppen úgy hozzátartoznak a település képéhez, mint a belsőleg épületei, éppen olyan szoros kapcsolatban állnak az emberrel, mint a lakóház és szervesen hozzátartoznak a magyar falu, a magyar parasztváros sokszínű, hagyományos paraszi, gazdasági és társadalmi életéhez”.

A récsen néprajzi anyag bemutatása előtt a szerző összefoglalja azokat a gazdasági-társadalmi okokat, amelyek a hajdúböszörményi szőlőtermesztés és a szőlőskertek kialakulásához vezettek. A XVIII. század közepétől a priviligiuma bástyái mögé húzódo hajdúk arra törekedtek, hogy a város rendelkezésre áll szántóterületeket a közös használatból kivonják és a telki földet rendszerébe illeszké be. Ezzel lehetetlenné tették a városba költözőknek és a hajdú jogukat elveszítették, hogy szántóföldhöz jussanak. De szőlőföldet

mindenki szabadon vásárolhatott Hajdúböszörmény határában. Ez a körülmény vezetett a város szőlőskertjeinek kialakulásához. 1715-ben még csak egy, 1938-ban már 18 szőlőskertje volt a városnak.

A szőlőskertek kialakulásával majdnem egy időben – a sok tiltó rendelkezés ellenére – megkezdődik a betelepülés is, azaz a szőlőskerteknek szóróványtelepüléssé válása. Az első betelepült szőlőskert Boda-kert volt, majd a múlt század végén Közép- és Édenkert, valamint a Vénkert vált lakónegyeddé.

A munka második része a szőlőskertekben található épületek morfológiai és funkcionális leírása. A szerző típusokba sorolja a primitív szőlőskunyhókat és a fejlettebb szőlőspajták. Ismerteti építésük menetét, a különböző falfelelések (paticsfal, sárfal, vertfal, vályogfal) és a tető készítésének módját is. Vázolja a szőlőspajták térbeosztását: ezek többsége egyosztagú, a kevés két- illetve háromosztagú pajta csak századunk húszas éveiben jelenik meg. Az egyosztagú szőlőspajta belsejét is *pajtának* nevezik, a kétosztagú szőlőbéli hajlék lakóhelyisége a *ház*, a tűzhellyel ellátott helyiség pedig a *pitvar*.

A szerző részletesen kitér a pajták tűzelőberendezésének kérdésére, vizsgálja a füstelvezető-berendezéseket és a tűzhelyeket. Majd a pajta berendezését és a pajtában folyó életet írja le.

Külön részben tárgyalja Dám László a lakóházzá alakult szőlőspajtákát és ezek melléképületeit (kemence, ólaspóré, bocrospince, csalánszáritó pajta).

A munka végén a szerző röviden összefoglalja az előző két részben leírtakat. A kelet-tiszántúli lakóház tűzelőberendezése eredetének tisztázása céljából összeveti a vizsgált terület népi építkezésének objektumait a Tiszántúl hasonló építményeivel, valamint az Árpád-kori és késő középkori faluásatások eredményeivel. Elemzése végén azt a következtetést vonja le, hogy a kelet-tiszántúli lakóház eredetileg nyílttűzelős kandallós épület volt.

Végül, de nem utolsósorban ki kell emelnünk a kötet illusztrációs anyagát, azokat a felmérési rajzokat, ábrákat és fényképfelvételeket, amelyekkel a szerző mondanivalóját alátámasztja és élő közelségbe hozza a hajdúböszörményi szőlők népi hajlékait.

A Múzeumi Kurír levelesládájából

Igen Tisztelet Szerkesztőség!

Nagy figyelemmel olvastam a Múzeumi Kurír minden számát. Rendkívül élénk, sokoldalú, egyszerű információkat szolgáltató folyóiratnak tartom. További fejlődése, érdekességének fokozása érdekében azt javaslom, hogy a címlapképek minden számnál váltsák. Így lehetőség nyílna arra, hogy a debreceni festők, grafikusok, de a múzeum hatalmas gyűjteményének legkiemelkedőbb darabjai méltó publikáláshoz, bemutatáshoz jussanak.

Tisztelettel:

Budapest, 1972. december 1-én.

Dr. Kelemen Béla
Budapest III., Öszlő sor 3/b.

A hajdúhadházi Földi János emlék- és természettudományi állandó kiállítás

DANKÓ IMRE

Tisztelet Közönség!

A Hajdú-Bihar megyei Múzeumi Szervezet nevében tisztelettel és szeretettel köszöntöm mindannyiójukat, akik eljöttek, hogy itt, most, a magyar kultúra egy újabb, jóllehet szerény, de figyelemre méltó megállóhelyét felavassuk, megnyissuk.**

Nemcsak a nyugati minták után igazodó *Kazinczy*, hanem sokan mások is, keserűen azt állapították meg, hogy általában el vagyunk maradva a társadalmi fejlődésben és ezen belül a kultúra területén. Sokan, szinte egész közvéleményünk azt hangoztatta, hogy ebben az általános elmaradottságban külön helyet foglal el az Alföld, azon belül is a Tiszántúl, hogy ne mondjam, éppen a Hajdúság.

Eltekintve most attól, hogy az effajta vélekedések szomorú igazságot képviseltek, azt is meg kell mondanunk, hogy sajnálatosan egyoldalúak voltak. Szinte érthetetlen szubjektívizmussal nem akarták vagy nem tudták tudomásul venni azokat a pozitív társadalmi törekvéseket, amelyek egyenesen itt, ezen a tájon fogalmazódtak meg, innen indultak ki; azokat a kulturális tényezőket, amelyek szorosan, elválaszthatatlanul ehhez a vidékhez, mondjuk éppen a Hajdúsághoz kötődtek.

Abban az egyszerre örömdetes, de egyben szomorú tényben is, hogy a százhetven éve halott Földi Jánosnak, annak ellenére, hogy rokonszenves alakját, értékét egyéniségét az utókor, elsősorban a szakkörök, kellő méltánylásban részesítették csak most emelünk méltó emléket életé és halála helyén, mindez szépen kifejeződik. Mert – ahogy Csokonai keseregte Földi sírhalmá fellett:

Tiszta szívű polgár, vig, egyenes barát,
Mély tudományú, tiszta eszű voltál;
Hempelyegve roppant lélek apró
Tested erébe, neves barátom!

A XVIII. század vége országosan a magyar önértékelés időszaka volt. A hosszas háborúságokban megfogyatkozott, elfáradt magyarság szabadságharcainak elvesztése után a védtelenség és kiszolgáltatottság állapotában hosszú időn át csak vegetált, csupán pusztá élete továbbvitelére kényszerült. 1711 után a gyarmati kizsákmányolás egy sajátos, ám semmiben sem érdekeinket szolgáló időszaka szakadt ránk, amit a kultúra területén korábban jellemzően az elnemzetietlenedés korának nevezünk. Ebben az időszakban nem lehet társadalmi fejlődésről, kulturális kibontakozásról beszélni. A fél-évszázadnál hosszabb sötétségben, a XVIII. század végén kezdett itt-ott egy

** A hajdúhadházi Földi-házban rendezett állandó Földi János emlék- és természettudományi kiállítás megnyitóján elmondta 1972. október 31-én.

kis mécses, egy-egy gyenge gyertya pislogni, a magyar szellem, a magyar kultúra világi. Nem szabad ezeket a kezdeményezéseket kisajátítani, de az előzőekben említett egyoldalú közvéleménnyel szemben meg kell jegyeznünk, hogy ezek a mécsesek, ezek a sokszor csak a maguk környezetében világító gyertyácskák jobbra itt, ezen a tájon, a társadalmi fejlődésben leginkább elmaradt vidéken, lobbantak föl. Elsősorban *Bessenyeire* kell gondolnunk, a bihari remetére, aki elsőnek volt képes messzebb világítani, akinek mulhatatlan érdeme, hogy elindította a magyar kultúra megújulását. Méltán állíthatjuk mellé *Földi Jánost* is, aki *Bessenyeire* hasonló kezdeményező, kultúrára önmagát elégette, messzevilágító gyertyája volt.

Földi János 1755-ben született Nagyszalontán. Eleete merő küzdelem, baj, gond volt. Születése anyja életébe került, mostohája rosszul bánt vele és ő éves korában, apját is elveszítve ismerősök, rokonok irtalmára szorult. Az elemi iskolát nagy nehezen a szalontai partikulában végezte el. A nehézségekkel telte tanulás alatt annyira megnyerte tanító rokonzenéjét, oly mértékben megmutatta szunnyadó tehetségét, hogy már 16 éves korában otthon, úgynevezett préceptor, azaz altanító lett. Kétéves préceptorsága alatt gyűjtött annyi pénzt és főleg jóakarót, hogy Debrecenbe jöhetett továbbtanulni. Bármily kiváló tanulója volt is azonban a Kollégiumnak, tanulmányait 3 év után félbe kellett szakítania, mert nem volt hozzá elég „kítartása”, ahogy akkor mondták. Báránra ment tanítani. Kollégiumi tanulmányait majd csak innen visszatérve fejezte be. Tanulmányai bevégzésével a távoli Kiskunhalasra, megbecsült, jó helyre ment rektorának, azaz iskolavezetőnek. Halason négy évig tanított. Ez az időszak elegendő volt számára ahhoz, hogy elég pénzt gyűjtsön további tanulmányok folytatásához. Pestre ment és a kevéssel korábban odatelepült egyetem orvosi karára iratkozott be, ahol aztán 1788-ban orvosdoktori oklevelet is szerzett. Az egyetemen is a maga számára nagy megbecsülést kivívó *Földi*, Szatmár városa azonnal városi orvosává választotta. Földi, ha nem kíváncsított volna felesége és felesége szülei, de még inkább ismerősei, barátai közelébe, a Kollégiumban megtestesült kulturális környezetbe, vagy legalábbis közelségébe, akár élte végéig Szatmáron maradhatott volna. 1791-ben azonban a Hajdúkerület meghívta orvosának, fizikusának, ahogy akkor mondták, és ő örömmel fogadta el a meghívást. Hadháza költözött és innen látta el hivatalát, sokat tartózkodva Bőszörményben, a disztriktális székhelyen és a többi hajdúvárosban, ahová hivatala gyakorlása szolgáltotta. Révbe jutott volna tehát, de nem így történt. A *Weszprémi István* (híres debreceni orvos és író) leányával 1790-ben kötött házassága nem sikerült. Szerencsétlen házassága sok baj, gond, önmérsztés okozója lett és nagymértékben hozzájárult, hogy egészsége gyorsabban hanyatlott, hogy *Földi* 1801-ben, itt, az ennek a háznak a helyén állott házban, 46 éves korában elhunyt. Életében kevés elismerés érte. *Révai Miklós* ugyan 1791-ben, amikor az akadémia tervét elkészítette, *Földit* a megválasztandó huszonegy tag közé sorolta. De köztudott, hogy az akadémia csak jóval később és *Földi* nélkül alakult meg. A Jenai Természettudományi Társaság tagjává választotta.

Első irodalmi próbálkozásait pesti egyetemen hallgató korában tette. A *Szászuvay Sándor* által szerkesztett *Magyar Musabán* 1787-ben egy alapos vers-tani tanulmányt közölt, amiben arról értekezett, hogy a magyaros rimes, és az időmértékes, rimtel, úgynevezett klasszikus verselési móddal nincsen kimerítve a verselési lehetőség, mert a kétféle verselési módot össze lehet kötni, azaz használni lehet a klasszikus versformákat úgy is, hogy az időmértékes verssorokat rímekkel köjtük össze. Felfedezésként ható fejtegetésével, de még inkább saját verseivel felhívta magára az akkori irodalmi élet figyelmét. Különösen *Kazinczyt*, aki akkor kezdte meg irodalom-kultúra szervező, fejlesztő munkáját. Kapcsolatba lépett *Földivel* és munkára serkentet-

te. *Földi* dolgozott is, az érdeklődés központjába kerülve gyors egymásutánban jelentette meg írásait, verseit és műfordításait a *Magyar Musabán*, a *Kassai Magyar Museumban*, az *Orpheusban*, a *Mivulenes Gyűjteményben* – kora folyóirataiban. Külön figyelmet érdemel nyelvészeti munkássága. A *Hadi s más Nevezetes Történetek* című egykorú lap, amit ugyancsak egy hajdúvárosi ember, a Dorogra származó *Görög Demeter* szerkesztett (*Kerekes Sámuellel*), pályázataira egy alapos, a kor színvonalán álló magyar nyelvtant készített, amiből aztán átdolgozás után alakult ki a híres *Debreceni grammatika*.

A kor gazdasági-társadalmi, de még inkább politikai körülményei mellett a debreceni fűvészagyományok is indokolták, hogy *Földi* is, mint szinte minden más kortársa visszavonulva, a küzvelen alkotó munka, irodalom mellett mással, természettudománnyal is foglalkozott. *Földinél*, aki elvégre is orvos volt, természetesebb ez, mint másnál, mint mondjuk *Fazekas Mihálynál*, vagy *Csokonainál*. *Földi* rádöbönt arra, hogy a természeti ismeretek rendszerezése terén sehol sem állunk és ez eleve lehetetlenné teszi, hogy köztünk komoly, hatékony, a kor színvonalán álló természettudományos élet fejlődjön ki. Nagyjából ezeket a gondolatokat fogalmazta meg *Rövid kritika és rajzolat a magyar fűvészudományról* című tanulmányában. De nemcsak kritizált, hanem dolgozott is. Kitarót, fáradságot nem ismerő munkával hozzáfogott a magyar flóra és fauna rendszerezéséhez. A rendszerezés alapjául *Linné* sistematikáját fogadta el. Az állatvilág rendszerezésével el is készült s az 1801-ben, halála évében *Természeti história* címen meg is jelent. Növény-tani rendszerezése azonban csak jegyzetekben maradt fenn, amit aztán *Fazekas Mihály* és *Diószegi Sámuel* dolgozták fel a Magyar Fűvészkönyvben és az Orvosi Fűvészkönyvben.

Emlékezzve és emlékeztetve *Földi Jánosra* nem mulaszthatjuk el, hogy néhány szót ne mondjunk arról az alkotó barátságról, amely apósához, a híres debreceni orvos-íróhoz *Weszprémi Istvánhoz*, jobban *Fazekas Mihályhoz* és *Diószegi Sámuelhez*, de leginkább a mindannyiúnknál – ahogy akkor mondták – nagyobb eruditiójú *Csokonai Vitéz Mihályhoz* fűzte. Sokszor találkoztak ebben a hajlékban, amelyről az itt 1897-ben elhelyezett emléktáblán *Könyves Tóth Kálmán* azt írta, hogy a

Dal, tudomány, zene temploma volt ez az egyszerű hajlék,
Régi lakója nem élsz: városod őri neved!
Földi! ha hamvaitad fedi lombos ákász komor ága,
Jelzi lakásod e kő: érdemed őri hazád.

Itt terveztek a jövőt, a szebb, a jobb, a boldogabb magyar kort, amelyről *Csokonai*val együtt mondta, hogy „emberből század” lesz.

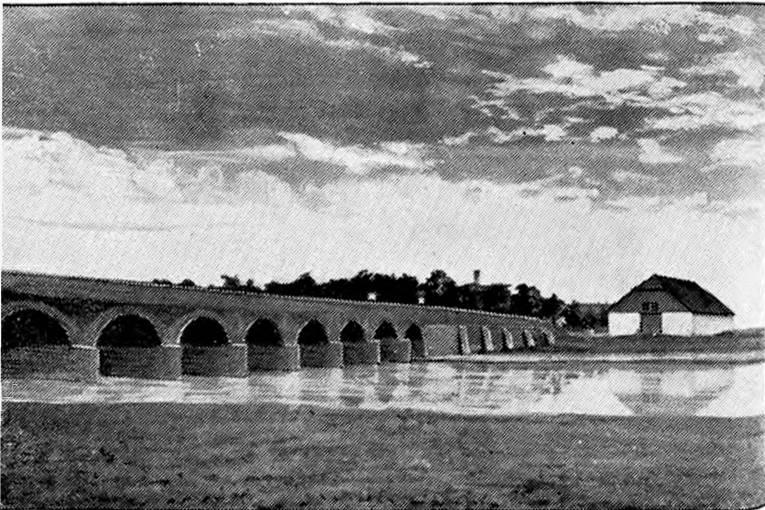
Hadház népe kezdetül fogva tudta, hogy ki él falai között. A tőle telhető módon segítette, védte nagy fiát és korai halálát őszintán siratta. Halála után azonnal emléke méltó megörökítésén fáradozott. Idők folyamán valóságos *Földi*-kultusz terebélyesedett ki Hadházon. Siremléket emeltek neki, amit aztán, amikor a sir és később a temető is elenyészett, megmentettek, továbbvittek, mindmáig őrzik; hogy házat megvették és amikor végleg elavultan lebontásra került, helyére újat emeltek és azon emléktáblát helyeztek el. *Nagy Sándor*, a helység történetírója külön foglalkozott *Földi Jánossal*. Nemcsak életrajzt írt meg, hanem nyelvészeti munkásságát külön is tárgyalta.

A hadházi *Földi*-kultusz legszebb és legméltóbb megnyilvánulása – talán joggal mondhatjuk ezt – ez a mostani, itt, az egykori háza helyén álló házban állandó emlékkiállítás megnyitása. Magához az emlékkiállításhoz, mint legjobban illő, de egyúttal megyénkben teljességgel hiányzó természettudományi kiállítás járul.

Múzeumi szervezetünk nagy lelkesedéssel készítette elő, rendezte meg ezt a kiállítást. Nemcsak hódolni akar vele *Földi János* szellemé előtt, hanem tanítani is. Mindenekelőtt értékeink jobb megbecsülésére, nem különben azokra a konkrét ismeretekre is, amit egy ilyen emlékkiállítás és egy rendszerező természettudományi kiállítás nyújthat.

Meg kell köszönnöm mindazoknak a fáradozását, munkáját, akik lehetővé tették a *Földi-emlékkiállítás* megrendezését, megnyithatását. Mindenekelőtt Hajdúhadház Nagyközség Tanácsának, vezetőinek áldozatkészségét, akik szívós munkával, jelentős anyagiak biztosításával is hűek maradtak, illetve váltak *Földi* nagy tanításához, amelyet az egykori *Orvosi és Gazdasági Tudósítások* *Földi* nekrológja (1803. 3. sz.) így foglalt össze: „Egész élete csak arra czélzott, hogy felebarátainak segítségükre és hazájának a tudományokban való boldogítására lehessen. Szerény szorgalmatosság, izzasztó munka, tudományok szeretete, a titkos természet fáradhatatlan bűvársága, a látás, hallás, tapasztalás, olvasás és gondolkozással szereshető ismeretek gyűjtése, hogy másoknak használhasson; ezek a *Földi* élete folytának ismeretes vonásai” – nagy tanulása, ha úgy tetszik. Mindenkor, nemcsak *Földi* korában, hanem napjainkban is érvényes, tiszteletre méltó életelvek, tanítások.

Földi János állandó emlékkiállítását, mint ideai Múzeumi Hónapunk befejező, de minden bizonnyal legkiemelkedőbb rendezvényét megnyitom.

A kilenclukú híd a századelején

Debreceni vagyonleltár 1773-ból

BODÓ SÁNDOR

A *Múzeumi Kurír* 1970. 2. számában *Varga Gyula* egy kismarjai parasztház és környezete 1806-os leltárát közölte. Az értékes történeti-néprajzi adatokból hűen rekonstruálható egy 19. század eleji bihari magyar paraszthort. A paraszti környezetet tükröző inventárium mellé ehelyütt egy másik vagyonösszeírást állítunk, amelyből egy 18. században élt debreceni polgárt körülvevő tárgyi kultúráról alkothatunk képet.

A leltár a miskolci Herman Ottó Múzeum helytörténeti gyűjteményébe nemrég bekerült nemes Kriston család okiratgyűjteményének egyik darabja. Vasas György – akinek vagyonleltárát közöljük – tagja volt e szerteágazó nemesi családnak. Az inventárium szerint háza volt Debrecenben a Péterfián és a Czeglédi utcában, s két malom volt birtokában a Mester utcában. Az adatok gazdag polgári környezetet tárnak elénk.

„Alább írt a T. N. Tanácstul 7^a May 1773 Vasas Susanna Asszonynak Instantiájára, Indor Satíve tett Exmissiom szerént, magam mellé vévén Eskütt Hadas Sámuel Uramat Néhai N. Vasas György Uram Jóságait az alább írt módon és napon Inventáltam úgymint hozzá kezdvén 12^a May Anni preacripti e szerént:

- 1° Péterfián vagyon egy Tégla Ház hozzá való Épületekkel, mely Házban vagynak
  - 2° Egy Pohár Szék Zöld firhangel, melybe találtatak
    - 1 Ittzés metzett üveg pohár
    - 4 Talpas Boros, egy Rosolisos Üveg Pohara
    - 2 Üveg Ső tartó
    - 2 Üveg Karafina
  - 3° Egy Pincze Tok hét Ittzés Palaczkokkal
  - 4° Egy Üveg Lámpás
  - 5° Két Zöld fedeles Ónas Kancsó
  - 6° Két Ón fedelű Kávé Szín Kancsó
  - 7° Egy Kő, formás fedeles Kancsó
  - 8° Két kicsiny Kávé Szín Cserép Csészé
  - 9° Két Tükrör egy nagyobb, egy kisebb
  - 10° Ólom edények
    3. Ibrik, egy Kávés, egy Tejes, egy Herbatejes
    4. Étel hordani való Ón Csészé
    14. Rosz Ón Tányér
    3. Jobb Ón Tányér
    1. Leveses Ón Tál
    4. Ón tál
    2. Tál alá való Ón Karika
    2. Ólom Palaczk Ittzés

11° Réz edények

1. Meszszelyes
1. Ócska kis Kávés Ibrik
3. Kastról fedelével
2. Tepsi
1. Fedő
1. Sárga Réz Mosár Útjével
1. Víz hevitő Réz Úst
1. Sárga Réz öntött gyertya tartó
1. Csengettyű
1. Lyukas fenekű Réz pléh Kávés Ibrik

12° Vas Edények

2. Vas Serpenyő, egyik nagyobb, másik kisebb
3. Vas fedő
2. Vas Láb
2. Vas Rostély edgyik fél Lábú
1. Vágó Kés
1. Vágó Bárd
1. Vas Lév Szűrő
1. Nagy Vas Nyárs
3. Kisebbs Vas Nyárs
1. Vas fogó
1. Nagy Tűzhöz való vasmacska
1. Kávé alá való Táczli
1. Papiros metzö Öllő
2. Abárló villa

13° Fegyverek

1. Magyar Rezes Kard, Rezes bogláros Szíjjal
1. Vasas Hüvelyű Pallos
2. Hegyes Tör
1. Pár Vasas Pistol
2. Pistol két féle
1. Gyöngy Házas Karabély
1. Rezes Flinta
1. Tört Ágyú, szerszám nélkül való Flinta Csöv.
1. Lóding
1. Patról Táska

14° 2 fedeles festett nyoszolya, ebben találtattak

1. Veres fejtős Derekal
1. Kék kanavác Derekal
1. Kanavác fejér Derekal
1. Veres fejtős Derekal
1. Dikta Derekal
2. Alsó lepedő
2. Paplanra hajtó
1. Zöld szélű veres Aranyos közepű Selyem Paplan
1. Kárton Szélű Kék Selyem közepű Paplan
1. Kárton kék Porcellán közepű, veres szélű ros Paplan
1. Rongyos Flanel Paplan
2. Tokos és Reczés fekete Selyemmel varrott Fő aly
4. Karata munkával készülő Fő aly
4. Nagy Fő aly
2. Kisebbs Fő aly

15° Öt ócska Bűrös Kar Szék

16° Három asztal egy nagy egy kisebb és egy fél-tarka szőnyeggel együtt

- 17° Egy nagy tarka Láda
- 18° Egy Biblia
- 19° Egy Öreg Söltár
- 20° Richard Jánosnak Hólnapi Elmélkedései
- 21° Egy nagy kétfelé nyíló Ruhás Almárjom, melyben találtattak

6. Kárton Párna Haj
2. Porcellán Párna haj
2. Ezüst Csatos Nadrág Szíjj
6. Darab és egy gombolyag fonal
3. Veres fejtős Szakasztó ruha
1. Fél viselt Róka háttas Zöld materia bunda
1. Vas Szín, Selyem készületű nyestes ócska mente
1. Selyem készületű hamu szín Kanellót Dolmány
1. Ócska vas szín Posztó Dolmány, huszonkét ezüst gombokkal
- 22 ezüst pikkelekkel, 20 pár ezüst Kapcsokkal
1. Ócska gomb nélkül való vad galamb szín Dolmány
1. Olaj szín rongyos mente gomb és béllés nélkül
1. Ócska Róka mál mente béllés
1. Közönséges viseltes Kalap
1. Viseltes Kendő

22° A Konyhánál levő Kamarába találtattak

1. Kis Dagasztó Tekenő
1. Rossz fátyol szita
1. Szitálló Szita
1. Vas Rosta
2. Fenyő Désa, edgyik nagyobb, másik nagyobb(!)
1. Nagy Tölgy fa Désa
1. Lantorna Lámpás
2. Szappanozó Tekenő
13. Szakasztó kosár
1. Komlós Korpa Szárasztó
2. Vágó Tekenő
1. Vasas Véka
1. Nagy két Fülű Fazek
1. Tálás, egy Lév szűrő Szita
1. Bűrös Láda

23° Az udvaron találtattak

1. Ócska fél fedelű koci ládájával és párnájával
2. Nagy nyoszolyának két vége
1. Toló nyoszolya feneké nélkül
7. Üres hordó, egy kis átalag
2. Ócska Kocsi Kerék, agyán való kerikával, de a talpán vas nincsen
1. Ső darálóhoz való készületlen kő
1. Tavalyi egy harmadfű Csikó bőrök

24° Egy nagy Zöld Láda, melyben találtattak

1. Ócska Zöld bársony, arany csipkés Réz Kapcsokkal való váll
2. Zöld Aranyos Párna haj
1. Selyem Karmasin Aranyos Párna haj
1. Egyvelges Selymes Párna haj
2. Fejér Reczés Párna haj
2. Fekete Selymes Párna haj
2. Arannyal varrott Patyolat Keszkenő

1. Arannyal varrott férfi Ing
1. Arannyal varrott Sűrű Patyolat Asszonynak való Ingváll
3. Asztalra való abrosz
5. Kamuka asztal Keszkenőknek való vászon
1. Sütő abrosz veres fejtős
1. Ócska bécsi Csipkéjű Párna haj
1. Reczés Párna hajban, mentén viselt ócska arany Csipke
1. Csomóba kötve Levelek
1. Tarka Skatulában Levelek
- Más tarka Skatulában levelek

25° Egy kis Compactor munka Skatulába

1. Gyöngyös Tű
- Dirib darab Arany Csipke
1. Kis Szalma Skatula, ebbe:
1. Veres köves pecsétnyomó aranygyűrű
2. Arany gyűrű, egyik zöld, másik sárga kövű
1. Kő nélkül való arany Gyűrű
1. Magános metzsett kék kő

Egy Hójjagban külömb külömb féle ezüst Gombok, Pikkelyek és Kapcsok. Ismét egy csomóban, nagyobb ezüst gombok mentére való 15 gomb, 15 Pikkkel.

Ismét kissebb Dolmányra való 22 Ezüst gombok, annyi Pikkelyel.

1. Gyöngyös köves, ezüst Aranyos Kis Hüvely egy pár ezüst nyéllel
5. Ócska ezüst sima Kalán
3. Régi formájú Gombos ezüst Kalán
1. pár ezüst nyelvű Kés
3. pár Szaru nyelvű, ezüst Karikájú Kések
2. Kő nyelvű, ezüst Karikájú villa
1. Szerecsen Dió, ezüstbe foglalt aranyozott pohár fedelével
1. Ugyan Szerecsen Dió olyan pohár fedele nélkül
1. Ócska Kék Selyem Arany Csipkés Kis Váll Kapocs nélkül
2. Varrott Kis Párna haj
5. Asztal keszkenő
1. Asztalra való sahos Abrosz
1. Ócska ezüst Skófiummal kötött veres Öv
1. Selyem készületű vad galamb szín, nyesttel prémezett nyári mente

Ezen jószágok pedig mind találtattak Néhaj N. Vasas György Uram Péter-fiai Házánál.

Vagyon még mester utzába Két Búza malom.

Die 13^a May Néhaj Vasas György Uram el maradtott özvegye N. Szöke Sára Asszony Czegléd Uttzai Házánál Vasas György Uram jószágai, amint az Asszony előadta, találtattak ismét a következők:

1. Leveses Ön Tál
3. Nagy Ön Tál
5. Kissebb Ön Tál
5. Rossz Ön tányér
2. Só tartó
1. Kis Herbatej tartó Bádog Pixis
1. Rezes Kávé Daráló
2. pár ezüst Karikájú Szaru nyelvű Kések
1. Tarka hosszú Elés Láda
1. Sárga Réz Öntött gyertya tartó

1. Pár ezüst Kalán, de ezt az Asszonynak ajándékba adta Vasas György Ur, azért az Asszony eladta

1. Velencei Karmasin Kamuka Kötő elbontva, Csipke nélkül.

1. Ócska nyusztos téli Süveg

1. Selyem készületű Róka mállal bélelt vas szín posztó férfi mente

1. Viseltes Kék . . . Bárson Leibli

1. Bürös Kar szék

1. Új Testamentum

1. Cathecismus

1. Kis ócska Tükör

1. Ezüst Pixis

1. Ezüst Kókusu nád pácza

3. Fekete, 1 deres Kocsiba való lovak, melyek közül a nyerges feketét ajándékozottattnak mondgya az Asszony Vasas György Uramtól

1. Vasas szekér, az Asszonyét Vasas György Uram eladta, azért ezt magáénak tartya

2. Borjas tehén, ezt is Vasas György Uram ajándékának állítja az Özvegy

2. Csikó, Vasas György Uramnak az egyik megdöglött, az másik az özvegyességében az Asszonynak, az elsőbbnek a bõrit maga Vasas György Ur eladta, az utolsóét maga az asszony

2. Hombár, az Asszony azt mondja, hogy össze nem lehetett rakni, ezért feltüzelődött

7. Hordó, 2 Tíz Csebres, két 6 Cs. Egy 7 Cs. Két 8 csebres

1. Fördös Kád

1. Réz mosdó

Mely általam ekképen véghez vitt Inventáriót az felyebb megirt napokon a Tekéntetes Nemes Tanácsnak aláztatosan referálom, Debreczenben 13^a May 1773. Baranyi László . . . Senator Ps. 11-a Junii. 1773. D. Ladisl. Baranyi Senator."

(Alatta a város papírba nyomott pecsétje.)

INTON információs készülék a hortobágyi Páztormúzeumban

A Központi Múzeumi Igazgatóság, központi beszerzésből a hortobágyi Páztormúzeum részére egy INTON típusú, négy nyelvű információs készüléket vásárolt. A készülék 1973 júniusától áll majd a látogatók rendelkezésére. Négy nyelven fog szakszerű magyarázatot adni a hortobágyi páztorkultúráról a kiállításához kötöten.

Emlékezés Diószegi Vilmosra

ÚJVÁRY ZOLTÁN

A nagy tudósra, a fáradhatatlan kutatóra, a kedves jó barátira, Diószegi Vilmosra emlékezünk, aki korán elment közülünk, nagy művek éresének idején, még ötven éves sem volt, s aki fiatalon is hatalmas életművet hagyott az utókorra. Csozáltuk roppan munkabírását, tudományzakra iránti rajongását, a népelet rejtelmek titkait feltárni törekvő belső feszültségét s példaképünknek tekintettük a rendkívül alapos megfigyeléseiben, elméleteinek nagyszerű, világos magyarázataiban.

Már életpályája kezdetén erős kintásra volt szükség, hogy elindulhasson a tudomány felé vivő nehéz úton. A középiskolai tanulmányok befejezése után munkát kellett vállalnia, hogy megteremtse a továbbtanulás lehetőségét. Tudományos érdeklődése a keleti népek kultúrája, ennek kapcsán a magyar őstörténet felé vonzotta. Orientalistának indult (1942) a budapesti Pázmány Péter (ma Eötvös Lóránd) Tudományegyetem. Foglalkozott török, mongol, mandzsu-tanguz, kínai nyelvészettel s látókörének szélesítésére finnugor nyelvészettel, a magyar őstörténet mellett behatóan tanulmányozta a belső-ázsiai népek történetét. A néprajztudomány közelmúltjának azon kivételes kutatói közé tartozott, aki érte a török, mandzsu és a nanaja nyelvet. Kezdetben (1944–47) a belső-ázsiai, illetve a kelet-ázsiai intézetnek volt a munkatársa, majd hosszabb időn át (1947–1963) a Néprajzi Múzeumban dolgozott. Ezek alatt az évek alatt számos külföldi tanulmányúton vett részt. Különösen nagy jelentőségű kutatást végzett a szovjetunióbeli és a mongóliai útja során. A samanizmusról gyűjtött felbecsülhetetlen értékű anyagot a Bajkál tótl nyugatra lakó burjátok, a nyugati Szajánokban élő törökök közül a beltirek, szajákok, kácsinok és kojbálok között. Kelet Mongóliában a halhánknál, az agar burjátoknál, valamint a tunguzoknál, Észak-Mongóliában az északi halhánknál, a tunkai és a szelengai burjátoknál, a török nyelvű urjankhájoknál, majd a darhátoknál végzett kutatómunkát. Kutatóútjai során, amelyek közül csak néhányra utaltunk, gyakran nagy nehézségekkel kellett megküzdenie, de a legnehezebb vállalkozásba is belekezdett, ha lehetősége nyílt arra, hogy nagy témájához, a samanizmusoz anyagot tárjon fel és személyes élményei legyenek, hogy minél jobban, alaposabban s közelebből megismerje e rendkívül sok titkot rejtő vallási forma minden részletét. A sámánhit archívum az ő tevékenysége nyomán páratlan értékű anyaggal gyarapodott. Mindazokat a múzeumokat, ahol jelentős sámán tárgyak vannak, felkereste és a samanizmussal kapcsolatos anyagot leírta, lefényképezte s a sámánhit archívummal a kutatáshoz komoly bázist teremtett.

Világhírű sámánkutató volt, akinek a látóköre az összes sámánhitű népekre kiterjedt. Nagy sikerét a magyar néprajztudományban is a sámánhit összefüggésében a honfoglalás kori magyarság hiedelemvilágának, vallási rendszerének feltárásával érte el. Idevágó munkáival új utat nyitott meg a magyarság ősvallásának kutatásában és nem csak a tudományos világ, hanem a nagyközönség figyelmét is történelmünknek erre a rejtélyes periódusára irányította. A magyar táltoshitre vonatkozó eredményei termékenyítőleg hatottak számos más tudományágra s történészek, régészek, irodalomtörténészek az ő kutatásai nyomán revidálták a korábbi megállapításokat és kerültek új megvilágításba korábbi nézetek.

A *Sámánhit emlékei a magyar népi műveltségben* című nagy munkájában (Budapest, 1958.) rakta le a honfoglaló magyarság hitvilága kutatásának elvi, módszertani alapjait. Művével robbanásszerű változást hozott a magyar mitológia, az ősi magyar hitvilág kutatásában. Művét már évekkel korábban jelentős előtanulmányok előzték meg magyar és orosz nyelven. A kutatás módszertani kérdéseivel külön is foglalkozott (*A honfoglaló magyar nép hitvilága* („ősvallásunk”) *kutatásának módszertani kérdései*. Ethn. 1954.) Ragyogó kutatási módszert dolgozott ki az ősi magyar hitvilág lehető legpontosabb körülhatárolására. Hangsúlyozta, hogy a magyar hitvilág kutatásának módszertana a magyar etnikus sajátosságok, közelebből a genetikus sajátosságok megállapításának a módszertana. Vagyis, meg kell határozni azokat az elemeket, amelyek jellemzően nemzeti sajátosságai a magyar népi kultúrának, s hogy ezek az úgynevezett etnikus jelenségek ismeretesebbek voltak-e a honfoglalás periódusában, alkotó részei voltak-e a honfoglaló magyar nép hitvilágának. Az etnikus sajátosság megállapítása bonyolult, igen alapos munkát igénylő feladat. Számos szempontot kell figyelembe venni a vizsgálathoz. Az etnikus jelenség megállapítása döntő és alapvető kérdés, mert, mint Diószegi Vilmos kifejtette, csak az etnikus sajátosság, az etnikus jelenség vehető figyelembe a honfoglaló magyarság hitvilága alkotójaként. Az etnikus sajátosság bizonyítását mindenek előtt két fontos kérdéscsoport körébe vonja: 1. a kérdéses etnikus specifikum már a honfoglaló magyarság kultúrájának alkotórésze volt-e, és 2. ez a kultúrjelenség már akkor is vagy akkor még a hitvilág körébe tartozott-e? A kutatás feladata tehát, hogy a néphagyomány különböző területein, műfajaiban megmaradt hiedelmeket, a sámánhitre mutató emlékeket egybe állítsa. Természetesen először meg kell vizsgálni a kutatást az, hogy az etnikus specifikum körébe olyan jelenségek nem sorolhatók, amelyek a honfoglalás időszakában vagy azt követően kerültek a magyar nép hagyományába, annak ellenére, hogy a kérdéses elemek, motívumok egyébként beletartoznak a sámánhit rendszerébe. A rendkívül bonyolult, szertagező problémakörbe világos rendet teremtett Diószegi Vilmos és a korábbi, tulajdonképpen évszázadon át egyhelyben topogást eredményező összehasonlító vizsgálatot, amellyel bár az elterjedési vonalak megvonhatók, de a történelmi korok mélységében, funkcionális összefüggések stb. tekintetében nem nyernék megnyugtató eredményt, a genetikai etnikus sajátosságokra való kiterjesztéssel mélyítette el és helyezte teljesen megbízható alapokra. Nem csak az említett művében bizonyította be módszere eredményességét, hanem azóta számos tanulmánya igazolja ennek az iránynak a helyességét. A honfoglaló magyarság hitvilágának történeti rétegei az elmúlt években különösen behatóan foglalkoztatják. Előadást tartott Moszkvában a samanizmus-kutatás etnogenetikai eredményeiről s ezzel összefüggésben a magyar samanizmus történeti rétegeiről, amelyben kifejtette, hogy a honfoglaló magyar hitvilág uráli rétege feltétlenül bizonyítható és világosan elválasztható a honfoglalás előtti török rétegtől. Az e problémakörben tárgyalt világra képzetről – amelyről oly sokat írtak a folkloristák – megállapítja, hogy etnikus-sajátosságú és a magyarság uráli alapműveltségében gyökerezik (Népi kultúra, népi társadalom, 1969, 1971).

Az elméletek, kutatási módszerek jelentőségét különösen megnöveli az, ha széles területen alkalmazhatók, nem csupán egy témára vonatkozathat-

tóak, hanem alkotóan tovább lehet mélyíteni és applikálni hasonló helyzetekre. A népi kultúra lokális sajátosságainak meghatározására Diószegi Vilmos az etnokulturális specifikum megállapítását tartotta szükségesnek. A sámanhit vizsgálatában az etnikus specifikum az egész magyarságra vonatkozott, egy nagy kulturális egység jellemző jegyeinek a feltárását célozta. Az etnokulturális specifikum egy kisebb kör, az úgynevezett etnokulturális csoport körülhatárolását segíti elő, teszi lehetővé, amelynél — a szűkebb köben is — a genetikai kapcsolatok feltárása is fontos szempontként kerül előtérbe (L. pl. *A palóc etnokulturális csoport határa és kirajzása*. Népi kultúra, népi társadalom, 1968).

Diószegi Vilmos gyűjtés közben

Diószegi Vilmosra emlékezve csupán néhány gondolatra utaltunk gazdag életművéből. Alkotásai termékenyítőleg hatottak ifjú kutatókra. Munkássága nyomán a néphitkutatás megpezsdült, felfrissült s jólesően érezhette, hogy számosan követik elméleti és módszertani iránymutatásait. Feladatul marad, hogy szakfolyóiratok méltóképpen és részleteiben is elemezzék a magyar néprajztudomány e magasan kiemelkedő alakjának, a tudós kutatónak, a kiváló gyűjtőnek, szerkesztőnek életpályáját, munkásságát. A száznál jóval több tanulmánya jegyzékbe veendő és rendkívül fontos lenne, hogy tanulmányai együtt, külön kötetben megjelenjenek.

Szeretnénk hinni, hogy mint az ő táltosai, csak elrövidt, elrejtezett, és nem halt meg, mint ahogy valóban úgy is van, mert műveiben itt maradt közöttünk.

HÉTHY ZOLTÁN—ORMOSI LÁSZLÓ

A
MÚZEUMI KURÍR
I. KÖTET (1—10. SZÁM)
INDEXE

A Debreceni Múzeumbarátok Körlevele

Szerkesztő: Dankó Imre

Megjelenik évente három számban

Tíz szám egy kötetet alkot, a köteteken belül az egyes számok számozása folyamatos. Minden kötethez, azaz tizedik számhoz, magyar és angolnyelvű tartalomjegyzék, valamint útmutatók járulnak

Szerkesztőség: 4001. Debrecen, Pf. 61. Déri Múzeum, Déri tér 1.

1. SZÁM

1969. OKTÓBER

Beköszöntő	1
KAHLER Frigyes: Egy módszertani felvetés gyűjtő-numizmatikusaink részére	3—4
A Zoltai emlékünnepe	5
BALLA Lajos: A lakosságtörténeti vizsgálatok tíz éve a magyar órkutatásban (1959—1969)	6—8
Aspiráns a Déri Múzeumban	9
Előkészületek Möricz Pál centenáriusának megünneplésére	9
SZÉKELYHIDI Ágoston: A Hajdúsági Művésztelepről (Hajdúböszörmény 1969. július—augusztus)	10—11
BEKECS Lászlóné: A honismereti munka Tiszacsegén	12
RAJKAI Tibor: Az urbanizáció és a gyermekek fejlődése	13—16
Menyhárt József kiállítása a Medgyessy-teremben	16
A Hajdú-Bihari Múzeumi Hónap 1969.	17
VARGA Antal: Hol állhatott Balmaz?	18—20
Folynak az előkészületek a Felszabadulási Emlékiállítás megrendezésére	20
A Hajdú-Bihar megyei múzeumok szervezete	21—22
Gy. Szabó Béla fametszetei a Déri Múzeumban	23
KINCSES Gyula: Numizmatikai élet Debrecenben	24—25
Az Éremtani Szakosztály Debreceni Csoport tagnévsora	26—27
Dankó Imre romániai tanulmányútja	28
A Múzeumi Kurír címképeiről	29
Vándorkiállításainkról	29
A Hajdú-Bihar megyei Múzeumbarátok Körének tagnévsora 1969.	30—31

2. SZÁM

1970. FEBRUÁR

A sumeni Kossuth-Emlékmúzeum 20 éves	1
Ecsedi István emlékünnepek terve	1
Három érdekes könyvre hívjuk fel a múzeumbarátok figyelmét	1—2
Gy. Szabó Béla kiállításairól	2
Két helytörténész jubileuma	2
Az éremgyűjtők hírei	2
A Múzeumbarátok Körének kirándulása	2—3
A Múzeumi Hónap egyik rendezvényének visszhangja	3
Új munkatársak a Déri Múzeumban	3
Bíró Zoltán grafikus művész ajándéka	3
Krónika 1969-ről	3—4
KINCSES Gyula: Becses vadászszákamány	4—5
CSORBA Csaba: Első benyomások, első elképzelések	5—6

A Hajdú-Bihar megyei Múzeumbarátok Körének tagnévsora	6—8
VARGA Gyula: Egy parasztporta leltára 1806-ban	8—18
SÁPI Lajos: A Tatay ház	19—20
KÖVÉR Sándor: Kazinczi Sámuel	21—23
TÓTH Béla: Polgári Mihály nyomtatott műve	23—25
TÓTH Endre: Mórícz Pál két levele Oláh Gáborhoz	25—28
KAHLER Frigyes: A numizmatika; tudomány	28—29
DANKÓ Imre: Egy érdekes könyv a hajdúethnikumról	29—31
SZAMOSÚJVÁRI Sándor: Gondolatok a Múzeumbarátok Köre szervezéséről és tevékenységéről	31—32
LOVAS Márton: Gondolatok a Hortobágy természettudományi kutatásához	32—33
NAGY Sándor: Zsvány nyelv a XVIII. században	34—36
A Déri Múzeum felszabadulási emlékkiállítás	36
A XVIII. országos néprajzi és nyelvjárási gyűjtőpályázat	36

K é p j e g y z é k

Sajó Sándor portája: Sziget u. 31. (1940)	18
A Tatay ház	20
Kazinczi Sámuel sírköve a hajdúböszörményi Keleti temetőben	21
Stanislav Socivica hajdúkvezér képe	30

3. SZÁM

1970. JÚLIUS

TÓTH Endre: Oláh Gábor tanulmánya Mórícz Pálról, a Hajdúság írójáról	3—6
RETTEGI Istvánné: A püspökladányi Karacs Ferenc Iskolamúzeum	6—9
SOÓS Gyula: Dosnyai Károly (1815—1850?)	9—14
Új munkatárs a Déri Múzeumban	14
Dankó Imre szolnoki előadásai	14
SZABÓ Károly: A debreceni Gazdasági Akadémia méhészete	15—18
Nagy sikerű emlékkiállítás Senyei Oláh István tiszteletére a Déri Múzeumban	18
SZENDREY István: Az örökös jobbágyság vállalásának egy esete Nagyszalontán 1628-ban	19
E. KISS Sándor: Kis Sámuel, (1802—1863) a nyelvemelő asztalosmester	20—30
DITRŐI Béláné: A restauráló laboratórium tevékenységéről	31—33
Tavaszi Tárlat Debrecenben	33
Közgazdász ankét a Déri Múzeumban	33
CSORBA CSABA: A böszörményi hajdúk panaszlevele 1670-ből	34
Ertekezlet a hajdúböszörményi Hajdúsági Múzeum fejlesztéséről	34
NÉMETH Péter: A szabolcsi földvár feltárása	35—38
A Hajdú-Bihar megyei Népművelési Tanács ülése	38
CSORBA Csaba: Sárréti napok	39—40
A Magyar Éremgyűjtők Egyesületének vandorgyűlése	40
Második gépkocsi a múzeumi szervezetnél	40
Bényei József verseskötetének bemutatása a Déri Múzeumban	40
G. KAPUSI Erzsébet: Színháztörténeti ritkaságok a Déri Múzeumban	41—43
Új kiállítás a Hortobágyi Pásztor-múzeumban	43
Halottaink	43
Körös-menti Honismereti Közlemények	43
A Hajdú-Bihar megyei Múzeumbarátok Köre tagjainak névsora	44—46
BALASSA Iván: Veres Péter 1897—1970.	46—49

PETHŐ Károly: Csanak utca—Csanak-ház	49—51
PETHŐ Károly: Műemlékvédelem	51—52
KÁPLAR László: Kémiai és műszeres analitikai vizsgáló módszerek a régészetben és a numizmatikában	52—55
SOVÁGO Mihály: Madártelepítési tapasztalatok I.	55—59
DANKÓ Imre: Két népi kerámiával foglalkozó könyv a szomszédos országokból	59—60
DANKÓ Imre: A szováti cserép	60—62
A Múzeumi Kurir levelesládájából	62—63
Honismereti-helytörténeti konferencia Debrecen—Hosszúpályában	63
Országos múzeumigazgatói értekezlet	63
A Felszabadulási Emlékkiállítás	64

K é p j e g y z é k

Mórícz Pál arcképe	1
A hajdúnánási református templom, 1860.	2
Dosnyai: Liszt 1848. Nemzeti Galéria, Budapest	11
Dosnyai: Szoboszlai Papp István képmása, 1873 körül, Déri Múzeum, Debrecen	12
Dosnyai?: Idős nő képmása, 1838. Déri Múzeum, Debrecen	13
A szabolcsi földvár feltárása	35
A szabolcsi földvár feltárása	36
A szabolcsi földvár feltárása	37
Veres Péter 1957., bronz, életnagyság, Somogyi Árpád szobra a Déri Múzeumban	47
A szováti cserép rajza	61

4. SZÁM

1970. OKTÓBER

VARGA Gyula: Hogyan készül az ürmösbor?	1—3
NAGY Dezső: Az exlibrisgyűjtésről	3—15
Molnár János látogatása az álmosdi Klöcssey Emlékházban	15
BENCsik János: Haj- és fejviselet Polgár községben	16—20
SÁNDOR Mihályné: Fejfák (fűtől való fák) Berettyóújfaluban	21—28
Rudnay-emlékkiállítás a Déri Múzeumban	28
SZABÓ Károly: Méhészeti oktatás a debreceni Református Kollégiumban	29—32
Gyakornokok a Déri Múzeumban	32
Madarász Gyula és Nagy István kiállítása Tokajban	32
Tiszántúli értelmiségi ankét a Déri Múzeumban	32
Közös kiállítás az Egyetemi Könyvtárral	32
Új munkatársak a Déri Múzeumban	32
RETTEGI Istvánné: Egy magyar asszony két levele Poroszországból, 1866-ból	33—35
NAGY Sándor: A Hóra-féle békkességkerő punctumok	35—36
Sz. KÜRTI Katalin: Három, Medgyessy Ferenc vonatkozó levél	37—38
Kállai Gyula látogatása a Déri Múzeumban	38
PETHŐ Károly: Nagyságos Oláh Gábor tanár úrnak	39
A Magyar Tudományos Akadémia-Dunántúli Tudományos Intézet és a Déri Múzeum együttes tájékoztató tudományos ülése Debrecenben	39
BALLA LAJOS: A Savaria-kutatás újabb eredményeiről	40—42
Az Ecsedi István bolgár—magyar emlékünnepe eltolódása	42

SZAMOSÚJVÁRI Sándor: Parkosították Csokonai síremlékének környékét	43
CSORBA Csaba: Pusztuló középkori emlékeink ügye 1928-ban	44—45
Kiállítások a hajdúszoboszlói Bocskai István Múzeumban	45
FOGARASSY László: Verbőczy Kálmán	46—47
DANKÓ Imre: A Múzeumi Kurir egyik angol és amerikai testvére	48—50
A Magyar Néprajzi Társaság közgyűlése Szentendrén	50
A Hajdúság néprajza c. előadás a Nyári Egyetemen	50
Erőteljesen gyarapodik a Déri Múzeum debreceni gyűjteménye	50
II. Országos Nyári Tárlat	50
A Hajdúböszörményi Hajdúsági Művésztelep látogatása a Déri Múzeumban	50
DANKÓ Imre: Könyv a palermói kerámiáról	51—52
A bihari múzeum ügye	52
DANKÓ Imre: Abara Hajdúböszörményben?	52—57
Múzeumi Kurir levelesládájából	57—58
A Hajdú-Bihar megyei Múzeumbarátok Köre tagjainak névsora	58—59

K é p j e g y z é k

Szőlőprés Nagylétáról	2
Pegazus, Menyhárt József fametszete	4
Galambos női fej. Menyhárt József fametszete	6
Ildikó, Menyhárt József fametszete	8
Emese, Menyhárt József fametszete	10
Exl. Kongr. Menyhárt József fametszete	12
Cimeres klisé	13
Magyarvalkó, református templom. Nagy Sándor János fametszete	14
Christianorum arma pax est. Drahos István fametszete	15
Berettyóújfalu „Téglaparti temető” 1968.	22
Talpas ólas-góré vázlata	53
Kétrészes hajdúböszörményi szénatartó vázrajza	54
Szabó Sándor szénatartója	55
Szabó Sándor szénatartója	56
Szénatartó abara	57

5. SZÁM

1971. MÁRCIUS

FÖLDES László: Finn-ugor kongresszus, múzeumok, kiállítások Észtországbán	1—4
CSORBA Csaba: Százéves tiszántúli múzeum jubileumi évkönyve Baranya megyei tanácsvezetők látogatása a Déri Múzeumban	4—5
Az 1970. évi múzeumi hónap	5
Urbanizálódás és virágkultusz	6
A miskolci Herman Ottó Múzeum bemutatkozása Debrecenben	6
ZADOR Tibor: A sport szerepe Észak-Magyarország és Borsod megye társadalmi életében	7—11
Múzeumi előadás a népművelők számára	11
A hajdúnánási monográfia ügye	11
Félégyházy László kiállítása a Medgyessy tereben	11
Húsz éves az Alföld	11

Gyakornok a Déri Múzeumban	11
Borbély Endre halála	11
BODGAL Ferenc: Vidróczky Marci az észak-magyarországi néphagyományban	12—16
BODÓ Sándor: A bodrogközi állattartás kutatásának problémái	17—21
Új muzeológus a Hajdúsági Múzeumban	21
Dankó Imre legyelországi tanulmányútja	21
Múzeumi plakátkiállítás a Déri Múzeumban	21
KILLÁN István: A magyarországi Miklós-kultusz első drámatörténeti emléke	22—28
Rekordlátogatottság a hajdú-bihari múzeumokban	28
Új cimlappképünk	28
DANKÓ Imre: Egy érdekes sírkő a böszörményi temetőben	29—32
Nem árt, ha tudjuk	32
BENCSIK János: Okleveles adatok a tiszacsegei jobbágyház berendezésének rekonstrukciójáról	33—34
Országos múzeumigazgatói értekezlet lesz Debrecenben	34
KAHLER Frigyes: Adalékok a XVI. századi pénzhamisítás kérdéséhez	35—40

A balmazújvárosi kalap és kalapos a legyel központi néprajzi folyóiratban	40
A Múzeumbarátok Köre szakosztályi tevékenysége	40
NAGY Dezső: Még egyszer az exlibrisgyűjtésről	41—42
SZÜCS Sándor: Emlékezés egy vándorhegyedűsre	43—44
KISS Zoltán: Gondolatok a képzőművészetről	45—47
DANKÓ Imre: A lengyel népművészet egy érdekes ága	48—49
CSOHÁNY János: Régi emberek, régi sorsok (tallózás a debreceni református halotti anyakönyvben)	50—52
Tartalomjegyzék, idegen nyelvű összefoglaló	52
M. NEPPER Ibolya: Régészek néprajzos szemmel leletmentő utakon, ásatásokon	53—56
SZABÓ Sándor: Juhász Gyula Atalnta című operettje Debrecenben	57—60
MOLNÁR Ambrus: Újra áthelyezik dr. Földi síremlékét	61—63
DANKÓ Imre: Szabó Pál halálára	64—66
Műtárgymásolatok a múzeumokban	66
Előfizetési felhívás a Múzsák Múzeumi Magazinra	66
DÖMÖTÖR Ákos: Ungvári Lajos meséi	67—69
A Hajdú-Bihar megyei Múzeumbarátok Köre tagjainak névsora	70—71
Nagy érdeklődést váltottak ki a múzeumi vetélkedők	72
Az 1970. évi Országos néprajzi gyűjtőpályázat Hajdú-Bihar megyei tagozatának eredményei	73
DANKÓ Imre: Adalékok Veres Péter és a Déri Múzeum kapcsolatához	73—76
Néhány szó az „Idősb” Móricz Pálról	76
Levelesládánkból	77—79

K é p j e g y z é k

Baranya megyei tanácsvezetők az ECCE HOMO előtt	5
Szálkai István népszőnök sírköve	29
Menyhárt József fametszetei	42
Holló László tusrajza	46

Holló László két tusrája	47
Lengyel népi kerámiák	49
Zoltai Lajos rajza	54
Zoltai Lajos rajza	55
Szabó Pál a nagykeréki várkastély átadási, kiállításnyitási ünnepségén 1966. december 11-én	65
Jelenet a megyei általános iskolák múzeumi vetélkedőjéről. Hajdúnánás, 6. sz. Általános Iskola	72

6. SZÁM

1971. JÚNIUS

SZ. MÁTHÉ Márta: Mit keres és mit talál egy régész Hollandiában?	3—9
CSORBA Csaba: A kassai Batsányi Kör Évkönyve, 1965—1968.	10—11
BENCsik János: A Kadarcs folyó szerepe Hajdúböszörmény életében	12—13
DANIELISZ Endre: Hetipiacok, nagyvásárok Szalontán 1900 körül	14—20
SCHMIDT Egon: Kisemlős — faunisztikai adatok Debrecen környékéről és az ország néhány egyéb pontjáról bagolytáplálék-vizsgálatok alapján	21—26
MOLNÁR József: Obernyik Károly és Hajdúnánás kapcsolata	27
FOGARASSY László: Rab Ákos 1878—1925.	28—30
KOSA László: Orbán Balázs emlékezete	31—32
NAGY Imre: A romániai hajdúkról	33—34
PETHŐ Károly: Tudósítás és gondolatok a hetven éve megjelent Debreceni Képes Kalendárium első számáról	35—38
MOLNÁR Ambrus: Helytörténeti és egyháztörténeti kiállítás Hajdúhadházon	39
BENCsik János: Salétromfőzés írásos emlékei Hajdúböszörményben	40
DÖMÖTÖR Ákos: Kőtegyáni hiedelemmondák	41—43
ERDÉSZ Sándor: A „Sóstói Fajumzeum” helyzete	45—47
SCHRAM Ferenc: Bábak esküje Hajdúböszörményben	48—49
DITRÓI Béláné: A restauráló laboratórium története	50—53
CSORBA Csaba: Gondolatok a nagyvárad múzeumügyéről	54—56
FINTA István: Leghasznosabb madaraink egyike: az erdei fülesbagoly	57—61
BENCsik János: Néprajzi adatok Tiszacsegéről a boszorkányos állatok ismeretéhez	62—63
KOSA László: Balogh István tanulmánya a debreceniségről	64
BESSENYEI István: Régi idők, régi emberek	65—66
KATONA Imre: Az Esterházyak csészejé	67—68
ONOSI László: Veres Péter-emléket Balmazújvároson	69—71
DANKÓ Imre: A virág a magyar népéletben	72—75
RADO Dezső: A virág, a kert szerepe napjainkban	75—79
PAKSY Gábor: A virág, a kert, a természet és a modern városépítészet	79—87
HALMOS Béla: Növények és épületek	87—91
ÚJVÁRY Zoltán: A Sárrét folklorjáról	92—95
DANKÓ Imre: Egy szovjet finnugrisztikai folyóiratról	96—97
A Múzeumi Kurir levelesládájából	97—98
A Hajdú-Bihar megyei Múzeumbartók Köre tagjainak névsora	99—106

Ké p j e g y z é k

A megalit-sírok kísérőkerámiája kb. i. e. 2500-ból	5
Múlt századi parasztház belső	7
Rekonstruált „lakásistálló” az arnheми szabadtéri néprajzi múzeumban	8
Észak-hollandiai megalit sír	9
Erdei fülesbagoly-asio otus L.	57
Erdei fülesbagoly	58
Erdei fülesbagoly	59
Erdei fülesbagoly	60

7. SZÁM

1971. DECEMBER

SZ. KÜRTI Katalin: A kölni Wallraf-Richartz Múzeumban 1970. nyarán	3—5
A hajdúnánási Möricz Pál emlékünnepség	5
CSORBA Csaba: Magyarágkutató Magyarországon kívül 1970. gyászkrónikája	6—9
Belorusz iparművészeti kiállítás	9
Nyugdíjazási krónika	9
Kodály-emlékkiállítás a Déri Múzeumban	9
BELLÓN Tibor: Egy karcagi család sorsa a múlt század elején	10—11
Tudományos ülésszak a Hajdúsági Múzeumban	11
Li Dong Szon látogatása a Déri Múzeumban	11
KÖVER Sándor: Ady Endre Hajdúböszörményben	12—13
Előadás a színes koporsókról	13
Befejeződtek a múzeumbartói szakköri foglalkozások	13
Tudósok, gyűjtők, írók, költők című kiállításunkról	13
Szerelmem, Párizs-est a Déri Múzeumban	13
KOSA László: Eredmények és feladatok a magyarországi nemzetiségek néprajzának kutatásában	14—36
Kubai vendég a Déri Múzeumban	36
KATONA IMRE: A pápai kőedénygyár története	37—39
Ha Kc Tan látogatása a Déri Múzeumban	39
A Déri Múzeum ötvenedik évkönyve	39
A II. Debreceni Országos Nyári Tárlat a Déri Múzeumban	39
SOVÁGÓ Mihály: Madártelepítési tapasztalatok II.	40—45
Virág a képművészetben	45
Kiállítás Holló László történelmi képeiből	45
Nyakas Miklósné kiállítása	45
CSORBA Csaba: Március 15-e	46—47
Kiállítás Benkő Ferenc gyűjteményéből	45
Megjelent a hajdúböszörményi képeskönyv	47
Megjelent a hajdú-szabadságlevelek gyűjteménye	47
DANKÓ Imre: A Hajdúság néprajza	48—49
Testvérvárosaink küldöttei a Déri Múzeumban	49
Budapesti szocialista brigádok a Déri Múzeumban	49
CSORBA Csaba: Gondolatok az alföldi középkori falukutatásról	50—54
Új muzeológus a Déri Múzeumban	54
Gurzsav professzor a Déri Múzeumban	54
Derecskén tanácskoztak a földrajzi-népgyűjtők	54

Külföldi kutatók a Déri Múzeumban	54
Allandó kiállítás nyílt a nagykeréki várban — Kiss Imre beszéde	55—56
Menyhárt József hetven éves	56
Rácz Edit szobrászművész kiállítása	56
Kiállítás legújabb szerzeményekből	56
Kiev hős város című kiállítás a Déri Múzeumban	56
BELLON Tibor: „csak bűjdosás volt életünk” (karcaji feljegyzések a XVII. század végétől)	57—58
A tizedik múzeumi hónap	58
BERTÓK Lajos: „Patika a Nappál — Debreczenbenn”	59—60
A Déri Múzeum munkatársai Bulgáriában	60
TÓTH Endre: Kardos Pál halálára	61—62
Juhász Géza- emlékest a Déri Múzeumban	62
Húsz éves a Turkevei Múzeum	62
BENDA Kálmán: A szerencsi és tarcali hajdúk kiváltságlevele 1609. június 1.	63—64
Az Alföld-kutató munkaközösség megalakulása	64
Esztétikum egészség	
Az 1971. szeptember 23—24-én tartott tudományos ülészak előadásai	
DANKÓ Imre: Az esztétikum és egészség kapcsolata az urbanizációs folyamatban	65—68
SZABÓ László: Szombathely város levegőjének szennyezettsége	68—76
MORIK József: A levegőszennyezés elleni küzdelem története és eredményei Angliában	76—80
KÁROLYI György korreferátuma	80—83
TARDI Tibor: A debreceni virágkarnevál, mint az esztétikum-egészség várospolitikai eszköze	83—90
Barcsa János centenárium	90
Az őszi tárlat 1971.	90
CSORBA Csaba: Háromszéki múzeumi kiadványok	91—92
A Hajdú-Bihar megyei Múzeumbarátok Köre tagjainak névsora	93—94

K é p j e g y z é k

Patika a Nappál	60
Kardos Pál	61

8. SZÁM

1972. AUGUSZTUS

DANKÓ Imre: A mai bolgár grafika	3—6
KISS Zoltán: Könyv Holló László rajzairól és akvarelljeiről	7—8
ÚJVÁRI Zoltán: Folklorjegyzetek Grúziából	9—15
SZÜCS Sándor: Az utolsó hajdú-bihari históriásról	16—18
Nevezetesebb leletmentéseink és ásatásaink 1971-ben	18
Számottevő nemzetközi érdeklődés a Déri Múzeum régészeti gyűjteménye iránt	18
Győrössy Ilona zenetanárnő hagyatéka	18
M. KISS Pál: Gámentzy Zoltán és Imets László kiállítása	19—23
SZENTMIHÁLYI Imre: A Göcseji Falumúzeum	24—31
Új kiadványok 1971-ben	31

Személyi változások 1971-ben a Déri Múzeumban	31
Múzeumi hymen	31
A Déri Múzeum kutatói Bulgáriában	31
Gyakornokok a Déri Múzeumban	31
P. BRESTYÁNSZKY Ilona: Gádor István köszöntése	32—36
Fizetésrendezés a múzeumokban	34
VARGA Gyula: Koloncos tehét	37—39
Számszerű eredmények a Hajdú-Bihar megyei Múzeumok szervezetében 1971-ben	39
RÁCZ István: Barcsa János emlékművének leleplezése. Hajdúnánás, 1971. december 8.	40—41
BÁN Imre: Zárszó a Barcsa János emlékkönyvnyelven	42—43
Tavaszi Tárlat 1972.	43
Nagysikerű népművészeti kiállítás a Déri Múzeum rendezésében	43
BENCsik János: A halászat, csikászat és réti életmód emlékei az okleveles forrásokban	44—45
Molnár József: Két kelengyejegyzék a XVIII. század második feléből	46—50
Kolozsvári alkotópár kiállítása a Déri Múzeumban	50
Új állandó kiállítások a hajdúböszörményi Hajdúsági Múzeumban	50
Szabó Iván kiállítása Debreczenben és Hajdúböszörményben	50
CSORBA Csaba: Egy pusztuló emlékünkhöz a füzéri vár	51—52
PETHŐ Károly: A Géresi utca	54—55
A Megyei Levéltár kéziratos térképei	55
Debreceni kaleidoszkóp	55
Bolgár kutatók a Déri Múzeumban	55
SCHRAM Ferenc: A debreceni kollégium zenekarának névsora 1798-ból	56—57
Veres Péter emlékház Balmazújvárosban	57
Modern éremművészeti kiállítás a Déri Múzeumban	57
Jubileumi Holló kiállítás	57
Jelentős személyi változások 1972. első felében a Déri Múzeumban	57
NYAKAS Miklós: Néhány adalék a himnlóltás magyarországi történetéhez	58—60
DANKÓ Imre: Egy mulasztásunkról	61—63
A Hajdú-Bihar megyei Múzeumbarátok Köre tagjainak névsora	63—69

K é p j e g y z é k

Holló László: Onarckép	8
Grúz néprajzi felvételek	13
Grúz néprajzi felvételek	14
Grúz néprajzi felvételek	15
Gámentzy Zoltán: Vásárhelyi öreg fa	21
Gámentzy Zoltán: Zsögödi táj	22
Imets László: Fahúzatás	23
Imets László: Zsögöd	23
Cádor István: Fali csempe kakassal	35
Cádor István: Porcelán plasztika	36
Koloncos tehét	39
Konyári szüret	60, 63, 69, 70

BODGÁL Ferenc: Gyűjtőúton Erdős Kamillal	3—6
Múzeumi s műemléki hónap 1972	7
Megjelent a Tanulmányok Sarkad múltjából című tanulmánykötet	7
DANKÓ Imre: A pécsváradi Gerencsér Sebestyén fazekaspályázatokról	8—14
A múzeumi Kurir egyik cikke az II. Pitré című olasz folyóiratban	14
SZ. MÁTHE Márta: A múzeum az iskolában	15—16
A Múzeumbarátok Köre évi rendes közgyűlése	16
BENCSIK János: A múzeumi gondolat története Hajdúböszörményben és a félévszázados Hajdúsági Múzeumban	17—21
Két fontos helytörténeti kiadvány jelent meg a Múzeumbaráti Kör gondozásában	21
A múzeumbaráti körök első nemzetközi kongresszusa	21
TÓTH Béla: Maróthi és a magyar csillagászat	22—29
Százéves a Néprajzi és az Iparművészeti Múzeum	29
Budapesti egyetemi hallgatók tanulmányi kirándulása	29
BALÁZS ÉLTES András: A székelység népi jogéletéről	30—31
BENCSIK János: A mezőgazdasági bér munkások (szolgák, napszámosok, részesek) Hajdúnánáson és Hajdúböszörményben a XVIII—XIX. század fordulóján	32—35
Sarkadi Imre emlékkiállítás a Déri Múzeumban	35
ARADI Csaba—FINTHA István: Ritka madárfajok, szokatlan vendégek Debrecen város környékén	35—38
Népi börművesség kiállítása	38
Megjelent a Déri Múzeum 1969—70. évkönyve	39
Kondor György emlékkiállítás a Déri Múzeumban	39
A Múzeumi Kurir kötetei	39
SZABÓ István: Egy ismeretlen Mata-meiszet ürügyén	40—42
Kerényi István emlékkiállítása	42
Személyi változások a Déri Múzeumban	42
Tereprendezés a herpályi romnál	42
Néprajzi szakosztály a TIT-ben	42
PERECSENYI Sándor: A hagyományos családi ünnepek átalakulásáról Hajdú-Biharban	43—44
A debreceni könyv kiállítása	45—46
NYAKAS Miklós: Papi és tanítói fizetések 1801-ből	45—46
Új múzeumi évkönyvek	46
HALMOS Sándor: Emlékezés Brück Gyulára	47—51
BENCSIK János: Nádgazdálkodás Hajdúnánás és Hajdúböszörmény nádtermelő rétején a XVIII—XIX. század fordulóján	52—55
KILIÁN István: Dr. Bodgál Ferenc	56—58
Levéltáraink a helytörténet-kutatásért, honismereti mozgalomért	58
ÚJVÁRY Zoltán: Néprajzi gyűjtőúton Lőcse környékén	59—61
A perza birodalom fennállása 2500. évfordulójának múzeumi vonatkozásai	61
DANKÓ Imre: Christo Botev, a bolgár Petőfi	62—65
BENDEFFY László: Hajdú-bihari kéziratok térképek	66—70
É. KISS Sándor: Mit is „jelent” aratni?	71—74

A Hajdú-Bihar megyei Múzeumbarátok Köre tagjainak névsora ...	75
Neves külföldi vendégek, kutatók a Déri Múzeumban	75
Új címlapképünkről	75

K é p j e g y z é k

Hajdúhadházi cigány fódózó Ujfehértón	6
A Derecskén, 1969. december 4-én elejtett flamingó	38
Mata János Ex librise	41
Brück Gyula arcképe	49
Káplár Miklós: A Hortobágyon	51
Maghy Zoltán: Káplár Miklós portréja	74
C. Szabó Kálmán: Kapáló asszonyok	76

10. SZÁM

1972. DECEMBER

E. KISS Sándor: „Magozott barackpálinka”	3—4
A Déri Múzeum hajdúböszörményi kutatóállomása	4
A magyar vásárok néprajza c. kiállítás a Déri Múzeumban	4
Jogi-közgazgatási könyvkiállítás a Déri Múzeumban	4
ENDES Mihály: A székipcacsirta Magyarországon	5—7
NYAKAS Miklós: Régi tankönyvek a Hajdúsági Múzeum könyvtárában	8—17
Év végén bezár a Déri Múzeum	17
A Múzeumi Kurir kötetei	17
A Déri Múzeum és a Múzeumbarátok Köre postai irányítószáma	17
CSOHÁNY János: XIX. századi fegyelmi ügyek a debreceni Kollégiumban	18—35
A balmazújvárosi helytörténeti gyűjtemény sorsa	35
A Bihari Múzeum ügye	35
K. SZABÓ Irén: Mitől hangos a magyarózdai toronyaljja?	36—40
Hajdúsági helytörténeti monográfiák	40
A Bocskai István Múzeum állandó kiállításának ügye	40
KATONA Imre: A munkássá válás folyamatának főbb szakaszai Magyarországon	41—44
KISS Zoltán: A korszerűség, modernség, szépség jelentősége és a divat a képzőművészetben	45—46
Kelet-magyarországi képzőművészek kiállításán a Nemzeti Galériában	46
Új kiadványok	46
A Múzeumi Kurir 11. és 12. számáról	46
LUKÁCS László: A Hajdúság újabb néprajzi irodalmából	47—48
A Múzeumi Kurir levelesládájából	48
DANKÓ Imre: A hajdúhadházi Földi János emlék- és természettudományi állandó kiállítás	49—52
BODÓ Sándor: Debreceni vagyonleltár 1773-ból	53—57
INTON információs készülék a hortobágyi Pásztor múzeumban	57
ÚJVÁRY Zoltán: Emlékezés Diószegi Vilmosra	58—60
HETHY Zoltán—ORMOSI László: A Múzeumi Kurir I. kötet (1—10. szám) indexe	61—110

Képegyezék

A Hármas Kistűkör debreceni kiadása	9
Haynau kiáltványa a Hármas Kistűkörben	10
Gyermekrajzok Cellárius Grammatikájában	11
A Ratió Educationis címlapja	13
Táncsics Mihály Magyar Nyelvtana	15
Gönczy Pál tankönyve	16
A kilenczükü híd a század elején	52
Diószegi Vilmos gyűjtés közben	60

MÚZEUMI KURIR

Bulletin of Debrecen Patrons of Museum

Edited by Imre Dankó

Published three times a year

Ten issues constitute a volume, within which the
numeration of the individual issues is continuous
Each volume is supplemented with Contents in
Hungarian and in English as well as Indexes

Editorial Office: 4001, Debrecen, PB 61.,
Déri Muzeum, 1 Déri Square

CONTENTS

ISSUE 1.	OCTOBER, 1969.
Opening Announcement	1
Fr. Kahler: A Methodological Suggestion for Our Numismatists	3—4
The Zoltai Commemoration	5
L. Balla: Ten Years of Scrutinies Into the History of Population in Pre-Historic Hungary	6—8
A Post-Graduate at the Déri Museum	9
Preparations for the Pál Möricz Centenary	9
A. Székelyhidi: Artists' Colony in Hajdúság (Hajdúböszörmény, July—August, 1969.)	10—11
L. Bekecs: Activity in Homeland Cult at Tiszacséze	12
T. Rajkai: Urbanization and Children's Development	13—16
József Menyhárt's Exhibition in Medgyessy Hall	16
Hajdú-Bihar Museum Month, 1969.	17
A. Varga: Where Could Balmaz Stand?	18—20
Preparations for the Liberation Commemorative Exhibition	20
The Hajdú-Bihar Network of Museums	21—22
Béla Gy. Szabó's Xylographs in the Déri Museum	23
Gy. Kincses: Numismatics in Debrecen	24—25
Membership List of the Debrecen Group of the Section of Numismatics	26—27
Imre Dankó' Study-Tour in Roumania	28
On the Frontispiece of the Múzeumi Kurír	29
On Our Travelling Exhibitions	29
Membership List of the Hajdú-Bihar Society of Patrons of Museum, 1969.	30—31
ISSUE 2.	FEBRUARY, 1970.
On the 20th Anniversary of the Foundation of the Sumen Kossuth Memorial Museum	1
Plans for the Ecsedi Commemoration	1
Three Books of Interest for Patrons of Museum	1—2
On the Exhibition of Béla Gy. Szabó	2
On the Jubilee of Two Regional Historians	2
Numismatists' News	2
The Excursion of Debrecen Patrons of Museum	2—2
Reactions to One of the Events of Hajdú-Bihar Museum Month	3
New Colleagues at the Déri Museum	3
A Present by Graphic Artist Zoltán Biró	3
Chronicle, 1969.	3—4

Gy. Kincses: A Valuable Trophy	4—5
Cs. Csorba: First Impressions—First Plans	5—6
Membership List of the Hajdú-Bihar Society of Patrons of Museum	6—8
Gy. Varga: A 1806 Inventory of a Peasant's House	8—18
L. Sági: The Tatay House	19—20
S. Kóvér: Sámuel Kazinczi	21—23
B. Tóth: A Printed Work by Mihály Polgári	23—25
E. Tóth: Two Letters by Pál Möricz to Gábor Oláh	25—28
Fr. Kahler: Numismatics as Science	28—29
I. Dankó: An Interesting Book on Hajdú Ethnic Unit	29—31
S. Szamosújvári: On the Organization and Activity of the Society of Patrons of Museum	31—32
M. Lovas: On the Scientific Exploration of the Hortobágy	32—33
S. Nagy: Highwaymen's Slang in the 18th Century	34—36
Liberation Commemorative Exhibition at the Déri Museum	36
The 18th National Competition of Ethnography and Dialectology	36

Illustrations'

Sándor Sajó's House; 31, Sziget Street (1940)	18
The Tatay House	20
Sámuel Kazinczi's Tombstone in Hajdúböszörmény Eastern Cemetery	21
Portrait of Stanislav Socivica, Hajduks' Captain	30

ISSUE 3.

JULY, 1970.

E. Tóth: Gábor Oláh's Essay on Pál Möricz, the Writer of Hajdúság	3—6
I. Retegyi: Ferenc Karacs School Museum in Püspökladány	6—9
Gy. Soós: Károly Dosnyai (1815—1850?)	9—14
New Colleague at the Déri Museum	14
Imre Dankó's Lectures at Szolnok	14
K. Szabó: The Apiary of Debrecen Academy of Agriculture	15—18
István Senyei Oláh Commemorative Exhibition in the Déri Museum	19
I. Szendrey: A Case of Accepting Perpetual Serfdom at Nagyszalonta in 1628.	19
S. É. Kiss: Sámuel Kiss (1802—1863), Cabinetmaker and Purist	20—30
B. Ditrói: On the Work at Instaurators' Laboratories	31—33
Debrecen Spring Exhibition	33
Economists' Congress at the Déri Museum	33
Cs. Csorba: Hajdúböszörmény Hajduks' 1670. Letter of Complaints	34
Conference on Developing Hajdúböszörmény Hajdúsági Museum	34
P. Németh: The Exploration of Szabolcs Earthwork	35—38
Session of Hajdú-Bihar County Educational Council	38
Cs. Csorba: Sárrét Days	39—40
Congress of the Hungarian Society of Numismatics	40
Second Vehicle at the Déri Museum	40
The Presentation of József Bényei's Poems at the Déri Museum	40
G. E. Kapusi: Theatrical Curios in the Déri Museum	41—43

A New Exhibition at the Hortobágy Shepherds' Museum	43
In Memoriam	43
Kőrös District News of Homeland Cult	43
Membership List of the Hajdú-Bihar Society of Patrons of Museum	44—46
I. Balassa: Péter Veres, 1897—1970	46—49
K. Pethő: Csanak Street—Csanak House	49—51
K. Pethő: Protection of Historic Monuments	51—52
L. Káplár: Chemical and Instrumental Analyses in Archeology and Numismatology	52—55
M. Sóvágó: Experiences in Birds' Acclimatization I.	55—59
I. Dankó: Two Books on Popular Pottery from Neighbouring Countries	59—60
I. Dankó: Szovát Pottery	60—62
Our Letter—Box	62—63
Debrecen—Hosszúpályi Congress of Regional History and Homeland Cult	63
National Congress of Director of Museums	63
Liberation Commemorative Exhibition	64

Illustrations

Portrait of Pál Möricz	1
Hajdúnánás Calvinist Church	2
Dosnyai: Liszt 1848. National Gallery, Budapest	11
Dosnyai: István Szoboszlai Papp, c. 1837, Déri Museum Debrecen	12
Dosnyai (?): Old Woman, 1838, Déri Museum, Debrecen	13
Exploration of Szabolcs Earthwork	35
Exploration of Szabolcs Earthwork	36
Exploration of Szabolcs Earthwork	37
Péter Veres, 1957, bronze, life-size by Árpád Somogyi, in the Déri Museum	47
Szovát Pottery	61

ISSUE 4.

OCTOBER, 1970.

Gy. Varga: How Vermouth Is Made	1—3
D. Nagy: On Collecting Bookplates	3—15
János Molnár Visits Álmósd Kölcsény Memorial House	15
J. Bencsik: Hairdoes in Polgár	16—20
M. Sándor: Wooden Grave—Posts in Berettyóújfalu	21—28
Rudnay Memorial Exhibition in the Déri Museum	28
K. Szabó: The Teaching of Apiculture at Debrecen Calvinist College Trainees at the Déri Museum	29—32
The Tokaj Exhibition of Gyula Madarász and István Nagy	32
The Trans—Tisza Congress of Intelligentsia at the Déri Museum	32
A Joint Exhibition of the Déri Museum and Debrecen University Library	32
New Colleagues at the Déri Museum	32
I. Retteg: Two Letters by a Hungarian Woman from Prussia in 1866	33—35
S. Nagy: Hora's Peace Proposing Articles	35—36
K. Sz. Kürti: Three Letters on Ferenc Medgyessy	37—38

Gyula Kállai Visits the Déri Museum	38
K. Pethő: To Professor Gábor Oláh	39
The Hungarian Academy of Sciences Trans—Danubia Research Institute and the Déri Museum Joint Session of Regional Research in Debrecen	39
L. Balla: On the Latest Achievements of Exploring Savaria	40—42
István Ecsedi Bulgaro—Hungarian Commemoration Postponed	42
S. Szamosújvári: The Neighbourhood of Csokonai's Tomb Converted Into a Park	43
Preparations for the Museum Month	43
Cs. Csorba: The 1928. Case of Our Decaying Mediaeval Relics	44—45
Exhibitions in Hajdúszoboszló István Bocskai Museum	45
L. Fogarassy: Kálmán Verbőczy	46—47
I. Dankó: An English Brother and an American One of the Múzeumi Kurir	48—50
The Annual Congress of the Hungarian Society of Ethnography at Szentendre	50
„The Ethnology of Hajdúság”; a Lecture at the Debrecen Summer Vacation Course	50
Marked Expansions in Debreciana Collection of the Déri Museum	50
Second National Summer Exhibition	50
Hajdúböszörmény Artists' Colony Visit the Déri Museum	50
I. Dankó: A Book on Palermo Ceramics	51—52
The Case for a Bihar Museum	52
I. Dankó: „Abara” in Hajdúböszörmény?	52—57
Our Letter—Box	57—58
Membership List of the Hajdú-Bihar Society of Patrons of Museum	58—59

Illustrations

A Winepress from Nagyléta	2
Pegasus, xylograph by József Menyhárt	4
Woman's Head With Pidgeon, xylograph by József Menyhárt	6
Ildikó, xylograph by József Menyhárt	8
Emese, xylograph by József Menyhárt	10
Exl. Kongr. xylograph by József Menyhárt	12
Cliche with Coat-of-Arms	13
Magyarvalkó, Calvinist Church, xylograph by Sándor János Nagy	14
Christianorum arma pax est. Xylograph by István Drahos	15
Berettyóújfalu, „Téglapart” Cemetery, 1968.	22
Pedestalled Stied Barn (Sketch)	53
Two—Piece Hack from Hajdúböszörmény (Sketch)	54
Sándor Szabó's Hack	55
Sándor Szabó's Hack	56
„Abara” Hack	57

ISSUE 5.

MARCH, 1971

L. Földes: Finno-Ugrian Congress, Museums, Exhibitions in Estonia	1—4
Cs. Csorba: The Yearbook of a Trans—Tisza Museum Celebrating Ist Centenary	4—5

Representatives of Baranya County Council Visit the Déri Museum Museum Month, 1970	5
Urbanization and Horticulture	6
Miskolc Ottó Herman Museum in Debrecen	6
T. Zádor: The Role of Sports in the Social Life of Northern Hungary and County Borsod	7—11
Lecture on Museology for Public Educators	11
The Case of Hajdúnánás Monography	11
László Félegyházy's Exhibition in Medgyessy Hall	11
The 20th Year of Alföld	11
Trainee at the Déri Museum	11
On the Death of Endre Borbély	11
F. Bogdál: Marci Vidróczy in the Popular Tradition of Northern Hungary	12—16
S. Bodó: On the Problems of Exploring Animal—Breeding in Bodrogköz	17—21
New Museologist at the Hajdúsági Museum	21
Imre Dankó's Study Tour in Poland	21
Exhibition of Museum Posters and Placards at the Déri Museum	21
I. Kilián: The Frist Dramatic Relic of Nicolas—Cult in Hungary	22—28
Overall Record in the Number of Visitors at Hajdú-Bihar County Museums	28
On Our New Frontispiece	28
I. Dankó: A Curious Tombstone in Böszörmény Cemetery	29—32
It's Useful To Know	32
J. Bencsik: Documentary Material on the Reconstruction of the Equipment of Tiszacsége Serf's Cottage	33—34
National Congress of Directors of Museums to Be Held in Debrecen	34
Fr. Kahler: On the Question of 16th Century Forgery	35—40
Balmazújváros Hat and Hatter in the Central Ethnographical Review of Poland	40
Sectional Activity of the Society of Patrons of Museum	40
D. Nagy: Once Again on Collecting Bookplates	41—42
S. Szűcs: An Itinerant Fiddler's Memory	43—44
Z. Kiss: Thoughts Concerning Fine Arts	45—47
I. Dankó: An Interesting Branch of Folk Art in Poland	48—49
J. Csohány: People of Old—Lots of Old (Perusing the Debrecen Calvinist Register of Deaths)	50—52
Table of Contents, Summary	52
I. M. Nepper: Archeologist with an Eye on Ethnography on Find—Saving Missions and Excavations	53—56
S. Szabó: Gyula Juhász's Operetta „Atalanta” in Debrecen	57—60
A. Molnár: Dr. Földi's Sepulchral Monument Transferred Again	61—63
I. Dankó: On the Death of Pál Szabó	64—66
Replicas in Museums	66
Subscriptions for Muzsák Múzeumi Magazin	66
Á. Dömötör: Lajos Ungvári's Tales	67—69
Membership List of the Hajdú-Bihar Society of Patrons of Museum	70—71
Museum Quiz—Highly Popular	72

Final Results in Hajdú-Bihar County Section of 1970 National Competition of Ethnography	73
I. Dankó: On Péter Veres's Connections with the Déri Museum	73—76
A Few Words on Pál Möricz „Senior”	76
Our Letter—Box	77—79

Illustrations

Representatives of Baranya County Council in front of „Ecce Homo”	5
Tombstone of Popular Orator, István Szalkai	29
Xylographs by József Menyhárt	42
Tint—Drawing by László Holló	46
Two Tint—Drawings by László Holló	47
Popular Ceramics from Poland	49
Drawing by Lajos Zoltai	54
Drawing by Lajos Zoltai	55
Pál Szabó at the Inauguration Ceremony of the Castle of Nagykeréki, 11th December, 1966.	65
Museum Quiz for Hajdú-Bihar Junior School Pupils at Hajdúnánás; Hajdúnánás No 6 Junior School	72

ISSUE 6.

JUNE 1971.

M. Sz. Máthe: Archeologist in Holland; What She Looks For and What She Finds	3—9
Cs. Csorba: Kassa Batsányi Circle's Yearbook, 1965—1968	10—11
J. Bencsik: The Role of River Kadarcs in the Life of Hajdúböszörmény	12—13
E. Danielisz: Weekly Markets, Fairs at Szalonta Around 1900	14—20
E. Schmidt: Small Mammals—Faunistic Data About Debrecen and Some Other Places of the Country on the Basis of Analyses of Owl Feeding Stuffs	21—26
J. Molnár: Károly Obernyik's Connections with Hajdúnánás	27
L. Fogarassy: Akos Rab, 1878—1925.	28—30
L. Kósa: Balázs Orbán's Memory	31—32
I. Nagy: On Haiduks in Roumania	33—34
K. Pethő: Report and Some Thoughts Concerning the Frist Issue of Debrecen Picture Calendar, First Published 70 Years Ago	35—38
A. Molnár: Regional and Ecclesiastical History Exhibition at Hajdúhadház	39
J. Bencsik: Documents on Saltpetre Production in Hajdúböszörmény	40
Á. Dömötör: Beliefs and Legends at Kötegyán	41—43
S. Erdész: On the Condition of „Sóstó Village Museum”	45—47
F. Schram: Midwives' Pledge in Hajdúböszörmény	48—49
B. Ditrói: The Story of the Instaurators' Laboratory	50—53
Cs. Csaba: Thought Concerning the Case of Nagyvárad Museum	54—56
I. Fintha: One of Our Most Useful Birds: the Long—Eared Owl	57—61
J. Bencsik: Ethnographical Data on Tiszacsége: A Contribution to the Knowledge of Magic Animals	62—63
L. Kósa: István Balogh's Essay on Debrecenism	64

I. Bessenyei: Old Times—Old People	65—66
I. Katona: The Esterhazys' Cap	67—68
L. Onosi: Péter Veres Memorial Evening at Balmazújváros	69—71
I. Dankó: Flower in Hungary's Popular Life	72—75
D. Radó: Flowers and Gardens in Our Days	75—79
G. Paksy: Flowers, Gardens, Nature and Modern Town—Planning	79—87
B. Halmos: Plants and Buildings	87—91
Z. Újváry: On the Folklore of the Sárret	92—95
I. Dankó: A Finno-Ugric Review in the USSR	96—97
Our Letter—Box	97—98
Membership List of the Hajdú-Bihar Society of Patrons of Museum	99—106

Illustrations

Companion Ceramics in Megalithic Tombs, cc. 2500 BC.	5
Peasant's House Interior in the 19th Century	7
„Dwelling Stable“ (reconstructed) at Arnhem Open—Air Ethnographical Museum	8
Megalithic Tomb in Northern Holland	9
Long—Eared Owl—Asio Otus L.	57
Long—Eared Owl	58
Long—Eared Owl	59
Long—Eared Owl	60

ISSUE 7.

DECEMBER 1971.

K. Sz. Kürti: In Cologne Walraff—Richartz Museum, In Summer, 1970.	3—5
Pál Mórincz Memorial Celebration at Hajdúnánás	5
Cs. Csorba: Hungarological Explorations—Outside Hungary	6—9
In Memoriam	9
Belorussian Applied Arts Exhibition	9
Retirements	9
Kodály Memorial Exhibition in the Déri Museum	9
T. Bellon: A Karcag Family's Lot Early in the 19th Century	10—11
Scientific Sessions at the Hajdúsági Museum	11
Li Dong Son Visits the Déri Museum	11
S. Kövér: Endre Ady at Hajdúböszörmény	12—13
Leoture on Coloured Coffins	13
Special Group Exercises of Patrons of Museum Ended	13
On Our Exhibition: „Scholars, Collectors, Writers, Poets“ „Paris—My Love“—An Evening at the Déri Museum	13
L. Kósa: Achievement and Further Tasks of Ethnographical Research of Nationalities in Hungary	14—36
Cuban Visitors at the Déri Museum	36
I. Katona: The History of Pápa Pottery	37—39
Ha Ke Tan Visits the Déri Museum	39
The 50th Yearbook of the Déri Museum	39
Second Debrecen National Summer Exhibition in the Déri Museum	39

M. Sóvágó: Experiences in Birds' Acclimatization II. Flowers in the Fine Arts	40—45
A László Holló Exhibition (Historical paintings)	45
Mrs. Miklós Nyakas Exhibition	45
Exhibition of Ferenc Benkő's Collection	45
Cs. Csorba: March 15	46—47
Hajdúböszörmény Picture Book Published	47
Collected Haiduks Charters Published	47
I. Dankó: The Ethnography of the Hajdúság	48—49
Delegates from Sister—Towns at the Déri Museum	49
Budapest Socialist Brigades at the Déri Museum	49
Cs. Csorba: Thoughts Concerning Medieval Village Explorations on the Great Hungarian Plain	50—54
New Museologist at the Déri Museum	54
Professor Gurzav at the Déri Museum	54
Derecke Meeting of Explorers of Geographical Names	54
Foreign Scholars at the Déri Museum	54
A Permanent Exhibition at the Castle of Nagykereki Imre Kiss's Inaugural Speech	55—56
József Menyhart — 70 Years Old	56
The Exhibition of Sculptress Edith Rácz	56
Our Latest Acquisitions (exhibition)	56
A Hero Town: Kiev — Exhibition in the Déri Museum	56
T. Bellon: „Only Hiding Was Our Life“ — Karcag Records from the Late 17th Century	57—58
The 10th Museum Month	58
L. Bertók: „Pharmacy Under the Sign of the Sun — in Debrecen“ Our Colleagues in Bulgaria	59—60
E. Tóth: On the Death of Pál Kardos	60
Géza Juhász Memorial Evening at the Déri Museum	61—62
20 Years of Turkeve Museum	62
K. Benda: Szerencs and Tarcal Haiduks' Charter, 1 June 1609. Alföld Exploring Panel Founded	63—64
Aesthetic Quality—Health Lectures at the Scientific Sessions on 23—24 September 1971. I. Dankó: Aesthetic Quality and Health in the Process of Urbanization	65—68
L. Szabó: Air—Pollution in Szombathely	68—76
J. Mórincz: The History and the Achievements of Anti—Air— Pollution Measures in England	76—80
Contribution by Gy. Károlyi	80—83
T. Tardi: Debrecen Flower Carnival — Town—Community Instrument in Aesthetic Quality and Health	83—90
János Barcsa — Centenary	90
Autumn Exhibition, 1971.	90
Cs. Csorba: Museological Publications from Háromszék	91—92
Membership List of the Hajdú-Bihar Society of Patrons of Museum	93—94

Illustrations

The Pharmacy Under the Sign of the Sun	60
Pál Kardos	61

I. Dankó: Bulgarian Graphic Art Today	3—6
Z. Kiss: A Book on László Holló's Drawings and Water—Colours	7—8
Z. Újváry: Folklore Reports from Georgia	9—15
S. Szűcs: On the Last Chronicler of Hajdú-Bihar	16—18
In Memoriam, 1971.	18
Findings—Saving Explorations and Excavations in 1971.	18
Great International Interest in the Déri Museum's Archeological Collection	18
The Bequest of Music—Mistress, Ilona Győrössy	18
P. M. Kiss: The Exhibition of Zoltán Gámentzy and László Imets	19—23
I. Szentmihályi: Göcsej Village Museum	24—31
New Publications in 1971.	31
Changes in the Déri Museum Staff	31
Museum Hymen	31
Explorers from the Déri Museum in Bulgaria	31
Trainees at the Déri Museum	31
J. P. Brestyánszky: Greeting István Gádor	32—36
Salary Reform at the Museums	34
Gy. Varga: Clogged Cow	37—39
Particulars on the Hajdú-Bihar County Museum Network in 1971.	39
I. Rácz: János Barcsa Monument Unveiled, Hajdúnánás, December 8, 1971.	40—41
I. Bán: Closing Speech at János Barcsa Memorial Celebration	42—43
Spring Exhibition, 1972.	43
Folk Art Exhibition at the Déri Museum	43
J. Bencsik: On Some Traces of Fishing, Loach—Catching and Meadow—Life in Document Sources	44—45
J. Molnár: Two Trousseau Inventories from the Second Half of the 18th Century	46—50
Kolozsvár Artists' Exhibition in the Déri Museum	50
New Permanent Exhibitions in Hajdúböszörmény Hajdúsági Museum	50
Iván Szabó's Exhibition in Debrecen and Hajdúböszörmény	50
Ks. Csorba: A Decaying Historic Building: Füzér Castle	51—53
C. Pethő: Géresi Street	54—55
Manuscript Maps in the County Archive	55
Debrecen Kaleidoscope	55
Bulgarian Research—Workers in the Déri Museum	55
F. Schram: List of Members for the Orchestra of Debrecen College, from 1798.	56—57
Péter Veres Memorial House at Balmazújváros	57
Exhibition of Modern Coinage in the Déri Museum	57
Holló Jubilee Exhibition	57
Significant Changes in the Staff of the Déri Museum in the First Half of 1972.	57
M. Nyakas: Contributions to the History of Small—Pox Vaccination in Hungary	58—60
I. Dankó: A Negligence of Ours	61—63
Membership List of the Hajdú-Bihar Society of Patrons of Museum	63—69

László Holló: Self—Portrait	8
Ethnographical photos from Georgia	13
Ethnographical photos from Georgia	14
Ethnographical photos from Georgia	15
Zoltán Gámentzy: Old Tree at Vásárhely	21
Zoltán Gámentzy: Zsögöd Landscape	22
László Imets: Wood on Tow	23
László Imets: Zsögöd	23
István Gádor: Tile with Cock	35
István Gádor: Porcelain Plastics	36
Clogged Cow	39
Harvest vine at Konyár	60, 63, 69, 70

F. Bodgál: Collecting Materials with Kamill Erdős	3—6
Museum and Art Monument Month, 1972.	7
Studies on Sarkád's Past Published	7
I. Dankó: On Pécsvárad Sebestyén Gerencsér Pottery Competition	8—14
An Article of Muzeumi Kurir in the Italian Review Il Pitre	14
M. Sz. Máthé: Museum at School	15—16
Annual Congress of Patrons of Museum	16
J. Bencsik: The History of the Museum Idea at Hajdúböszörmény and in the 50—Year—Old Hajdúsági Museum	17—21
Two Regional History Publications of the Society of Patrons of Museum	21
B. Tóth: Maróthi and Hungarian Astronomy	22—29
The Centenary of the Museum of Ethnography and the Museum of Applied Arts	29
Study Tour of Budapest Undergraduates	29
A. Eltes Balás: Popular Law and the Life of the Széklers	30—31
J. Bencsik: Agricultural Labourers (Serfs, Day-Men, Share—Croppers) in Hajdúnánás and Hajdúböszörmény at the Turn of the 18th and 19th Centuries	32—35
Imre Sarkadi Memorial Exhibition in the Déri Museum	35
Cs. Aradi — I. Fintha: Rare Birds, Unusual Visitors in the Neighbourhood of Debrecen	36—38
Exhibition of Popular Leather Works	39
1969—70. Yearbook of the Déri Museum Published	39
György Kondor Memorial Exhibition in the Déri Museum	39
Muzeumi Kurir Volumes	39
I. Szabó: On the Occasion of an Unknown Mata—Engraving	40—42
István Kerényi Memorial Exhibition	42
Changes in the Déri Museum Staff	42
Fieldwork at Herpály Ruins	42
Section of Ethnography in the Society for Disseminating Knowledge (TIT)	42
S. Perecsényi: On the Changes in Traditional Family Celebrations in Hajdú-Bihar	43—44
An Exhibition of the Debrecen Book	44
M. Nyakas: Clerics' and Teachers' Salaries in 1801	45—46
New Museum Yearbooks	46
S. Halmos: Gyula Brück's Memory	47—51

J. Bencsik: Reed and Reed—Growing on Hajdúnánás and Hajdúböszörmény Meadows at the turn of the 18th and 19th Centuries	52—55
I. Kilián: Dr. Ferenc Bodgál	56—58
Archives for Regional History Research and Homeland Cult	58
Z. Újvári: Collecting Ethnographical in Lőcse's Neighbourhood	59—61
Museological Implications of the 2500th Anniversary of the Persian Empire	61
I. Dankó: Christo Botev, the Petőfi of the Bulgarians	62—65
L. Bendefy: Manuscript Maps in Hajdú-Bihar	66—70
S. E. Kiss: What Does Verb 'Aratni' (to reap) „MEAN”?	71—74
Membership List of the Hajdú-Bihar Society of Patrons of Museum	75
Prominent Foreign Visitors and Research—Workers at the Déri Museum	75
On Our New Frontispiece	75

Illustrations

Hajdúhadház Gypsy Mender at Újfehértó	6
The Flamenco Brought Down at Derecske, 4 December 1969.	35
The Bookplate of János Mata	41
Gyula Brück's Portrait	49
Miklós Káplár: Hortobágy	51
Z. Maghy: Miklós Káplár's Portrait	74
K. G. Szabó: Hoeing Women	76

ISSUE 10.

DECEMBER, 1972.

S. E. Kiss: „Stoned Apricot Brandy”	3—4
The Research Station of the Déri Museum at Hajdúböszörmény	4
The Ethnography of Hungarian Markets Exhibition in the Déri Museum	4
Books on Law and Administration — Exhibition in the Déri Museum	4
M. Endes: Skylarks in Hungary	5—7
M. Nyakas: Old Schoolbooks in the Library of the Hajdúsági Museum	8—17
Déri Museum Closes Down at the End of the Year	17
Múzeumi Kurír Volumes	17
Postal Code Number of the Déri Museum and the Society of Patrons of Museum	17
J. Csohány: Disciplinary Cases at Debrecen College in the 19th Century	18—35
The Balmazújváros Regional History Collection's Lot	35
The Case of Bihar Museum	35
I. K. Szabó: What Resounds at the Foot of Magyarózd Tower	36—40
Regional History Monographies of Hajdúság	40
The Case of the Permanent Exhibition of the Bocskai Museum	40
I. Katona: Major Stages in the Process of Becoming a Worker in Hungary	41—44
Z. Kiss: Modernness, Modernity, and the Significance of Beauty and Fashion in Fine Arts	45—46

Artists of Eastern Hungary — Exhibition at Budapest	
National Gallery	46
New Publications	46
On Issue 11 and Issue 12 of Múzeumi Kurír	46
L. Lukács: From the Latest Ethnographical Literature of the Hajdúság	47—48
Our Letter-Box	48
I. Dankó: Hajdúhadház János Földi Permanent Memorial and Natural Science Exhibition	49—52
S. Bodó: A Debrecen Inventory from 1773.	53—57
INTON — Information Apparatus in Hortobágy Sepherd Museum	57
Z. Újvári: Vilmos Diószegi's Memory	58—60
Z. Héthy-L. Ormosi: Index of „Múzeumi Kurír” Vol. I. (1—10. Issues)	61—110

Illustrations

Debrecen Publication of Hármás Kistükör	9
Haynau's Declaration in Hármás Kistükör	10
Children's Drawings in Cellárius' Grammatika	11
Ratio Educationis' Frontispiece	13
Mihály Táncsics's Magyar Nyelvtan (Hungarian Grammar)	15
Pál Gönczy's Textbook	16
Hortobágy Bridge at the Beginning of the Century	52
Vilmos Diószegi Collecting Material	60

DOMOTÓR AKOS	5:67—69, 6:41—44
Dukov, Ljubomir	7:26
Dziekanski, Tadeus	5:40
Égerházi Imre	1:10
Elek Sándorné	7:45, 8:57
ENDES MIHÁLY	10:5—7
Erdélyi Gizella	7:9
ERDESZ SÁNDOR	6:54—47
Erdős Kamill	9:3—7
Falzone, Gaetano	9:14
Fekete Antalné	8:31
Fekete Lajos	2:4
H. Fekete Péter	9:17—21
Feketéné Molnár Erzsébet	1:21, 9:16
Fél Edit	7:9
Félegyházy László	5:11
Felhösi Sándor	1:22
Ferenczi Imre	2:4
Ferenczy Júlia	8:50
Fettich Nándor	8:18
Filipovic, Milenko S.	2:3, 7:9
FINTHA ISTVÁN	6:57—61, 9:36—39
FOCARASSY LÁSZLÓ	4:46—47, 6:28—30
FÖLDES LÁSZLÓ	5:1—3
Földi János	5:61—63, 10:49—52
Fülöp Lajos	7:5
Gádor István	8:32—34
Cámentzy Zoltán	8:19—23
Carleanu, S. I.	6:33—34
Céder Ildikó	8:57, 8:42
Genthon István	2:3
CERE SEBESTYÉN	3:62—63
Gerencsér Sebestyén	9:8—14
CERGELYNÉ	
KAPUSI ERZSÉBET	3:41—43
Gergelyné Kapusi Erzsébet	1:20—21, 2:36, 3:64, 7:60, 8:31
Gönyei Antal	1:5, 8:50
Grbic, Miodrag	2:3
Gulyás Ferenc	1:21
Cunda Béla	1:5, 7:11, 26
Gurzsv B.	7:54
Gyarmati József	4:50, 7:11, 22
Gyarmati Kálmán	7:9
Hadasné Tóth Mária	1:21, 8:31
Ha Ke Tan	7:39
HÁLMOS BÉLA	6:87—91
Halmos Béla	5:6
HÁLMOS SÁNDOR	9:47—51
Harmat László	5:6
Hegedűs Mária	7:5

HÉTHY ZOLTÁN	10:61—109
Héthy Zoltán	4:32, 8:31
Hoffmann Tamás	2:4
Holló László	5:45—47, 7:45, 8:7—8, 57
Horváth István	10:36—40
Huszár Lajos	1:4
Ikvai Nándor	2:4
Imets László	8:19—23
Implom József	2:2
Józsa János	1:10
Juhász Gyula	5:57—63
Juhász Imre	1:21, 4:45
Julow Viktor	7:56
KAHLER FRIGYES	1:3—4, 2:28—29, 5:35—40
Kalicz Nándor	7:11
Kállai Gyula	4:38
KÁPLÁR LÁSZLÓ	3:52—55
Kardos Pál	7:61—62
KÁROLYI GYÖRGY	7:80—83
KATONA IMRE	6:67—68, 7:37—39, 10:41—44
Katona Imre	9:29
Kazinczi Sámuel	2:21—23
Kecskés József	7:9
Kerényi István	9:42
Keresztury Dezső	7:9
Kigyós Sándor	1:5
KILIÁN ISTVÁN	5:22—28, 9:56—58
Kilián István	5:6
KINCSES GYULA	1:24—25, 2:4—5
Kis Sámuel	3:20—30
Kisdéginé Kirimi Irén	1:23
Kiss András	1:21
KISS IMRE	7:55—56
Kiss Imre	4:50, 7:26, 10:46
M. KISS PÁL	8:19—23
É. KISS SÁNDOR	3:20—30, 9:71—74, 10:3—4
Kiss Tünde	1:21, 8:31
KISS ZOLTÁN	5:45—47, 8:7—8, 10:45—46
Kiszely István	2:2
Kodály Zoltán	7:9
Kodály Zoltánné	7:9
Kohán György	4:43
Komáromy József	2:4
Komoróczy György	1:5, 8:31, 54—55, 9:7, 66—70, 10:40, 46
Kondor György	9:39
KÓSA LÁSZLÓ	6:31—32, 64, 7:14—20
Kovács Imre	3:33
Kovácsné Farkas Teréz	1:21
KÖVÉR SÁNDOR	2:21—23, 5:77, 6:97—98, 7:12—13
Kurucz Albert	8:43
Lajos Árpád	5:6

Lakatos László	2:3
László Gyula	4:28, 8:31
Lengyel Sándorné	1:22
Letényi Árpád	5:6
Lévai Sándor	7:11
Li Dong Szon	7:11
Ligeti Erika	8:57
Lisztes Ferenc	8:31
LOVAS MÁRTON	2:32—33
Lovas Márton	7:55, 8:31, 9:16
Lovric, Ivan	2:29
LUKÁCS LÁSZLÓ	10:47—48
Lükő Gábor	7:9
Madarasi Attila	3:33
Madarász Gyula	1:10, 4:32
Maghy Zoltán	1:10
Major Gyula	2:6
Markovics Éva	4:32
Maróthi György	9:22—29
Masits László	1:21
Mata János	9:40—42
Matvovszky Olga	4:32
Medgyessy Ferenc	4:37—38
Menyhárt József	1:16, 29, 7:56
Mesterházy Károly	1:9, 21, 2:3, 9:7, 69
Mészáros Károly	7:58
Mihalik Sándor	2:4
Mihalkó Zoltán	5:40
Miklós Róbert	9:35
Miskolczyné Z. Horváth Piroska	1:22
Módy György	1:5, 21, 3:18, 8:31, 9:7, 67—68, 75
MÓDYNÉ NEPPER IBOLYA	5:53—56
Módyné Nepper Ibolya	1:21, 2:6, 7:11, 8:50
MOLNÁR AMBRUS	5:61—63, 6:39
Molnár János	4:15
MOLNÁR JÓZSEF	6:27, 7:23—26
Molnár József	7:5
Móricz Pál	1:9, 2:25—28, 7:5
Móricz Pál, idősb.	5:76
MÓRIK JÓZSEF	7:76—80
Morvay Péter	7:9
Nagy Árpád	8:57
NAGY DEZSŐ	4:3—15, 5:41—42
Nagy Ernő	1:10
Nagy Gyuláné	9:69—70
Cs. Nagy Ibolya	4:32
Nagy Imre	6:33—34
Nagy István	4:32
Nagy Pál	1:10
NAGY SÁNDOR jogász	2:34—36, 4:35—36
Nagy Sándor restaurátor	1:21
Nagy Zoltán	7:27—36

Nagy Czirok László	3:43
Nagyházy János	1:25
Németh Elek	1:21
NÉMETH PÉTER	3:35—38
NYAKAS MIKLÓS	8:58—60, 9:45—46, 10:8—17
Nyakas Miklós	5:21, 7:11, 26, 8:50
Nyakas Miklósné	4:43, 7:45
Obernyik Károly	6:27
Oláh Gábor	2:25—28, 3:3—6, 4:39
ONOSI LÁSZLÓ	6:69—71
Onosi László	7:56, 8:57
Orbán Balázs	6:31—32
ORMOSI LÁSZLÓ	10:61—109
Ormosi László	2:3, 8:31
Ortutay Gyula	4:50
PAKSY GÁBOR	6:79—87
Paksy Gábor	5:6
Pál Gyula	1:10
Pallás Judit	8:57
Papazjan, Sziranus	7:26, 8:55
Papi Lajos	1:5, 10
Papp Erzsébet	8:31
Papp János	10:46
Pappné Szalay Emőke	8:43, 57, 9:42
Patay Mária	4:32
Peate, Iorwerth C.	7:9
PERECSENYI SÁNDOR	9:43—44
Perecsényi Sándor	9:16
Péter László	7:5
Peterscsák Tivadar	5:11
PETHŐ KÁROLY	3:49—52, 4:39, 6:35—38, 8:54—55
Pethő Károly	9:16
Pethő Sándor	1:21
Plicková, Ester	3:59—60
Pogány Ö. Gábor	1:23, 8:50, 9:39
Polgári Mihály	2:23—25, 5:77
Popova, Evgenia	8:55
Popovszki, Iván	2:1, 7:26, 8:55
Preczner Gáborné	9:47
Puskás Tibor	4:32, 8:31
Rab Ákos	6:28—30
Rácz Edit	7:56
RÁCZ ISTVÁN	8:40—41
Rácz István	1:5, 5:11, 7:90, 10:40
RADÓ DEZSŐ	6:75—79
Radó Dezső	5:6
RAJKAI TIBOR	1:13—16
Rajkai Tibor	1:21, 8:63, 9:16
RETTEGI ISTVÁNNE	3:6—9, 4:33—35
Rettegi Istvánné	1:22
Rimóczi Lajos	5:43—44
Rudnay Gyula	4:28

Sajti Julianna	8:57
Salamon Anikó	4:32
SÁNDOR MIHÁLYNÉ	4:21—28
SÁPY LAJOS	2:19—20
Sárdy Brutusz	7:9
Sarkadi Imre	9:35
Sarkadiné Hárs Éva	2:4
Scherer Ferenc	2:2
Scheufler, Vladimir	3:59—60
SCHMIDT, EGON	6:21—26
SCHRAM FERENC	6:48—49, 8:56—57
SCHROTT KÁROLY	3:63
Senyei Oláh István	3:18
Soltész Albert	1:10
Solymár István	10:46
SOÓS GYULA	3:9—14
Soós Judit	1:21
SÓVÁGÓ MIHÁLY	3:55—59, 7:40—45
Sóvágó Mihály	9:16
Stasna, Ida	8:31
Suri János	1:21
Gy. Szabó Béla	1:23, 2:2, 4, 8:50
K. Szabó Irén	10:36—40
SZABÓ ISTVÁN	9:40—42
Szabó István	2:4
Szabó Iván	8:50
Szabó József	4:32
SZABÓ KÁROLY	3:15—18, 4:29—32
SZABÓ LÁSZLÓNÉ	7:68—76
Szabó Pál	5:64—66, 7:9
SZABÓ SÁNDOR	5:57—63, 7:27—36
Szabóné Holopovits Erzsébet	1:22
SZABÓNÉ MÁTHÉ MÁRTA	6:3—9, 9:15—16
SZAMOSÚJVÁRI SÁNDOR	2:31—32, 4:43
Szamosújvári Sándor	1:5
Szántó György	2:1
Székely György	1:5, 7:90
SZÉKELYHIDI ÁGOSTON	1:10—11
Székelyhidi Ágoston	4:50
Székessy Vilmos	7:9
SZENDREY ISTVÁN	3:19
Szendrey István	1:5, 7:11, 47, 10:40
Szentgyörgyi János	2:3
SZENTMIHÁLYI IMRE	8:24—31
Szilágyi Elek	1:10
Szima Magdolna	9:42
Szlávik Lajos	1:10
Szodoray Lajos	7:45
Szőke Csabáné	8:31
SZÖLLŐSINÉ KÜRTI KATALIN	4:37—38, 7:3—5
Szöllősiné Kürti Katalin	3:14, 7:26, 10:46
Szűcs István	8:61—63
SZÜCS SÁNDOR	5:43—44, 8:16—18

Takács Gyula	5:5
Tálas István	4:50
Tamássy Imre	7:26
TARDI TIBOR	7:83—90
Tarr Sándor	7:5
Telbizov, Rasko	7:26
TÓTH BÉLA	2:23—25, 9:22—29
TÓTH ENDRE	2:25—28, 3:3—6, 7:61—62
Tóth Endre	7:9
Tóth Sándor	7:5
Tóthné Horváth Ildikó	8:57, 9:42
Tóthné Kállai Judit	1:21
ÚJVÁRY ZOLTÁN	6:92—95, 8:9—15, 9:59—61, 10:58—60
Újváry Zoltán	2:4, 5:6, 7:11, 10:46
Ungvári Lajos	5:67—69
Vakarelszki, Hriszto	2:1, 7:26
VARGA ANTAL	1:18—20
VARGA GYULA	2:8—18, 4:1—3, 8:37—39
Varga Gyula	2:3, 3:43, 63, 7:26, 8:43
Vargha Balázs	7:5
Vargha László	7:9
Várnay Ernő	1:4
Váróczy Lászlóné	8:57
Verbőczy Kálmán	4:46—47
Veres Péter	2:4, 3:46—49, 5:73—76, 6:69—71, 7:9, 8:57
Veress Géza	7:9
Vidróczky Marci	5:12—16
Vöő Imre	7:13
ZÁDOR TIBOR	5:7—11
Zádor Tibor	2:4, 5:6
Zilahy György	1:10
Zivko, Vidak	2:4

TÁRGYMUTATÓ

abara, Hajdúböszörmény	4:52—57
Álföld-kutató Munkaközösség	7:64
állatbabonák, Tiszacsege	6:62—63
állattartás, Bodrogköz	5:17—21
Álmosd	1:22, 4:15, 8:39
analitikai vizsgálatok	3:52—55
antropológia	1:13—16
aratás	9:71—74
bábák esküje, Hajdúböszörmény	6:48—49
Bakonszeg, Bessenyei Emlékház	1:22
Balmaz településtörténete	1:18—20
Balmazújváros	1:18—20, 22, 5:40, 6:69—71, 8:18, 10:35
Balmazújvárosi Helytörténeti Gyűjtemény	1:22, 10:35
Barcsa János-centenárium	7:90, 8:40—43
Batsányi Kör Évkönyve, Kassa	6:10—11
Berettyóújfalu	4:16—28, 52—53, 10:35
Bessenyei Emlékház, Bakonszeg	1:22
Bihari Múzeum, Berettyóújfalu	4:52—53, 10:35
Biharkeresztes	8:18
Bocskai Múzeum, Hajdúszoboszló	1:21, 4:45, 8:18, 39, 10:40
Bocskaikert	3:55—59
bolgár grafika, mai	8:3—6
Borsod megye	5:7—11
bőrművesség a XVIII—XIX. században	9:39
cigányok, csengőöntő	9:3—7
családi ünnepek átalakulása	9:43—44
Csanakház, Debrecen	3:49—51
Csanak utca, Debrecen	3:49—51
csikászat	8:44—45
Csokonai-síremlék	4:43
Debrecen	1:24—25, 2:19—20, 3:15—18, 49—52, 4:29—32, 43—45, 6:21—26, 65—66, 7:83—90, 8: 54—55, 61—63, 9:36—39, 10:18—35
Debreceni kaleidoszkóp vetélkedő	8:55
Debreczeni Képes Kalendárium	6:35—38
Debreceniana-gyűjtemény,	6:64
debreceniség	4:50

Derecske	7:54
Déri Múzeum	10:17
felújítása	10:4
kutatóállomása, Hajdúböszörmény	10, 17
postai irányítószáma	4:38, 5:5, 28, 7:11, 36, 39, 49, 54,
vendégei	8:39, 9:75
Ecsedi István emlékünnepek	2:1, 4:42, 7:26
emlékünnepek	
Barcsa János	7:90, 8:40—43
Ecsedi István	2:1, 4:42, 7:26
Móricz Pál	1:9, 7:5
Zoltai Lajos	1:5
erdei fülesbagoly	6:57—61
Éremtani Szakosztály névsora,	
Debrecen	1:24—27
Esterházyak csészeje	6:67—68
észt kiállítások, múzeumok	5:1—3
Esztétikum-Egészség tudományos ülészak	7:65—90
exlibris	4:3—15, 5:41—42, 9:40—42
fazekasság, lengyel	5:48—49
figyelmi ügyek a debreceni kollégiumban	10:18—35
fejfák, Berettyóújfalu	4:21—28
fejviselet, Polgár	4:16—20
Felszabadulási emlékkiállítás finnugor kongresszus	1:20, 2:36, 3:64
fizetésrendezés	5:1—3
flamingó elejtése	8:34
folklór, Grúzia	2:4—5
Földi-síremlék	8:9—15
földrajzinégygyűjtés	5:61—63
füzéri vár	7:54
Gerencsér Sebestyén fazekaspályázat	8:51—53
Géresi utca, Debrecen	9:8—14
„Gower”	8:54—55
Göcseji Falumúzeum	4:48—50
Gvörössy-hagyaték	8:24—31
haj- és fejviselet, Polgár	8:18
Hajdú-Bihari kéziratos térképek	4:16—20
Hajdúböszörmény	9:66—70
	1:10—11, 21, 2:2, 3:34, 55—59,
	4:52—57, 5:29—32, 77, 6:12—13,
	40, 48—49, 97—98, 7:11, 12—13,
	47, 8:39, 50, 9:17—21, 32—35, 52—
	55, 10:4, 8—17, 47—48
Hajdúdorog	8:18
hajdúethnikum	2:29—30
Hajdúhadház	5:61—63, 6:39, 7:40—45, 10:49—52
Hajdúkerület	2:21—23, 4:35—36, 5:29—32, 77
hajdú-kiváltságlevél, Szerencs, Tarcál	7:63—64

hajdúk, romániai	6:33—34
Hajdúnánás	1:9, 3:2, 6:27, 7:5, 23—26, 8:40—41, 42—43, 9:32—35, 52—55
hajdú-panaszlevél	3:34
Hajdúság néprajza	7:48—49
Hajdúsági Múzeum, Hajdúböszörmény	1:10—11, 21, 2:2, 3:34, 7:11, 8:50, 9:17—21, 10:8—17
Hajdúsági Művésztelep	1:10—11, 4:50
Hajdúsámszon	1:13—16
Hajdúszoboszló	1:21, 4:45, 8:18, 39, 10:40
Hajdúszovát	3:60—62
halászat	8:44—45
halotti anyakönyvi bejegyzések, Debrecen	5:50—52
Hármas-csárda, Nádudvar	5:78
háromszéki múzeumi kiadványok helytörténet	7:91—92
	1:18—20, 2:19—20, 3:15—18, 19, 34, 49—52, 4:29—32, 35—36, 43—47, 5:7—11, 29—32, 50—52, 6:28—30, 39, 50—56, 59—60, 63—64, 8:51—57, 61—63, 9:42—44, 66—70
Helytörténeti Gyűjtemény, Balmazújváros	1:22, 10:35
Herman Ottó Múzeumi bemutatkozása	5:6
herpályi rom	9:42
hiedelemmondák, Kötegyán	6:41—44
himnlőoltás története	8:58—60
históriás	8:16—18
holland múzeumok	6:3—9
Holtzamospart	1:3
honismereti konferencia	3:63
honismereti tevékenység, Tiszacsege	1:12
Hóra-féle békességkerő punctumok	4:35—36
Hortobágy	1:21, 2:32—33, 3:43, 8:18, 10:57
Hortobágyi Pásztor-múzeum	1:21, 3:43, 10:57
Horváth I.: Magyarórdi toronyalj (Könyvismertetés)	10:36—40
Hosszúpályi	3:63
„Hungarológiai Intézet Közleményei”	7:6—9
Iparművészeti Múzeum	9:29
irodalmi műsorok	3:40, 5:11, 7:13, 62
irodalom- és művelődéstörténet	1:9, 2:21—28, 3:3—6, 20—30, 41—43, 46—49, 4:3—15, 33—35, 39, 5:22—28, 57—66, 73—76, 6:10—11, 27, 35—38, 64, 69—71, 96—97, 7:5, 12—13, 21—22, 27—36, 61—62, 8:40—43, 57—63, 9:22—29, 35, 45—51, 62—65, 10:8—35, 49—52
iskola és múzeum	9:15—16
iskoladráma	5:22—28
Jósa András Múzeum X. Évkönyve	5:4—5
Juhász Géza-émlékest	7:62

Jyväskylä	7:49
Kadarc	6:12—13
kalap, kalapos, Balmazújváros	5:40
Karacs Ferenc Iskolamúzeum, Püspökladány	1:22, 3:6—9
Karcag	7:10—11, 57—58
kelengyejegyzék	8:46—50
képző- és iparművészet	1:10—11, 16, 23, 2:2—3, 3:9—14, 18, 33, 4:28, 32, 37—38, 50, 5:11, 41—42, 45—47, 6:67—68, 7:3—5, 9, 22, 37—39, 45, 56, 8:3—8, 19—23, 32—36, 50, 57, 9:29, 39—42, 10:45—46
kiadványok	5:11, 7:47, 8:31, 55, 9:7, 46, 58, 10:40
múzeumi —	1:9, 7:5, 39, 8:31, 9:21, 39, 10:46
kiállítások	
Asszonyi Tamás—Csikszentmihályi Róbert—Ligeti Erika	8:57
Belorusz iparművészet	7:9
Benkő Ferenc gyűjteménye	7:45
Börművészeti a XVIII—XIX. században	8:43, 9:39
A debreceni könyv	9:44
Félegyházy László	5:11
felszabadulási emlék-	1:20, 2:36, 3:64
Ferenczy Júlia—Gy. Szabó Béla	8:50
Földi János emlék- és természettudományi-	10:49—52
Hajdúsági Múzeum	6:39, 8:50
Holló László	7:45, 8:57
Jogi-közigazgatási könyv-	10:4
Kelet-magyarországi képzőművészek (Nemzeti Galéria)	10:46
A kenyér története	4:45
Kerényi István emlék-	9:42
— Kijev hős város	7:56
— Kodály-émlék-	7:9
— Kohán György	4:43
— Kondor György emlék-	9:39
— Madarász Gyula	4:32
— A magyar vásárok néprajza	10:4
— Menyhart József	1:16
— múzeumi plakát-	5:21
— Nagy István	4:32
— Nagykereki várkastély	7:55—56
— Népi kerámia	4:32
— Nyakas Miklósné	4:43, 7:45
— Országos Nyári Tárlat, II.	4:50, 7:39
— Ószi tárlat 1971.	7:90
— Rácz Edit	7:56
— Rudnay Gyula	4:28
— Sarkadi Imre emlék-	9:35

— Senyei Oláh István	3:18
— Gy. Szabó Béla	1:23, 2:2
— Szabó Iván	8:50
— Tavaszai Tárlat	3:33, 7:22, 8:43
— Tudósok, gyűjtők, írók, költők	7:13
— Újszerzeményi	7:56
— Vándor-	1:29
— Virág a képzőművészetben	7:45
kisemlősök elterjedése	6:21—26
Kismarja	2:8—18
Klaipeda	7:49
Kossuth Emlékmúzeum, Sumen	2:1
Kölcsey Emlékház, Álmosd	1:22, 4:15
Köln	7:3—5
könyvismertetések	2:1—2, 29—30, 3:59—60, 5:4—5, 6:10—11, 33—34, 96—97, 7:6—9, 8:7—8, 9:66—70, 10:47—48
„Körös menti Honismereti Közlemények”	3:43
Kötegyán	6:41—44
középkori falukutatás, alföldi	7:50—54
közgazdászankét	3:33
lakosságtörténeti vizsgálatok, római kori	1:6—8
leletmentések, ásatások	8:18
levegőszennyeződés,	
— Anglia	7:76—80
— Szombathely	7:68—76
levéltári kiadványok	9:58
Lőcse	9:59—61
madárfigyelések Debrecen környékén	9:36—39
madártelepítés	
— Bocskai kert	3:55—59
— Hajdúböszörmény	3:55—59
— Hajdúhadház	7:40—45
Magyar Éremgyűjtők Egyesületének vándorgyűlése	3:40
Magyar Néprajzi Társaság közgyűlése 1970.	4:50
Magyarózd	10:36—40
magyarságtudás	7:6—9
Maróthi György csillagászati tevékenysége	9:22—29
Mata János ismeretlen exhibrice	9:40—42
Matoles	1:3
méhészet	3:15—18, 4:29—32
mezőgazdasági bér munkások	9:32—35
Mezőpeterd	8:18
modernség a művészetben	10:45—46
Móricz Pál centenáriumi	1:9, 7:5
Móricz Pál levelei Oláh Gáborhoz	2:25—28
munkásság kialakulása Magyarországon	10:41—44

muzeológia	1:5, 9, 12, 17, 20—23, 28—31, 2:1—3, 5—8, 31—32, 36, 3:6—9, 14, 18, 31—34, 40, 43—46, 52—55, 62—64, 4:28, 32, 38—39, 42—45, 48—50, 52, 57—59, 5:1—6, 11, 21, 28, 32, 34, 40, 66, 70—79, 6:3—9, 39, 50—56, 97—106, 7:3—5, 9, 11—13, 22, 26, 36, 39, 49—56, 58, 60, 62, 90—94, 8:18, 24—32, 34, 39—43, 50, 55, 57, 63—69, 9:7, 14—21, 29, 35, 39, 42, 46, 58, 61, 75, 10:4, 17, 35, 40, 46, 48—52, 57
múzeum és iskola kapcsolata	9:15—16
Múzeumbarátok Köre	2:2, 31—32, 5:40, 7:13, 9:16, 21, 10:17
— tagnévsora	1:30—31, 2:6—8, 3:44—45, 4:58—59, 5:70—71, 6:99—106, 7:93—94, 9:75
Múzeumbaráti Körök első nemzetközi kongresszusa	9:15—16
múzeumi gyarapodás	9:21
Múzeumi Hónap	8:39
Múzeumi Kurír	1:17, 2:3, 4:43, 5:6, 7:58
— címképe	1:1, 9:14, 39, 10:17, 46
— levelesládája	1:29, 5:28, 9:75
múzeumi szervezet, Hajdú-Bihar megyei	3:62—63, 4:57—58, 5:77—79, 6:97—98, 10:48
— látogatottsága	1:21—22
múzeumi vetélkedők	5:28, 8:39
Múzeumi és Műemléki Hónap 1972.	5:72
múzeumügy, Nagyvárad	9:7
„Múzsák, Múzeumi Magazin”	6:54—56
műemlékvédelem, Debrecen	5:66
műtárgymásolatok	3:51—52, 4:44—45
nádgazdálkodás	5:66
Nagykerekai Kastély Múzeum	9:52—55
Nagyléta	1:22, 7:55—56, 8:39
Nagyszalonta	4:1—3
Nagyvárad	3:19, 6:14—20
népzetiségek néprajzi kutatása	6:54—56
népi anekdoták, debreceni	7:14—20
népi elbeszélések, Hajdúnánás	6:65—66
népi kerámia	7:23—26
— cseh-szlovákiai	
— palermói	3:59—60
— romániai	4:51—52
népmesék, kötegyáni	3:59—60
Népművelési Tanács, Hajdú-Bihar megyei	5:67—69
	3:38

néprajz	2:1, 8-18, 29-31, 34-36, 3:39-40, 59-62, 4:1-3, 16-28, 35-36, 50-57, 5:12-21, 33-34, 40, 43-44, 48-49, 53-56, 67-69, 73, 6:12-20, 31-34, 40-49, 62-63, 65-66, 72-75, 92-95, 7:6-11, 13-20, 23-26, 45, 48-49, 57-58, 8:9-18, 24-31, 37-39, 43-50, 9:3-14, 29-35, 39, 52-61, 71-74, 10:3-4, 36-40, 41-44, 47-48, 53-60
néprajzi gyűjtőutak	9:3-7, 59-61
néprajzi megfigyelések a régészeti munka során	5:53-56
Néprajzi Múzeum	9:29
népszónok, Hajdúkerület numizmatika	5:29-32
	1:3-4, 24-27, 2:2, 28-29, 3:40, 52-55, 5:35
ökorkutatás, magyar Országos múzeumigazgatói értekezlet	1:6-8
Országos Néprajzi és Nyelvjárási Gyűjtőpályázat	3:63, 5:34, 7:26
orvostörténeti adatok, Hajdúkerület örökös jobbágyság vállalása, Nagyszalonta	2:36, 5:73
	2:21-23, 5:77
	3:19
pálinkakészítés Pannónia	10:3-4
pápai kőedénygyár története	1:5
papi fizetések 1801.	7:37-39
parasztporta leltára, Kismarja	9:45-46
Patika a Napnál — gyógyszerár, Debrecen	2:8-18
Pécsvárad	7:59-60
pénzhamisítás, XVI. század	9:8-14
perzsa emlékkiállítások	5:35-40
Polgár	9:61
Püspökladány	4:16-20
	1:22, 3:6-9
Református Kollégium, Debrecen régészet, ökotudomány	4:29-32, 8:58-59, 10:18-35
	1:6-8, 3:35-38, 52-55, 4:40-42, 44-45, 5:53-56, 6:3-9, 8:18, 9:42
restauráló laboratórium, Déri Múzeum réti életmód	3:31-33, 6:50-53
	8:44-45
salétromfőzés, Hajdúböszörmény	6:40
Sarkad	9:7
Sárrét	3:39-40, 6:92-95
„Sárréti Napok”	3:39-40
Savaria-kutatás	4:40-42
Sepsiszentgyörgy	7:91-92
„Sóstói Falumúzeum”	6:45-47
sporttörténet, Észak-Magyarország	5:7-11
Sumen	2:1, 7:26, 49
szabolcsi földvár	3:35-38

székelység népi jogélete	9:30-31
székicipacsirta	10:5-7
személyi hírek	1:9, 21-22, 2:3, 3:14, 4:32, 5:11, 21, 7:26, 54, 8:31, 57, 9:42
	1:6-8
személynévkutatás, római kori Szerencs	7:63-64
színes koporsók	7:13
színháztörténeti dokumentumok	3:41-43
Szombathely	4:40-42, 7:68-76
szováti cserép	3:60-62
Szovjetszkoje Finno-Ugrovedenyije	6:96-97
Szűcs István: Debrecen története	8:61-63
	4:39
tájkutatási tudományos ülés tanítói fizetések 1801.	9:45-46
tankönyvek, régi tanulmányutak	10:8-17
Tarcal	1:28, 5:21, 7:60, 8:31
Tatay ház, Debrecen	7:63-64
Téglás	2:19-20
tehén, koloncos	1:13-16
természettudomány	8:37-39
	1:13-16, 2:4-5, 32-33, 3:55-59, 6:21-26, 57-61, 75-91, 7:40-45, 65-90, 9:36-39, 10:5-7, 49-52
természettudományi kutatás, Hortobágy	2:32-33
Tiszacsege	1:12, 5:33-34, 6:62-63
Tiszacsegei Múzeumház	1:22, 5:33-34
Tiszántúli értelemiségi ankét	4:32
TIIT Néprajzi Szakosztály, Debrecen	9:42
tudományos ülésszak	7:11
Tudósok, gyűjtők, írók, költők	7:11
kiállítás	7:13, 21-22
Turkevei Múzeum	7:62
	1:13-16, 6:72-91, 7:65-68
urbanizáció	5:6, 6:72-91
Urbanizálódás és virágkultusz előadásai	4:1-3
ürmösbor készítése	10:53-57
vagyoneleltár 1773-ból	5:43-44
vándorhegedűs	1:29
vándorkiállítások	6:14-20
vásárok, Nagyszalonta	6:69-71
Veres Péter-emlékest	8:57
Veres Péter-emlékház, Balmazújváros	7:83-90
virágkarnevál, Debrecen	6:72-91
Virágkultusz és urbanizáció előadásai	7:3-5
Wallraf-Richartz Múzeum, Köln	4:48-50
„Worcester Art Museum News Bulletin and Calender”	1:5
Zoltai Lajos-emlékünnepe	2:34-36
Zsivány nyelv, XVIII. század	

A Hajdú-Bihar megyei Múzeumbarátok köreinek tagnévsora

1. Agárdi Zsuzsanna
2. Almási Béla
3. Almássy Marianna
4. Aradi János
5. Arany Jánosné
6. Ármós Márta
7. Asbóth András
8. Dr. Bacsa Sándorné
9. Bakóczy Mihály
10. Bakonyi Múzeum,
Veszprém
11. Balássy Károly
12. ifj. Balázs Gyula
13. Balázs Ilona
14. Balázs Lajos
15. Bálint Edit
16. Balla Ibolya
17. Balla Sándor
18. ifj. Balla Sándor
19. Balla Tibor
20. Balogh Ádám
Múzeum, Szekszárd
21. Balogh Gábor
22. Balogh Imréné
23. Dr. Balogh Józsefné
24. Balogh László
25. Dr. Bán Imre
26. Bánk József
27. Banos Károlyné
28. Baracska Irén
29. Barna Károlyné
30. Barnai István
31. Bartha Gyula
32. Bartos Béla
33. Bauer Ferenc
34. Béber László
35. Becs Katalin
36. Dr. Bedő Józsefné
37. Bencsik István
38. Dr. Bencsik János
39. Dr. Benda Kálmán
40. Dr. Bendik Istvánné
41. Benedek Ágnes
42. Benkő Ferenc
43. Dr. Bényei Miklós
44. Berta Erzsébet
45. Bertalan Endre
46. Dr. Bertók Lajos
47. Bessenyei István
48. Biky Gábor
49. Birí Gábor
50. Bíró Ferenc
51. Bíró Katalin
52. Bodnár Izabella
53. Bodó Judit
54. Bodó Sándor
55. Dr. Bóka Márta
56. Borbély Endre
57. Borbély Gizella
58. Bordás Mária
59. Bordás Pálné
60. Bornai István
61. Borsavölgyi Éva
62. Boruzs Lászlóné
63. Bögre Emese
64. Börzsönyi József
65. Budai Árpádné
66. Budai Endre
67. Dr. Bujdosó Ernő
68. Buzna Árpád
69. Czebe Lajos
70. Czibere Sándor
71. Czibere Tünde
72. Czina Attila
73. Czomba Zoltán
74. Csapó Éva
75. Csedreki László
76. Cseh Kálmán
77. Dr. Csiha Antal
78. Csiha Imre
79. ifj. Csiha Imre
80. Csiha Margit
81. Csiha László
82. Csikos Etelka
83. Dr. K. Csilléry Klára
84. Csizmadia Anna
85. Csizmadia József
86. Csohány János
87. Dr. Csongor József
88. Csorba Csaba
89. Csorba Péter
90. Csutak Tünde

91. Dr. Dám László
92. Damjanich János
Múzeum, Szolnok
93. Dankó Éva
94. Dr. Dankó Imre
95. Darka Judit
96. Darkó Jenő
97. Darnai Lajos
98. Dr. Daróczy András
99. Dávid Éva
100. Dávid István
101. Dr. Deli László
102. Deme Zsuzsa
103. Dr. Demény Péter
104. Derne Zsuzsa
105. Dr. Dezső László
106. Dr. Dezső Lászlóné
107. Dr. Dienes Erzsébet
108. Dombrádi Csaba
109. Dr. Dózsa György
110. Dömötör Ákos
111. Dunay Imre
112. Ecsedi Gábor
113. Egressy Gyula
114. Egressy Gyuláné
115. Elek Judit
116. Eles Péter
117. Eles Péterné
118. Dr. Endes Mihály
119. Enyedi József
120. Dr. Enyedi Tibor
121. Er Lajos
122. Erdei Ferenc
123. Faragó Katalin
124. Farkas Lilla
125. Fekete Dániel
126. Fekete Erzsébet
127. Felhősi Sándor
128. id. Felhősi Sándor
129. Fellegi Vince
130. Fenyvesi János
131. Ferenczik Tamás
132. Ferenczy Károly
Múzeum, Szentendre
133. Finta Gábor
134. Fintha István
135. Fintha Istvánné
136. Flasch Dezső
137. Főráj József
138. Forradalmi Múzeum,
Szombathely
139. Dr. Földes László
140. Dr. Földesi Béla
141. Földvály Zoltánné
142. Francz Vilmos
143. Fülöp Sándor
144. Galambos Ferenc
145. Galyasi Tamás
146. Gara Annamária
147. Garamvölgyi Csilla
148. Dr. Gárdos Ernő
149. Gáthy István
150. Gergely Katalin
151. Dr. Gesztelyi Tamás
152. Gitye Sándor
153. Gspann Gábor
154. Gulyás Emília
155. Gulyás Ferenc
156. Gulyás János
157. Gyöngyösi Lászlóné
158. Győr—Sopron
megyei 2. sz. Levél-
tár, Sopron
159. özv. Gyulay
Károlyné
160. Dr. Hadházy Béla
161. Halmos Sándor
162. Halmos Sándorné
163. Hapák József
164. Hapák Józsefné
165. Haramura Gáborné
166. Haranghy György
167. Haráv József
168. Haráv Józsefné
169. Harsányi Károlyné
170. Hatvani Ferenc
171. Hatvani Ferencné
172. Hegedűs András
173. Hegyes Éva
174. Heredovszky József
175. Herman Ottó
Múzeum, Miskolc
176. Héthy Zoltánné
177. Dr. Hófer Tamás
178. Holló László
179. Horváth Albert
Lászlóné
180. Horváth Éva
181. Horváth József
182. Horváth Katalin
183. Horváth László
184. D. Hubay Lászlóné
185. Implom József
186. Dr. Imre Sándor

187. István király
Múzeum,
Székesfehérvár
188. Iván Béla
189. Iványi Attila
190. Dr. Jakó János
191. Jánószky Mihály
192. Jégh Lajos
193. Dr. Jeney Endre
194. Jenkey Gábor
195. Jósza András
Múzeum,
Nyíregyháza
196. Józsa István
197. Juhász Beáta
198. Juricskai Pál
199. Juricskai Pálné
200. Kacska Zoltán
201. Kádár Ferencné
202. Dr. Kahler Frigyes
203. Dr. Kahler
Frigyesné
204. Kálmánczi Sándor
205. Kalmár Edit
206. Kanalas Ibolya
207. Kántor Sarolta
208. Kányási István
209. Kányási Istvánné
210. Kapcár Rozália
211. Dr. Káplár Miklós
212. Dr. Káplár László
213. Karacs F. Iskola-
múzeum,
Püspökladány
214. Karacs Zsigmond
215. Dr. Károlyi György
216. Kathy Márton
217. Katona Irén
218. Dr. Katona József
219. Katona József
Múzeum, Kecskemét
220. Katona Lajos
221. Kékessy E. András
222. Kelemen Éva
223. Kerékgyártó László
224. Kerékgyártó
Lászlóné
225. Kerékgyártó Sándor
226. Kereki Margit
227. Kerényi István
228. Kern István
229. ifj. Kernya Pál
230. Kertész István
231. Kertész Gyula
232. Kincses Gyula
233. Kiss Antal
234. Kiss Antalné
235. Kiss Imre
236. Kiss János
237. Kiss Jolán
238. Kiss Lajosné
239. Kiss Lídia
240. Kiss László
241. Dr. M. Kiss Pál
242. É. Kiss Sándor
243. Kiss Sándor
244. Kiss Sándorné
245. Dr. Kiss Zoltán
246. Kissné Herpay
Katalin
247. Knock Miklós
248. Kocsis Róza
249. Komárom megyei
Múzeumok igazgató-
sága, Tata
250. Dr. Komoróczy
György
251. Koncz Józsefné
252. Kónya Lajos
253. Kónya Lajosné
254. Koós Erzsébet
255. ifj. Koós Sándor
256. Koós Sándor
257. Koós Sándorné
258. Korom Kálmán
259. Dr. Korompai
Gáborné
260. Dr. Korompai
Sándor
261. Kovács Ágota
262. Kovács András
263. Kovács Antal
264. Kovács Antalné
265. Kovács Endre
266. Kovács Erzsébet
267. Kovács Gergelyné
268. Kovács István
269. Kovács Istvánné
270. Kovács Karolina
271. Kovács Margit
272. Kovács Ottó
273. Kovács Odón
274. Dr. Kovács Tamásné
275. Kozma Bertalan
276. ifj. Könyves
Tóth István
277. Dr. Kövér Sándor
278. Dr. Kövér Sándorné
279. Körtvélyesi Ilona
280. Dr. Kresz Mária
281. Kun Magdolna
282. Kurucz Enikő
283. Sz. Kürti Katalin
284. Kusa Mária
285. Láng Andrásné
286. Lavotha Géza
287. Lázár Imre
288. Lehoczky Zsuzsa
289. Dr. Lengyel Imre
290. Lengyel Mihály
291. Lengyel Sándorné
292. Lente Zoltán
293. Dr. Letényi Árpád
294. Liszt Ferenc
Múzeum, Sopron
295. Lovas Márton
296. Dr. Lovász József
297. Dr. Lovász Józsefné
298. Lödy Györgyné
299. Lukács Klára
300. Maghy Zoltán
301. Magulya László
302. ifj. Magulya László
303. Majoros István
304. Makai István
305. Makleit László
306. Marosi Emese
307. Marchart József
308. Márton Judit
309. Masa Anna
310. Dr. Máthé Istvánné
311. Máthé Kálmán
312. Mátyus Béla
313. Meqyeri Pál
314. Melegh István
315. Mercs Mihály
316. Mercs Mihályné
317. Dr. Mester Csaba
318. Mester György
319. Mészáros Mihályné
320. Mihály János
321. Miklóssy József
322. Miklóssy Mária
323. Mohácsi Ferenc
324. Dr. Mogyoróssy
László
325. Molnár Ambrus
326. Molnár Ambrusné
327. Dr. Molnár Ferenc
328. Molnár Gyula
329. Molnár Gyuláné
330. Molnár Ildikó
331. Molnár Imre
332. Molnár Judit
333. Molnár Lajos
334. Móra Ferenc
Múzeum, Szeged
335. Mucsá Jánosné
336. Munkácsy Mihály
Múzeum, Békéscsaba
337. Murvay Valéria
338. Dr. Nábrády Mihály
339. Nagy Ágnes
340. Nagy Antal
341. Nagy Csaba
342. Nagy Csilla
343. Nagy Dezső
344. Dr. Nagy Gábor
345. Nagy Gézané
346. Nagy Gyula
347. Nagy Gyuláné
348. Nagy Imre
349. Dr. Nagy Imre
350. Nagy József
351. Nagy Judit
352. Nagy Lajos
353. Nagy Lászlóné
354. Nagy Mária
355. Nagy Márta
356. Nagy Mihályné
357. Nagy Valéria
358. Nagy Zoltán
359. Nagyházy Csaba
360. Nagyházy János
361. Nánási Bernadette
362. Nemes Antal
363. Németh Béláné
364. Németh Elek
365. Dr. Németh Péterné
366. Dr. Németh Péter
367. Némethi Ferenc
368. Némethy Sándor
369. Némethi Ferenc
370. Neubauer István
371. Nyakas Miklós
372. Dr. Nyakas Sándor
373. Oláh Erzsébet
374. Oláh Imre
375. Ónosi László

376. Orbózi Sándorné
377. Orosz Klára
378. Dr. Ötvös János
379. Ötvös Károly
380. Ötvös Károlyné
381. Ötvös László
382. Ötvös Lászlóné
383. Paczók Ferenc
384. Dr. Pákh Sándor
385. Pál Antal
386. Pálffy Ferenc
387. Pánya Sándor
388. Papi Lajos
389. Papp Attila Zsolt
390. Papp Csaba
391. Papp Csabáné
392. Papp G. Csaba
393. Papp Géza Csabáné
394. Papp Imre
395. Papp János
396. Dr. Papp János
397. Dr. B. Papp János
398. Papp Lajos
399. Pásku Erzsébet
400. Paskuly András
401. Patak völgyi Rudolfné
402. Dr. Pencz Györgyné
403. Péterffy Ida
404. Dr. Pethő Károly
405. Dr. Pethő Károlyné
406. Pető Klára
407. Dr. Petrányi Gyula
408. Pillér Tiborné
409. Polonyi Dezső
410. Pór Józsefné
411. Porcsalmy János
412. Poroszlay Ildikó
413. Rác László
414. Rác Zsigmond
415. Radics Pál
416. Ráduly Emil
417. Rajkai Enikő
418. Dr. Rajkai Tiborné
419. Ráthonyi Erzsébet
420. Dr. Reisinger Jenő
421. Rettégi Istvánné
422. Reven Ferenc
423. Reven Ferencné
424. Rippl-Rónai Múzeum, Kaposvár
425. Romhányi Miklós
426. Rompai Aurélné
427. Rónai Gyuláné
428. Rotyis Györgyné
429. Rózsa Béla
430. Rózsa Zoltán
431. Dr. Ruzsoly József
432. Sáfrány Ilona Jolán
433. Sáfrány József
434. Dr. Sallay Gézané
435. Dr. Sándor Mihályné
436. Sági Lajos
437. Dr. Sárdi Tiborné
438. Sarkadi Endre
439. Savaria Múzeum, Szombathely
440. Selényi Antal
441. Séri Judit
442. Sik Károly
443. Simon István
444. Sipeki Erzsébet
445. Sipos Ágnes
446. Somogy megyei Múzeumok Igazgatósága, Kaposvár
447. Dr. Sóvágó Mihály
448. Scharf Katalin
449. Schwamm Tibor
450. Szabó Anikó
451. Szabó Béla
452. Szabó Endre
453. Szabó Ferenc
454. Szabó István
455. Szabó Károly
456. Szabó Károlyné
457. Dr. Szabó László
458. Szabó Sándor
459. Szabó Zoltán
460. Szabó Zoltánné
461. özv. Szabó Zsigmondné
462. Szabó Zsigmondné
463. Szabó Zsolt
464. Szakácsi János
465. Szaky Pál Ferenc
466. Dr. Szalay Gyuláné
467. Szamosújvári Sándor
468. Szathmári Ibolya
469. Szathmári Judit
470. Szathmári Károly
471. Szathmári László
472. Szegi Márta
473. Dr. Székely László
474. Székelyhidi Ágoston
475. Székelyhidi Ágostonné
476. Székelyhidi Ferenc
477. Szekeres Margit
478. Szemán István
479. Dr. Szendrey István
480. Szentgyörgyi Gabriella
481. Szentgyörgyi Géza
482. Szentmiklósi Erzsébet
483. Szij Rezső
484. Szilágyi Katalin
485. Szima Mária
486. Dr. Szodoray Lajos
487. Szöllösi Gyuláné
488. Szűcs Béla
489. Dr. Szűcs Ernő
490. ifj. Szűcs Ernő
491. Szűcs Ferenc
492. Szűcs Jolán
493. Szűcs Károly
494. Szűcs Miklós
495. Szűcs Sándor
496. Taar Ferenc
497. Takács Attila
498. Takács Gyula
499. Takács Lajos
500. Takács Sándorné
501. Tamás Katalin
502. Tamási Zsigmond
503. Dr. Tardi Tibor
504. Dr. Tariska Sándor
505. Dr. Tasnády Imre
506. Tegye Imre
507. Dr. Telegdi Imre
508. Tempfli József
509. Tankács Tibor
510. Thury György Múzeum, Nagykanizsa
511. Tiszántúli Református Egyházkerület Nagykönyvtára, Debrecen
512. Tneberl Oszkárné
513. Torkos Gyula
514. Torkos Gyuláné
515. Tóth Ágnes
516. Dr. Tóth Béla
517. Tóth Endre
518. Tóth Endréné
519. Dr. Tóth Kálmánné
520. Tóth Katalin
521. Tóth László
522. Tóth Lajos
523. Tóth Marianna
524. Tóth Pál
525. Tóth Pálné
526. Dr. Tóth Sándor
527. Török Erzsébet
528. Török Gábor
529. Török József
530. R. Trocsányi Zsolt
531. Tucherl Oszkárné
532. Tuckerl Oszkárné
533. Tunyogi Andrásné
534. Dr. Tunyogi János
535. Turzai István
536. Tusz Antalné
537. Dr. Újfalussy József
538. Újhelyi Sándorné
539. Dr. Uzonyi Kiss Sándor
540. Vadon Józsefné
541. Vajda Mária
542. Vajkó Ferenc
543. Vámos Frigyesné
544. Vámosi Ibolya
545. Dr. Varga Antal
546. Varga Gábor
547. Varga Gizella
548. Dr. Varga Imre
549. Varga Jolán
550. Varga Józsefné
551. Varga Katalin
552. Varga Lajosné
553. Varga Sándor
554. Dr. Varga Miklós
555. Várkonyi Imre
556. Várkonyi R. Imre
557. Várnay Ernő
558. Várnay Ernőné
559. Váróczy Sarolta
560. Vidács Boldizsár
561. Viga Gyula

562. Verdung József
563. id. Veres Sándor
564. Dr. Veréb Ilona
565. Verdung Józsefné
566. Vetési Mária
567. Vojuczki Sándorné

568. Zákány Katalin

569. Dr. Zolnai Antal
570. Zolnay Dániel
571. Zoltai Károly
572. Zoltai Károlyné

573. Zsindely Attiláné
574. Zsiros Katalin
575. Zsupos Gábor